

DUTCH BIRDING

VOLUME 34 • NO 3 • 2012

Dutch Birding

*Internationaal tijdschrift over
Palearctische vogels*

REDACTIE

Dutch Birding
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Nederland
editors@dutchbirding.nl

FOTOREDACTIE

Dutch Birding
p/a René Pop
Postbus 31
1790 AA Den Burg-Texel
Nederland
rene.pop@dutchbirding.nl

ABONNEMENTENADMINISTRATIE

p/a Gerald Oreel
Deurganck 15
1902 AN Castricum
Nederland
circulation@dutchbirding.nl

WWW.DUTCHBIRDING.NL

webredactie@dutchbirding.nl

BESTUUR

Dutch Birding Association
Postbus 75611
1070 AP Amsterdam
Nederland
dba@dutchbirding.nl

COMMISSIE DWAALGASTEN

NEDERLANDSE AVIFAUNA
CDNA
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Nederland
cdna@dutchbirding.nl

COMMISSIE SYSTEMATIEK

NEDERLANDSE AVIFAUNA
CSNA, p/a George Sangster
csna@dutchbirding.nl

INSPEEKLIJN
010-4281212

INTERNET
www.dutchbirding.nl

Dutch Birding

HOOFDREDACTEUR Arnoud van den Berg (023-5378024, arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl)

ADJUNCT HOOFDREDACTEUR Enno Ebels (030-2961335, enno.ebels@dutchbirding.nl)

UITVOEREND REDACTEUR André van Loon (020-6997585, andre.van.loon@dutchbirding.nl)

FOTOGRAFISCH REDACTEUR René Pop (0222-316801, rene.pop@dutchbirding.nl)

REDACTIERAAD Peter Adriaens, Sander Bot, Ferdy Hieselaar, Gert Ottens, Roy Slaterus, Roland van der Vliet en Rik Winters

REDACTIE-ADVIESRAAD Peter Barthel, Mark Constantine, Andrea Corso, Dick Forsman, Ricard Gutiérrez, Killian Mullarney, Klaus Malling Olsen, Magnus Robb, Hadoram Shirihihi en Lars Svensson

REDACTIEMEDEWERKERS Max Berlijn, Harvey van Diek, Nils van Duivendijk, Steve Geelhoed, Marcel Haas, Jan van der Laan, Hans van der Meulen, Kees Roselaar, Vincent van der Spek, Jan Hein van Steenis, Pieter van Veelen en Peter de Vries

PRODUCTIE EN LAY-OUT André van Loon en René Pop

ADVERTENTIES Debby Doodeman, p/a Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam
advertising@dutchbirding.nl

ABONNEMENTEN De abonnementsprijs voor 2012 bedraagt: EUR 39.50 (Nederland en België), EUR 40.00 (rest van Europa) en EUR 43.00 (landen buiten Europa). Abonnees in Nederland ontvangen ook het dvd-jaaroverzicht.

U kunt zich abonneren door het overmaken van de abonnementsprijs op girorekening 01 50 697 (Nederland), girorekening 000 1592468 19 (België) of bankrekening 54 93 30 348 van ABN-AMRO (Castricum), o.v.v. 'abonnement Dutch Birding'. Alle rekeningen zijn ten name van de Dutch Birding Association. Het abonnement gaat in na ontvangst van de betaling.

Dutch Birding is een tweemaandelijks tijdschrift. Het publiceert originele artikelen en mededelingen over morfologie, systematiek, voorkomen en verspreiding van vogels in de Benelux, Europa en elders in het Palearctische gebied. Het publiceert tevens bijdragen over vogels in het Aziatisch-Pacifische gebied en andere gebieden.

De volgorde van vogels in Dutch Birding volgt in eerste instantie een klassieke 'Wetmore-indeling'. Binnen dit raamwerk worden voor taxonomie en naamgeving de volgende overzichten aangehouden: *Dutch Birding-vogelnamen* door A B van den Berg (2008, Amsterdam; online update 2012) (taxonomie en wetenschappelijke, Nederlandse en Engelse namen van West-Palearctische vogels); *Vogels van de wereld – complete checklist* door M. Walters (1997, Baarn) (Nederlandse namen van overige vogels van de wereld); *The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world* (derde editie) door E C Dickinson (redactie) (2003, Londen) (taxonomie en wetenschappelijke namen van overige vogels van de wereld); en *Birds of the world: recommended English names* door F Gill & M Wright (2006, Londen; online update 2010) (Engelse namen van overige vogels in de wereld).

Voor (de voorbereiding van) bijzondere publicaties op het gebied van determinatie en/of taxonomie kan het Dutch Birding-fonds aan auteurs een financiële bijdrage leveren (zie Dutch Birding 24: 125, 2001, en www.dutchbirding.nl onder 'Tijdschrift').

www.dutchbirding.nl

WEBREDACTIE Garry Bakker, Gijsbert van der Bent en Ben Wielstra. FOTOREDACTIE Menno van Duijn en Chris van Rijswijk. GELUIDENREDACTIE Kasper Hendriks. WEBMASTERS Albert van den Ende, Jeroen van Vianen (DBAlerts) en Peter Weiland.

Dutch Birding Association

BESTUUR Arjan van Egmond (voorzitter, 071-4010656; 06-21585788), Rob Gordijn, Wietze Janse, Thierry Jansen (penningmeester) en Han Zevenhuizen (secretaris); tevens is de redactie van Dutch Birding met een zetel vertegenwoordigd. BESTUURSMEDEWERKERS Jurriën van Deijk, Debby Doodeman, Thomas van der Es, Toy Janssen, Arnold Meijer, Gerald Oreel, Marc Plomp, Henk van Rijswijk, Pieter van Veelen, Jeroen van Vianen, Ruben Vlot, Kees de Vries en Steven Wytéma.

Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA)

LEDEN Rob van Bemmelen, Nils van Duivendijk, Dick Groenendijk (voorzitter), Arjan Ovaa, Willem van Rijswijk, Roy Slaterus, Arend Wassink en Rik Winters. MEDEWERKER Max Berlijn / Marcel Haas (archivaris). De CDNA is een commissie van de Dutch Birding Association en de Nederlandse Ornithologische Unie.

Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna (CSNA)

LEDEN Arnoud van den Berg, André van Loon, Kees Roselaar en George Sangster (secretaris). De CSNA is een commissie van de Dutch Birding Association en de Nederlandse Ornithologische Unie.

© 2012 Stichting Dutch Birding Association. Het copyright van de foto's en tekeningen blijft bij de fotografen en tekenaars. ISSN 0167-2878.

Drukkerij robstolk®, Mauritskade 55, 1092 AD Amsterdam, Nederland, www.robstolk.nl

Dutch Birding

CHIEF EDITOR Arnoud van den Berg (+31-235378024, arnoud.van.den.berg@dutchbirding.nl)

DEPUTY CHIEF EDITOR Enno Ebels (+31-302961335, enno.ebels@dutchbirding.nl)

EXECUTIVE EDITOR André van Loon (+31-206997585, andre.van.loon@dutchbirding.nl)

PHOTOGRAPHIC EDITOR René Pop (+31-222316801, rene.pop@dutchbirding.nl)

EDITORIAL BOARD Peter Adriaens, Sander Bot, Ferdy Hieselaar, Gert Ottens, Roy Slaterus, Roland van der Vliet and Rik Winters

EDITORIAL ADVISORY BOARD Peter Barthel, Mark Constantine, Andrea Corso, Dick Forsman, Ricard Gutiérrez, Killian Mullarney, Klaus Malling Olsen, Magnus Robb, Hadoram Shirihai and Lars Svensson

EDITORIAL ASSISTANTS Max Berlijn, Harvey van Diek, Nils van Duivendijk, Steve Geelhoed, Marcel Haas, Jan van der Laan, Hans van der Meulen, Kees Roselaar, Vincent van der Spek, Jan Hein van Steenis, Pieter van Veelen and Peter de Vries

PRODUCTION AND LAY-OUT André van Loon and René Pop

ADVERTISING Debby Doodeman, c/o Dutch Birding, Postbus 75611, 1070 AP Amsterdam advertising@dutchbirding.nl

SUBSCRIPTIONS The subscription rate for 2012 is: EUR 39.50 (Netherlands and Belgium), EUR 40.00 (Europe) and EUR 43.00 (countries outside Europe). Subscribers in the Netherlands also receive the DVD year review.

Subscribers in Belgium, Denmark, Finland, Germany, Norway and Sweden are kindly requested to pay the subscription fee to our local bank accounts in these countries. Details can be found on the internet (www.dutchbirding.nl).

British subscribers are requested to pay exclusively by Sterling cheque. Cheques should be sent to Dutch Birding, c/o Gerald Oreel, Deurganck 15, 1902 AN Castricum, Netherlands. Subscribers in other countries can make their payment by credit card (Access, Eurocard, MasterCard or Visa). Please send an e-mail indicating your credit card type, account number, the expiry date and full address details to circulation@dutchbirding.nl. The subscription starts upon receipt of payment and already published issues will be sent.

Dutch Birding is a bimonthly journal. It publishes original papers and notes on morphology, systematics, occurrence and distribution of birds in the Benelux, Europe and elsewhere in the Palearctic region. It also publishes contributions on birds in the Asian-Pacific region and other regions.

The sequence of birds in Dutch Birding basically follows a classic 'Wetmore sequence'. Within this framework, the following lists are used for taxonomy and nomenclature: *Dutch Birding bird names* by A B van den Berg (2008, Amsterdam; online update 2012) (taxonomy and scientific, Dutch and English names of Western Palearctic birds); *Vogels van de wereld – complete checklist* by M Walters (1997, Baarn) (Dutch names of remaining birds of the world); *The Howard and Moore complete checklist of the birds of the world* (third edition) by E C Dickinson (editor) (2003, London) (taxonomy and scientific names of remaining birds of the world); and *Birds of the world: recommended English names* by F Gill & M Wright (2006, London; online update 2010) (English names of remaining birds of the world).

For (preparation of) special publications regarding identification and/or taxonomy, the Dutch Birding Fund can offer financial support to authors (see Dutch Birding 24: 125, 2001, and www.dutchbirding.nl under 'Journal').

www.dutchbirding.nl

WEB EDITORS Garry Bakker, Gijsbert van der Bent and Ben Wielstra. **PHOTOGRAPHIC EDITORS** Menno van Duijn and Chris van Rijswijk. **SOUNDS EDITOR** Kasper Hendriks. **WEBMASTERS** Albert van den Ende, Jeroen van Vianen (DBAlerts) and Peter Weiland.

Dutch Birding Association

BOARD Arjan van Egmond (president, +31-714010656; +31-621585788), Rob Gordijn, Wietze Janse, Thierry Jansen (treasurer) and Han Zevenhuizen (secretary); the editors of Dutch Birding also have one seat in the board. **BOARD ASSISTANTS** Jurriën van Deijk, Debby Doodeman, Thomas van der Es, Toy Janssen, Arnold Meijer, Gerald Oreel, Marc Plomp, Henk van Rijswijk, Pieter van Veelen, Jeroen van Vianen, Ruben Vlot, Kees de Vries and Steven Wytema.

Dutch rarities committee (CDNA)

MEMBERS Rob van Bemmelen, Nils van Duivendijk, Dick Groenendijk (president), Arjan Ova, Willem van Rijswijk, Roy Slaterus, Arend Wassink and Rik Winters. **ASSISTANT** Max Berlijn / Marcel Haas (archivist). The CDNA is a committee of the Dutch Birding Association and the Netherlands Ornithologists' Union.

Dutch committee for avian systematics (CSNA)

MEMBERS Arnoud van den Berg, André van Loon, Kees Roselaar and George Sangster (secretary). The CSNA is a committee of the Dutch Birding Association and the Netherlands Ornithologists' Union.

© 2012 Stichting Dutch Birding Association. The copyright of the photographs and drawings remains with the photographers and artists. ISSN 0167-2878.

Printed by drukkerij robstolk®, Mauritskade 55, 1092 AD Amsterdam, Netherlands, www.robstolk.nl

Dutch Birding

*International journal on
Palearctic birds*

EDITORS

Dutch Birding
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Netherlands
editors@dutchbirding.nl

PHOTOGRAPHIC EDITOR

Dutch Birding
c/o René Pop
Postbus 31
1790 AA Den Burg-Texel
Netherlands
rene.pop@dutchbirding.nl

SUBSCRIPTION ADMINISTRATION

c/o Gerald Oreel
Deurganck 15
1902 AN Castricum
Netherlands
circulation@dutchbirding.nl

WWW.DUTCHBIRDING.NL

webredactie@dutchbirding.nl

BOARD

Dutch Birding Association
Postbus 75611
1070 AP Amsterdam
Netherlands
dba@dutchbirding.nl

DUTCH RARITIES COMMITTEE

CDNA
Duinlustparkweg 98A
2082 EG Santpoort-Zuid
Netherlands
cdna@dutchbirding.nl

DUTCH COMMITTEE FOR

AVIAN SYSTEMATICS
CSNA, c/o George Sangster
csna@dutchbirding.nl

INTERNET

www.dutchbirding.nl

Artikelen / papers

Recensies / reviews

DBA-nieuws

WP reports

Recente meldingen / recent reports

DBActueel

Corrigenda

Voorplaat / front cover

- 137 Invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands in 2010-11: progression, numbers and distribution *Rob S A van Bemmelen, A H V (Ton) Eggenhuizen & Wouter Faveyts*
- 151 Invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands in 2010-11: identification *Sander Bot, Rob S A van Bemmelen, A H V (Ton) Eggenhuizen & Dick Groenendijk*
- 160 Vrouwtje Spaanse Mus bij IJmuiden in mei 2010 [FEMALE SPANISH SPARROW AT IJMUIDEN IN MAY 2010] *Roy Slaterus*
- 168 Western Palearctic list updates: Von Schrenck's Bittern *Marcel Haas & Pierre-André Crochet*
- 171 Sooty Tern in The Gambia in August 2006 *Sander Bot & Janne Ouwehand*
- 172 Asian Desert Warblers in south-eastern Libya in January 2011 *Jens Hering*
- 175 Grey Pratincoles in Queen Elizabeth NP, Uganda, in November-December 2011 *Rogier Karskens & Diederik Kok*
- 176 *Multimedia identification guide to North Atlantic seabirds: storm-petrels & Bulwer's Petrel* by Bob Flood & Ashley Fisher *Nils van Duivendijk*
- 176 *Extremely rare birds in the Western Palearctic* by Marcel Haas *Enno B Ebels*
- 177 Vogelweekenden
- 178 Mid-March–early June 2012 *Arnoud B van den Berg & Marcel Haas*
- 195 Maart-mei 2012 *Roy Slaterus & Vincent van der Spek*
- 209 Grijze Wouwen bij Keent en Wageningen [BLACK-WINGED KITE]
- 211
- Kaspische Plevier / Caspian Plover *Charadrius asiaticus*, mannetje, El Gouna, Al Bahr al Ahmar, Egypte, 18 maart 2012 (*Edwin Winkel*)

Invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands in 2010-11: progression, numbers and distribution

Rob S A van Bemmelen, A H V (Ton) Eggenhuizen & Wouter Faveyts

The nominate subspecies of Long-tailed Tit, White-headed Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus caudatus* (hereafter *caudatus*), has a wide breeding range, stretching from Scandinavia to Japan. East of the Ural mountains, the subspecies *A c sibiricus* is recognized by some authors (Harrap & Quinn 1996). Western populations of Long-tailed Tit, including Central European Long-tailed Tit *A c europaeus* (hereafter *europaeus*) that breeds in central and western Europe, are mostly sedentary. Northern populations of *caudatus* show annual migratory movements to a highly fluctuating degree, resulting in almost no movements in some years and massive ones in others. In irruption years, *caudatus* may turn up outside its normal

range (eg, Cramp & Perrins 1993, Sokolov et al 2008).

In the Netherlands, *caudatus* is generally regarded as an infrequent visitor, occurring (mainly) when irruptions reach north-western Europe. Van den Berg & Bosman (2001) list two such years (1973 and 1992) but Jansen & Nap (2008) argued that no records from those years have been sufficiently documented to warrant safe identification as *caudatus*. They listed 15 well-documented records, virtually all (14) from 2002-07. Although *caudatus* was annually recorded in these years, they advised the Dutch rarities committee (CDNA) to consider records of this taxon – a recommendation that was, however, not adopted. In other

190 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Waterleidingduinen, Den Helder, Noord-Holland, Netherlands, 18 March 2011 (*Bas Arts*). Member of a pair collecting lichens, probably used as nest material.

191 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Westkapelle, Zeeland, Netherlands, 30 October 2010 (Peter Meininger). Part of migrating flock of nine *caudatus* with three *europaeus*. **192** White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Rembrandtpark, Amsterdam, Noord-Holland, Netherlands, 20 December 2010 (William Price). A thorough check of this city park yielded several flocks of *caudatus*. **193** White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Eemshaven, Groningen, Netherlands, 31 October 2010 (Marnix Jonker)

western European countries (eg, Belgium, Britain and France), the taxon is regarded as a rarity and therefore records are considered by the national rarities committees.

In autumn 2010, a massive and probably unprecedented invasion of *caudatus* reached (western) Europe, with high numbers being reported throughout the winter and early spring (Faveyts & Mertens 2011, Oliso & CHN 2011, Paepagaey & CHN 2011). In this paper, the onset and progression of this invasion in the Netherlands is described, based on field sightings, migration counts and ringing data. Subsequently, this is related to observations elsewhere in Europe. Also group size and composition are discussed. Vocalizations,

biometrics and plumage are documented and discussed in a separate paper (Bot et al 2012).

Material and methods

In the Netherlands, *europaeus* is a common breeding and wintering bird. Long-tailed Tits showing more or less white heads are reported throughout the year (data www.waarneming.nl). These are generally regarded as the palest extreme of the variation in head pattern of *europaeus*, which normally shows a broad dark band above the eye (Jansen & Nap 2008), although they are inseparable from hybrids from the hybridisation zone between *A. c. europaeus* and *caudatus* (Faveyts & Mertens 2011, Bot et al 2012). This

zone runs from Denmark through eastern Germany and Poland to northern Romania and southern Ukraine (Harrap & Quinn 1996). Birds from this hybrid zone may have participated in the 2010-11 invasion (see discussion; Faveyts & Mertens 2011, Paepegaey & CHN 2011). As confidently distinguishing true intermediates (hybrids) and putative 'white-headed' *europaeus* is impossible, reports of birds with intermediate characters are referred to in this paper as 'intermediates' and treated separately from birds reported as *caudatus*.

Ringling data of *caudatus* were obtained by sending an e-mail questionnaire to all ringers who reported captures of Long-tailed Tits (of either subspecies) between 1 June 2010 and 31 May 2011 to Vogeltrekstation (Dutch Centre for Avian Migration & Demography). The reported data were checked by comparing this material with the content of www.trektellen.nl ('ringvangsten'). Biometrics, retrap details and recoveries of rings were obtained.

Reports of *caudatus* and intermediates from 1 June 2010 to 31 May 2011 were obtained from two online sighting databases: www.waarneming.nl and www.dutchbirdalerts.nl. Identifications of sightings in the www.waarneming.nl database have been evaluated by an internal team of data validators from www.waarneming.nl, using the whiteness of the head as the main character, following Jansen & Nap (2008). The identification of a small sample of records from www.waarneming.nl was checked by the authors of this paper; the outcome suggested that a high proportion of the photographically documented sightings of *caudatus* and intermediates had been correctly classified. For 21% of the sightings from www.waarneming.nl, photographs were available. Evaluating records lacking photographic documentation is virtually impossible and these have therefore not been checked. Sightings obtained from www.dutchbirdalerts.nl were not accompanied by photographs and their identification has not been checked.

All sightings were combined in one database. Records doubled by the www.dutchbirdalerts.nl system (because they originated from www.waarneming.nl) were deleted, resulting in a set of 2203 sightings of 7491 *caudatus* and 569 sightings of 841 intermediates. To reduce the number of double sightings, sightings were grouped in blocks of 1x1 km and only the sighting with the highest sum of *caudatus* and intermediates within a 'week' (starting on Wednesday, placing the well-birded Saturday centrally in the 'week') was selected. This resulted in a database containing

1327 sightings of 4106 *caudatus* and 479 sightings of 709 intermediates. The sum of the maximum number per 1x1 km is 2400 individual *caudatus* in 796 1x1 km blocks. For the analysis of the flock composition, sightings without notes on flock composition were excluded from the original database after which the maximum sum of *caudatus* and intermediates was selected per 1x1 km block.

Migration counts were obtained from www.trektellen.nl for all migration sites across the Netherlands from 1 June 2010 to 31 May 2011. Mean migration intensity was calculated by dividing the number of registered individuals by the weekly number of observation hours.

Information from outside the Netherlands was gathered from various sources: publications, an e-mail questionnaire through the Association of European Rarities Committees (AERC) e-mail group and direct requests for information to certain persons.

Temporal and spatial pattern in the Netherlands

In accordance with the general idea that intermediates occur in the Netherlands throughout the year (data www.waarneming.nl), all sightings before mid-October 2010 were reported as intermediates (figure 1). Flock size of these birds was in the order of one to two (figure 2), and they were all in the company of *europaeus* (figure 3).

The first report of *caudatus* was on 14 October and concerned a flock of five near Barneveld, Gelderland. This sighting was soon followed by a well-twitted flock of seven on Vlieland, Friesland, and reports on Schiermonnikoog, Friesland; at Brabantse Biesbosch, Noord-Brabant; at Spijkenisse, Zuid-Holland; and at Katwijk, Zuid-Holland. After two weeks with c 15-20 sightings, there was a steep increase in the number of sightings of pure *caudatus* in the week from 27 October to 2 November. From that week onwards, sightings were scattered throughout the country, with possibly a slight concentration along the coast (figure 4).

The arrival is also reflected in migration counts. As usual, the numbers of Long-tailed Tits counted at migration watchpoints increased already from early autumn (cf LWVT/SOVON 2002) but peaked in the same week as *caudatus* (figure 1). It is unclear if and how many *caudatus* were involved in this peak of migrating Long-tailed Tits. Also in ringing data, the onset of the invasion is well noticeable. The first group of eight birds was trapped on Vlieland (17 October), and in the second half of October and first half of November, a total of

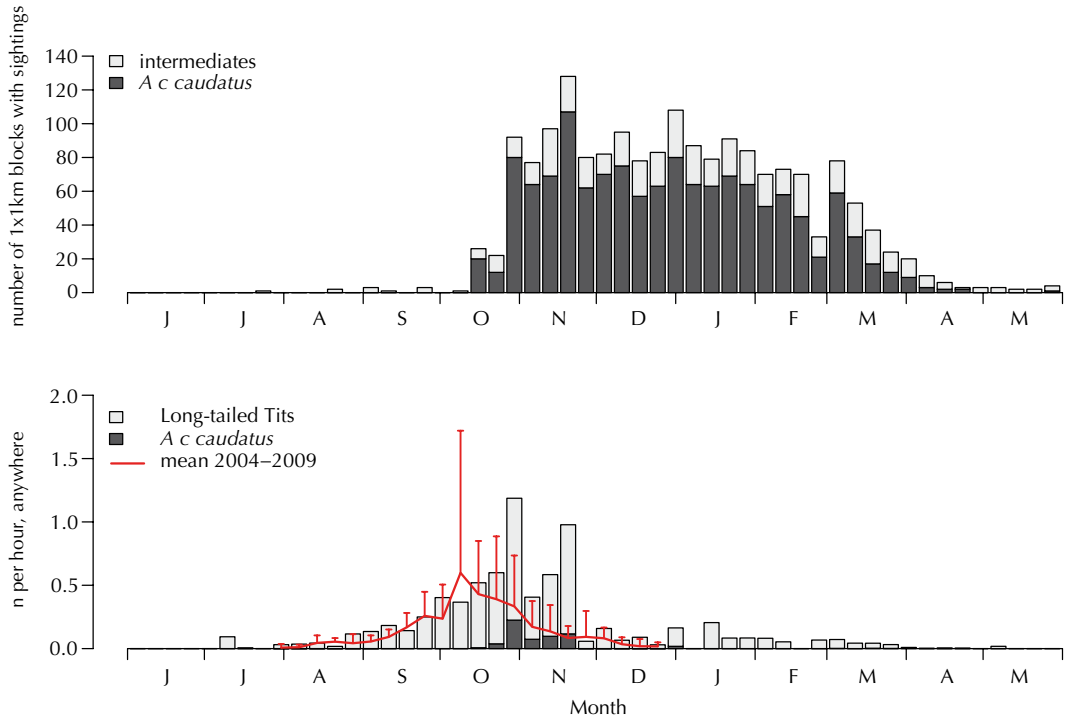

FIGURE 1 Number of 1x1 km blocks with sightings of White-headed Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus caudatus* and intermediates per week (upper panel) and migration counts throughout the Netherlands of Long-tailed Tits and *caudatus* from June 2010 to May 2011 (lower panel). Red line shows mean migration intensity during 2004-09, with error bars showing the maximum. Note increase of sightings of intermediates at onset of invasion and persistence of high intensity of migration of Long-tailed Tits well into November.

70 *caudatus* were ringed at eight ringing stations throughout the country.

Interestingly, the mid-October increase in sightings coincided with an increase of reports of intermediates (figure 1). However, while the average group size of intermediates remained in the order of one or two, *caudatus* occurred often in larger flocks (figure 2), which often consisted of *caudatus* only (figure 3). In the first week of the invasion, average group size of *caudatus* was c five. After a week with lower number of sightings of mostly single birds, group size increased steeply again. This was not only due to the occurrence of flocks of 10 or more but also because a smaller number concerned singletons. The largest group numbered 33 at IJmeerdijk, Almere, Flevoland, on 30 October 2010.

From mid-November until January, the number of sightings only slightly decreased, while only few birds were trapped – an effect of lower trapping effort as many ringers stop their regular ringing ac-

tivities by the end of October or mid-November. The first *caudatus* to be trapped after mid-November was on 29 December when three *caudatus* out of a flock of 18 Long-tailed Tits (five *caudatus*) were trapped in a garden on Texel, Noord-Holland. The next capture was in a garden at Epe, Gelderland (four) on 11 January. A single bird was trapped at Wieringen, Noord-Holland, on 29 January (and retrapped three days later). For field sightings, both group size of *caudatus* and the percentage of sightings concerning flocks of pure *caudatus* dropped and remained at a low level. In this period, only a small number of sightings concerned groups of more than 10. Possibly, *caudatus* began to mix with flocks of *europaeus* during this period. Sightings were scattered throughout the country, with higher concentrations at places with high observer densities (figure 4).

In the last days of February and throughout March, the number of reports declined dramatically. The final three birds to be ringed were at

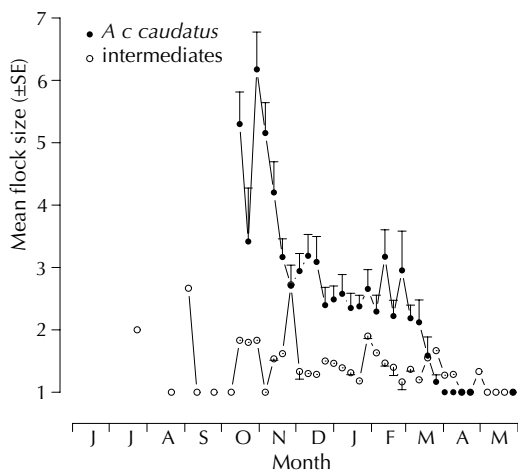

FIGURE 2 Change of mean flock size over time for White-headed Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus caudatus* and intermediates during 2010-11 invasion in the Netherlands

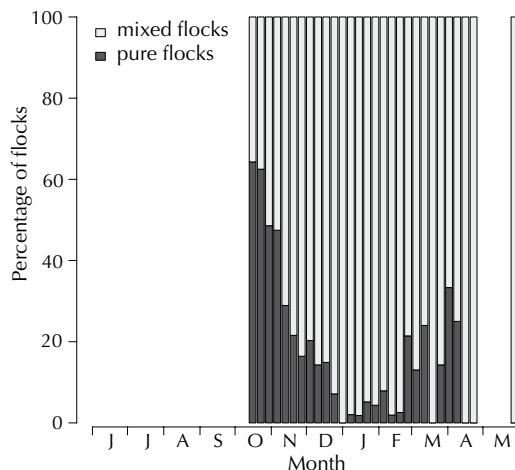

FIGURE 3 Ratio between flocks consisting only of White-headed Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus caudatus* and flocks in which *caudatus* were mixed with Central European Long-tailed Tit *A. c. europaeus* and/or intermediates during 2010-11 invasion in the Netherlands. Note that sample sizes were small for April-May.

Naarden, Noord-Holland, on 13 March. Also group size dropped, until only singletons were reported from the last week of March onwards.

Numbers really dried up during April-May. Throughout March and April, *caudatus* and intermediates continued to be reported at several sites. Some of these observations hinted at breeding attempts. Several *caudatus* were reported to be paired to a *europaeus*. Stronger evidence was provided by *caudatus* carrying nest material, for example at Beekbergen, Gelderland, on 13 and 30 March and at Waterleidingduinen, Den Helder, Noord-Holland, on 18 March. Both records were photographically documented. Also intermediate birds were seen carrying nest material, for example at Kampina, Oisterwijk, Noord-Brabant, on 13 March and at Ryptsjerksterpolder, Tytsjerksteradiel, Friesland, on 28 April. Some of these intermediates were reported to have bred at the same location in previous years, indicating that these were birds that had not arrived during the invasion.

In May, there were reports of several intermediates but only of one *caudatus*. The latter was seen at Boswachterij Ommen, Overijssel, on 29 May and had evidently bred successfully, as it was accompanying six juveniles and an adult *europaeus*. Two of the juveniles were reported to have completely white heads, another a white head with a narrow dark stripe on the head sides and the re-

maining three a *europaeus*-like head pattern. Unfortunately, photographic evidence is not available (Robert Brunink in litt).

Ringing recoveries in the Netherlands: site fidelity and origins

Three ringing stations reported retraps of birds caught at the same locations. This indicates that groups roamed the area for several weeks or months. The best documented group was at Wieringen, where the first nine birds were trapped on 17 November with subsequent retraps on 23 November (five), 29 January (four) and 1 February (one retrap and one new bird).

Of the 72 *caudatus* caught in the Netherlands, two wore foreign rings. A bird ringed with Moscow VK67802 was caught on 1 November at Meintjes, Terwolde, Gelderland. It had been ringed as first calendar-year at the Rybachy Biological Station, Courish Spit, Kaliningrad Oblast, Russia, on 4 October. Between ringing and recovery, it travelled at least 1022 km in 29 days (average 35 km per day). A bird ringed with Kaunas XP79502 (Lithuania) was caught at Grote Peel, Limburg, on 2 and 17 November (plate 194). It had been ringed at Ventes Ragas, Lithuania, on 5 October 2010. It travelled at least 1111 km in 28 days (average 40 km per day). Another bird wearing Latvian ring Latvia Riga BS..2458 was picked up after it flew into a window at Dalfsen, Overijssel, on 4 April 2011. It

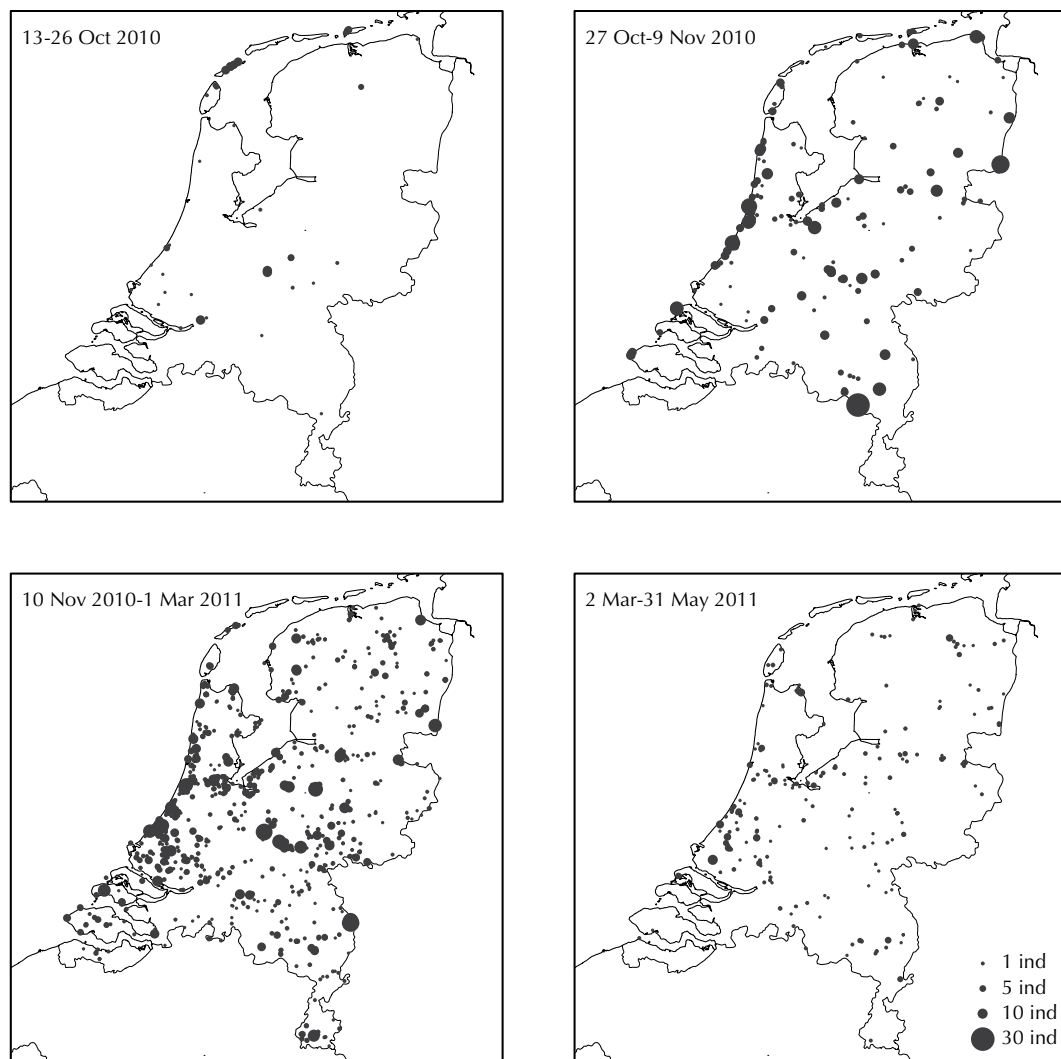

FIGURE 4 Progression of 2010-11 invasion of White-headed Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus caudatus* in the Netherlands during four periods. Note that maps differ in time span. Records were generally scattered throughout country but large groups mainly occurred along coast and in centre of country. During first few weeks, many records occurred along coast.

had been ringed as a first-year at Pape, Liepāja, Latvia, on 4 October 2010 and had travelled at least 1032 km.

Spatial and temporal pattern of the invasion in Europe

Given the extent of the invasion in the Netherlands, it comes as no surprise that it was also noted in many other parts of Europe. For several reasons, it is not easy to get a good picture of the true magni-

tude: Long-tailed Tit is a common species, *caudatus* is more likely to be reported in western Europe (where it is exceptional) and observer coverage is variable in different parts of Europe.

Nevertheless, we have been able to obtain a good amount of information from across Europe. From this information, it can be safely assumed that the extent of the invasion must have been huge. Reports of significant and unusual numbers of *caudatus* on the move extend from Ukraine all

the way to Britain. There is no reliable way of estimating how many individuals were involved in total but surely the number could run in the 10 000s. As a result of this invasion, *caudatus* was added officially to the bird lists of several countries: Belgium, Switzerland (Peter Knaus in litt) and France (Oliosio et al 2011).

Belgium

In Belgium, an unprecedented number of at least 908 *caudatus* (815 observed in the field and 93 ringed) were recorded all over the country. It is highly probable that several 1000s were involved. The first birds were noted on 12 October, after which numbers rose steeply to a peak in the first 10-day period of November, indicating the peak passage of birds on the move. After this, numbers declined but an increase was noted again from the second 10-day period of December, with numbers remaining high until the end of January. The numbers then dropped again, with a weak peak in the second 10-day period of February perhaps hinting at a return movement. Besides high numbers of what were considered *caudatus*, a high number of intermediates were also recorded. With 192 records from October to March, the

number of intermediates was much higher than in previous years. A north-eastern origin of at least some of these birds is considered likely (but see discussion). In spring 2011, there were two records of territorial or breeding *caudatus*, as well as at least five instances of suspected or confirmed breeding intermediates (Faveyts & Mertens 2011; Alain De Broyer in litt).

Britain

In Britain, a total of 12 records involving up to 26 birds were noted between 17 October and 24 March. Nine records (21 birds) were noted in the three south-eastern counties of Kent, Norfolk and Suffolk. The other records came from northern England (two in Durham) and western Scotland (one on Mull, Argyll) (Lee Evans in litt). Although the number of *caudatus* that crossed the North Sea to Britain was small compared with the huge numbers on the nearby continent, it is of importance. Up to 2009, only eight birds had been accepted by the British rarities committee (Hudson et al 2010). It should be stressed that the assessment of the records from the winter of 2010/11 has not been published yet.

194 White-headed Long-tailed Tit/Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Groote Peel, Limburg, Netherlands, 17 November 2010 (Boena van Noorden). This individual wore a Lithuanian ring (see main text for details).

195 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Vlieland, Friesland, Netherlands, 17 October 2010 (Marijn van Oss)

France

In France, the first group (28 birds) was seen at Col du Markstein, Oderen, Haut-Rhin, in the north-east on 27 October. In the last few days of October, close to 200 birds were reported from north-eastern France. From 31 October, *caudatus* was also recorded in the far north-west along the North Sea coast. In November, the invasion strongly continued into southern and central France, with reports from 22 departments ('départements') and even reaching Camargue, Bouches-du-Rhône, at the Mediterranean coast. In December, the strength of the movement leveled out but still new departments were added to the list. One report of five *caudatus* comes from the Atlantic coast at Saint-Denis-d'Oleron, Charente-Maritime. From 20 December onwards, a group of up to five birds even resided in the center of Paris for several weeks. January showed a slightly higher total than December but from the end of the month a decrease was noticeable. In March, birds disappeared altogether, although one was still reported in the north-east on 30 April. Two reports of mixed breeding pairs between *caudatus* and *europaeus*-type birds in the French Ardennes, Ardennes (including nest building in one case), in March are noteworthy. A total of 711 birds was registered by the French rarities committee, 435 being considered as *caudatus* and 276 as 'white-headed' birds. The latter are birds that were merely described by the observers as having a white head; the committee considers these birds very probably as also belonging to *caudatus*. The total number of *caudatus* in France in 2010-11 is estimated at 1000-5000. Before this invasion, *caudatus* was not on the French list (Oliosio et al 2011).

196 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Julianadorp, Noord-Holland, Netherlands, 21 January 2011 (Henk Post)

Germany

In central Europe, the invasion was noticed in at least some parts of Germany. On Helgoland, Schleswig-Holstein, more than 100 *caudatus* were recorded between 9 October and 22 November, mostly in two separate waves (9-19 October and 30 October to 2 November). The largest flock numbered 26 birds. It was the second largest invasion on record for the island, only surpassed by 1959 when 230 *caudatus* were recorded. In mainland Schleswig-Holstein, incidental observations showed no conspicuous increase of occurrence. However, at bird ringing station Itzehoe, Steinburg, the second largest number of *caudatus* was trapped, with 25% of trapped Long-tailed Tits (15 out of 60) belonging to this taxon. Furthermore, retraps at Itzehoe of two *caudatus* that had previously been trapped at Falsterbo, Skåne, in southern Sweden show that there clearly was some movement going on. For eastern Germany, no conspicuous movements were mentioned for Mecklenburg-Vorpommern, Sachsen and Thüringen. In Nordrhein-Westfalen, only two observations of *caudatus* were recorded. Further south, in Rheinland-Pfalz, 21 birds were accepted as *caudatus* but this is considered to be only a fraction of the numbers that were really seen. Finally, in Saarland, there were five records of *caudatus* between 4 November and 28 March. No information could be obtained from other German states. (Christopher König in litt, Ewald Lippok in litt, Johannes Wahl in litt.)

Luxembourg

In Luxembourg, the first group of at least 11 birds was observed on 16 October. In total, less than 10

records, constituting c 50 birds, were reported until February 2011 (Patric Lorgé in litt).

Switzerland

In Switzerland, where the subspecies had not been recorded with certainty before, no less than 740 sightings were received by the Swiss Ornithological Institute for the winter of 2010/11. The first two flocks (10 and seven birds) were recorded on 21 October. The number of sightings then strongly increased until mid-November. Afterwards, the number of observed birds was more or less constant until early January, when sightings became less frequent. The last observation was on 4 April 2011. The majority of the records were from the lower altitude northern part of the country, with few records from the Alps. The largest recorded flock numbered 40 in western Switzerland (Peter Knaus in litt).

Eastern Europe

Further east, closer to or even within the breeding range of *caudatus*, the situation is more difficult to assess. Nevertheless, there are reports indicating considerable movements in this region as well.

In Austria, *caudatus* is not considered a rarity and records are not specifically collected, so no quantitative data are available. However, many observers reported higher numbers in 2010-11 than in previous years (Johannes Laber in litt).

In Hungary, the breeding population shows clear signs of *caudatus* influence, especially in the north. Individuals with (almost) unmarked white heads are not scarce at any time of the year. These birds pair up with *europaeus*-type birds. As a result, Long-tailed Tits do not get much subspecific attention in Hungary and an invasion of *caudatus* would be more difficult to detect. Nevertheless, it appears that there was more movement than usual of *caudatus*. An indication of this was the appearance of birds in the autumn in the huge grassland areas of eastern Hungary, where Long-tailed Tits normally do not occur. Some observers also reported higher numbers than usual in winter, and most of the 'extra' birds were 'white-headed' or 'whitish-headed' (Rolland Kern in litt).

In southern Slovakia, at the CES ringing station in Drienovec, a total of 460 Long-tailed Tits were ringed during the autumn of 2010, of which c 70% were 'white-headed' of the '*caudatus* type'. The average annual number of Long-tailed Tits trapped at this site is c 150, with the percentage of *caudatus* always being c 70% (Richard Kvetko in litt).

In western Russia, several 1000s of *caudatus* were caught at Courish Spit ringing station, Kali-

ningrad Oblast, where the average number ringed annually is close to 1000 (Sokolov et al 2008, Bolshakov et al 2011). Here, numbers peaked from 26 September until 13 October (with the highest number on 6 October), with an additional small peak during 25-28 October (Nadya Zelenova in litt).

In Ukraine, an exceptional invasion was reported, with over 300 *caudatus* per day passing a migration watchpoint at the southern shore of a large reservoir north of Kiev, during the first 10 days of October. Furthermore, flocks of over 50 were seen at a number of localities, and over 100 were trapped and ringed at Kinburnskaya Kosa, southern Ukraine, at the north-western shore of the Black Sea (Birding World 23: 448, 2010).

Southern Europe

The invasion also reached parts of southern Europe. In Italy, over 50 birds were recorded in the north, most of them trapped and ringed (Andrea Corso in litt, Alberto Frigo in litt, Peter Knaus in litt). No reports in Portugal or Spain were traced.

Fennoscandinavia

Information from Fennoscandinavia was rather hard to come by, which is not surprising as *caudatus* is the locally breeding taxon.

In Sweden, comparatively high numbers were detected at the migration watchpoint at Falsterbo, Skåne, at the south-western tip of the country: a total of 89 migrating birds in October (average 10 per year for 1973-2010) and a total of 268 trapped and ringed birds at the lighthouse garden, of which 245 in October (average 33 per year for 1980-2009; the total for autumn 2010 was the highest number of the whole period; www.falsterbofagelstation.se). At that other well-known Swedish migration watchpoint, Ottenby Bird Observatory on the Baltic island of Öland, 2010 was one of the best years ever for Long-tailed Tit, with 79 ringed, the fourth highest year total ever, only surpassed by 1932, 1956 and 1957 (Magnus Hellström in litt).

For Norway, information comes from the well-studied Lista Bird Observatory at the southern tip of the country. The log of the observatory shows that the autumn of 2010 was fairly good for Long-tailed Tit (presumably all *caudatus*, given the location) but not exceptional (www.listafuglestasjon.no). On Utsira, Rogaland, off the west coast, *caudatus* occurs only irregularly, and autumn 2010 was no exception, with the only records on 12 October (five) and 17 October (12, of which 10

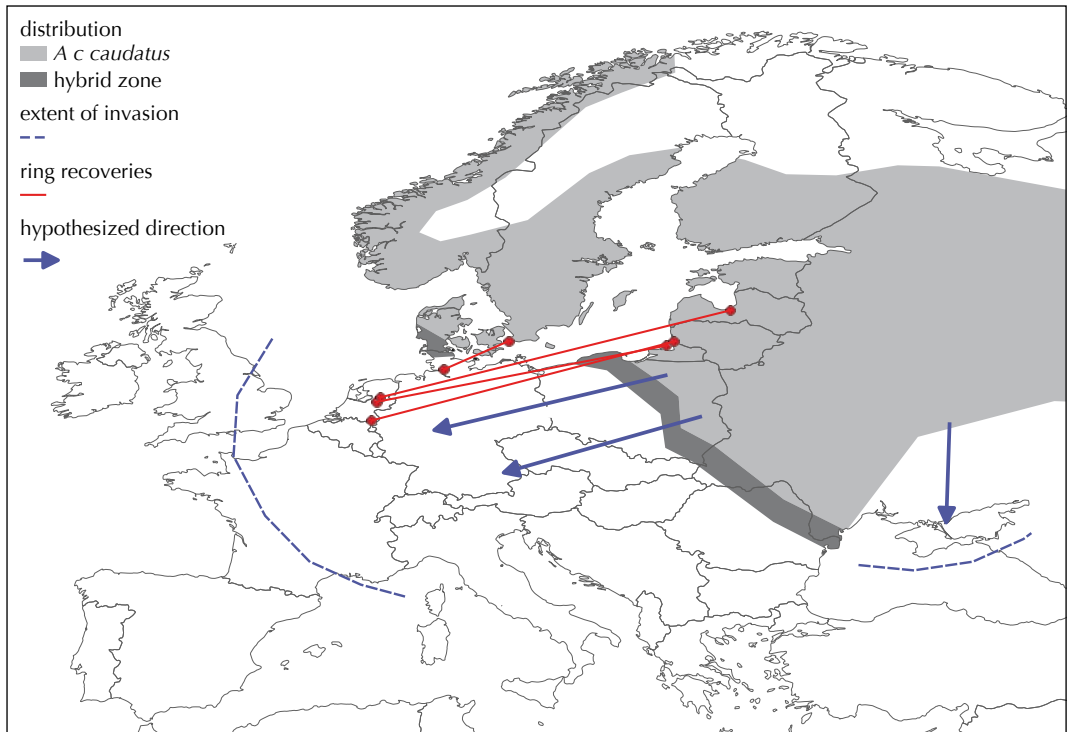

FIGURE 5 Western range of White-headed Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus caudatus* and approximate location of hybridisation zone between *caudatus* and Central European Long-tailed Tit *A. c. europaeus*. Blue arrows indicate hypothesized direction of movements of *caudatus*. Dotted lines roughly show maximum extent to where *caudatus* were seen during 2010-11 invasion. Red, connected dots show ring recoveries (see main text for details).

trapped) and none in the first half of 2011 (Geir Mobakken in litt, Øystein Nilsen in litt).

In Finland, interestingly, no noticeable movement was detected. At Hanko Bird Observatory in south-western Finland, a well-known migration watchpoint, autumn 2010 saw a total of Long-tailed Tits well below average, with only 546 birds (average 7833 for 2000-09). This number is even the second lowest for this period (Olioso et al 2011; Aleksí Lehtikoinen in litt; www.ornithomedia.com/pratique/identif/ident_art94_1.htm).

Synthesis and discussion

The Netherlands

The 2010-11 invasion of *caudatus* is by far the largest of this taxon ever documented in the Netherlands. Ringing data show prolonged stays at least in some areas, indicating that summing up of sightings over many weeks would result in an overestimation. The sum of the maximum flock size per 1x1 km block, being 2400 individuals,

may give a rough idea of the total number of birds. The true number must have been a multiple of this figure. However, note that we used a rather crude way to reduce the number of double sightings in our database. In some cases, in which several groups were seen in a relatively small area, this has probably underestimated the true number present. A good example is Rembrandtpark at Amsterdam, Noord-Holland, a small urban park (<0.5 km²), where 43 individuals were noted in several flocks (the largest consisting of 10 individuals) on 7 December. Being entered as separate groups, only the largest flock is used in the final database. On the other hand, well-twitted flocks of which the location is not precisely recorded may lead to overestimation of the true number when locations end up in several 1x1 km blocks. Moreover, many individuals must have escaped detection, and there is no way to estimate this number. We conclude that at least 2400, probably several 1000s, and perhaps up to 10 000 individuals visited the Netherlands during this invasion.

Within the Netherlands, sightings were scattered throughout the country. Long-tailed Tits can be encountered in a variety of wooded habitats and the emerging spatial pattern probably heavily reflects the distribution of observer effort. The same is true for ringing data: many *caudatus* were trapped at the numerous ringing stations along the coast. Remarkably, some of the coastal sites did not trap a single *europaeus* in spite of almost daily efforts.

Europe

Based on an extensive survey of reports, the invasion stretched from western Europe to Ukraine. Compared with earlier invasions, the 2010-11 invasion reached further west, where it resulted in record numbers in Britain and the Netherlands, and in the addition of *caudatus* to the national lists of Belgium, France and Switzerland. Also in countries where *caudatus* occurs regularly or where the status is unclear due to intergradation with *europaeus*, exceptionally high numbers of *caudatus* were noted. Along the Baltic coast, where invasions have been recorded regularly since the 1960s, the 2010-11 invasion was not the largest recorded; the more than 6000 ringed birds at Courish Spit in 2010 were far outnumbered by the 20 910 ringed in 2000 (Sokolov et al 2008, Bolshakov et al 2011). In 2000, no invasion was noted in western Europe, showing that large invasions do not necessarily reach this far west.

Origin and timing of 2010-11 invasion

Historic invasions into Europe had an eastern rather than a Fennoscandinavian origin (see references in Jansen & Nap 2008). This appears also true for the 2010-11 invasion, as the first movements were noted in the Baltic countries and Ukraine and as only the southernmost parts of Fennoscandinavia seem to have been touched. Retraps in the Netherlands of birds ringed along the Baltic coast provide some evidence for this. Overall, the invasion was directed westwards, only to be stopped by the North Sea and reaching halfway into France (figure 5; Olioso & CHN 2011).

Autumn movements of Long-tailed Tits often peak mid-October or later (Cramp & Perrins 1993) and the invasion in 2010-11 is no exception. The first movements were noted at Courish Spit, where numbers peaked in the first week of October. In Ukraine, many migrating flocks were seen in the first half of October. Also at Falsterbo, most Long-tailed Tits were ringed in the first half of October. A bit later, flocks of *caudatus* arrived in Belgium

and the Netherlands from mid-October, with movements continuing throughout November (Faveyts & Mertens 2011). In France, birds arrived in the third 10-day period of October, after which numbers dropped (Olioso & CHN 2011).

Flock composition

During the non-breeding period, flocks of Long-tailed Tit consist of siblings and other close relatives, and may stay together until February, when pair formation starts. Changes in composition of family groups may be primarily due to death of individuals (Cramp & Perrins 1993). In the first weeks of the 2010-11 invasion, flocks were often large and mostly did not contain any *europaeus*, suggesting they came directly from the regular range of *caudatus* in cohesive flocks. Average group size was observed to decrease steeply in the course of the invasion, not only in the Netherlands but also in France (Olioso & CHN 2011). This decrease in flock size may be due to mortality, breaking up of flocks (possibly joining *europaeus* flocks) or an influx of single birds – or a combination of these factors. In the absence of sufficient ringing data, it is impossible to pinpoint the exact mechanism behind the decrease in flock size.

Breeding

In winter, flocks of Long-tailed Tit defend a winter territory against other flocks, in which pairs settle in the subsequent breeding season (Cramp & Perrins 1993). It is therefore not surprising that some *caudatus* have (attempted to) breed in the Netherlands. Breeding events were also recorded in Belgium (Faveyts & Mertens 2011) and France (Olioso & CHN 2011). However, breeding (attempts) of intermediates are reported annually in Belgium and the Netherlands, and therefore such cases are not necessarily the result of the 2010-11 invasion. It is tempting to speculate that intermediates in the Netherlands originate from mixed pairs of local *europaeus* with *caudatus* arriving with invasions.

Intermediates

Intermediates seen during the 2010-11 invasion in the Netherlands may have originated from the hybridisation zone between *europaeus* and *caudatus*, a possibility also mentioned by Faveyts & Mertens (2011). The increase of sightings of intermediates coinciding with the arrival of *caudatus* suggests that these birds arrived from outside the Netherlands. Comparison with the number of sightings of intermediates reported to www.waarneming.nl in earlier years shows that the

number of sightings of intermediates was unusually high. However, this may be an effect of the still increasing popularity of www.waarneming.nl, a higher interest in checking flocks of Long-tailed Tits for any white-headed individuals, or incorrect identification of intermediates as *caudatus*. If birds from the hybridisation zone participated, also birds from the adjacent *europaeus* populations may have moved westward, which would lead to high numbers of *europaeus* in the Netherlands. The data are ambiguous about this. Migration intensity remained high well into November, and was clearly higher than during 2004-09 (figure 1), suggesting a large invasion of *europaeus*. Furthermore, a record number of *europaeus* sightings was entered in www.waarneming.nl (but see above). However, numbers of *europaeus* caught at ringing stations were not unusual (André van Loon in litt, Arnold Wijker in litt, Mart Zijm in litt), which may in part be due to the fact that most ringing stations stop their regular activities at the end of October or early November. There are also arguments against participation of birds from the hybridisation zone. Firstly, one may expect intermediates to join *caudatus* flocks but this was reported for only a few field sightings and one trapping (Kikkert 2011) – intermediates almost always joined *europaeus* flocks. Possibly, intermediates have been overlooked in *caudatus* flocks. Secondly, flock size of intermediates was very small throughout the invasion, while one may expect them to arrive in rather large, cohesive flocks like *caudatus*, although the lack of records of large groups of intermediates may also have been the result of considering flock size as a pro *caudatus* character. In the absence of evidence of movements from ringed intermediates of known origin, it is hard to confirm or reject the possibility that birds from the hybridisation zone participated in the 2010-11 invasion.

Possible causes of invasions of caudatus

The causes of Long-tailed Tit invasions are unclear. Many irruptive species are food specialists feeding on tree seeds or berries (eg, crossbills *Loxia*, Eurasian Siskin *Spinus spinus* and Bohemian Waxwing *Bombycilla garrulus*), local low food availability being the main trigger for their invasions (Newton 2010). However, Long-tailed Tits have a less specialized diet, feeding mainly on arthropods (mainly Hemiptera, Hymenoptera and Lepidoptera) but sometimes on plant matter such as seeds. There may be seasonal changes in the diet in some regions (Cramp & Perrins 1993). Given its dietary flexibility, it is hard to imagine

that food limitation is the direct cause of Long-tailed Tit invasions. Sokolov et al (2008) found significant statistical correlations between numbers ringed along the Baltic coast and temperature indices. They hypothesized that invasions are triggered by high population densities, as mild winters with early spring would allow for high survival and early breeding, resulting in high breeding numbers and high reproductive output. This is however not backed up by data showing how climatic variables affect survival and reproductive success. Further support was gained by the results of Babushkina & Bojarinova (2011), who experimentally showed that a photoperiod inducing early hatching leads to higher 'migratory restlessness'. Indeed, when autumn passage at the Baltic coast is early, more individuals are trapped and most individuals participating in invasions are first-years (Sokolov et al 2004; first-years identified by 'skull ossification' technique, cf Svensson 1992).

At ringing sites along the Baltic coast, the frequency and magnitude of invasions of Long-tailed Tit has increased since the 1980s (Sokolov et al 2008) and if this trend continues, birders in western Europe do not have to wait too long for the next invasion.

Acknowledgements

Wietze Janse (www.dutchbirdalerts.nl), Gerard Troost (www.trektellen.nl) and Hisko de Vries (www.waarneming.nl) provided data of sightings. Thanks go out to all observers who submitted their sightings to these online databases. A detailed documentation would not have been possible without them. Thanks go to Arnoud van den Berg for forwarding literature, to Dick Groenendijk for commenting on an earlier draft of this paper and to Robert Brunink for providing details on his sighting. Nadya Zelenova generously provided information about the migration peak at Courish Spit. Ricardas Patapavicius (Lithuanian Bird Ringing Centre) provided information on the bird ringed in Lithuania and retrapped in Limburg. Other ringing data were obtained from Joop van Ardenne, Kees Breek, Wim Eversdijk, Pascal Gijzen, Harry Linckens, André van Loon, Ton van Ree, Marcel Schalkwijk, Kees Terpstra, Piet van Tilburg, Hans Vlotter, Holmer Vonk, Arnold Wijker, Bert Winters and Mart Zijm. The following people are kindly thanked for sharing information from outside the Netherlands: Walter Belis, Bert de Bruin, Andrea Corso, Alain De Broyer, Lee Evans, Alberto Frigo, Magnus Hellström, Arto Juvonen, Rolland Kern, Peter Knaus, Christopher

König, Richard Kvetko, Johannes Laber, Aleksí Lehtikoinen, Ewald Lippok, Patric Lorgé, Geir Mobakkan, Øystein Nilsen, Sébastien Reeber and Johannes Wahl.

Samenvatting

INVASIE VAN WITKOPSTAARTMEES IN NEDERLAND IN 2010-11: VERLOOP, AANTALLEN EN VERSPREIDING Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus* (hierna *caudatus*) heeft een enorm verspreidingsgebied, van Fennoscandinavië tot Japan. Terwijl westelijke populaties van Staartmezen, zoals de in West-Europa broedende *A. c. europaeus* (hierna *europaeus*), niet of nauwelijks trekgedrag vertonen, ligt dit anders voor noordelijke populaties van *caudatus*. In West-Europa is *caudatus* een zeldzaamheid. In de herfst van 2010 voltrok zich een grote invasie van Oekraïne tot in West-Europa, die de gehele winter en tot ver in het volgende voorjaar waarnemingen opleverde. In dit artikel wordt het verloop van deze invasie beschreven aan de hand van veldwaarnemingen, trektellingen en ringgegevens. Vervolgens wordt de vergelijking gemaakt met de situatie elders in Europa. Ook groeps-grootte en -samenstelling worden behandeld.

Een database van veldwaarnemingen werd opgebouwd uit de gegevens van www.waarneming.nl en www.dutchbirdalerts.nl. Trektellingen werden verkregen van www.trektellen.nl. Ringgegevens werden gevraagd aan alle ringers die in 2010-11 Staartmezen vingen. De situatie in de rest van Europa wordt beschreven aan de hand van publicaties en informatie van contactpersonen.

De invasie van Witkopstaartmees van 2010-11 is zonder twijfel de meest omvangrijke die ooit voor Nederland is beschreven. Het is onmogelijk om een precieze schatting te maken van het aantal betrokken individuen maar dit moeten er minstens 2400, waarschijnlijk vele 1000en en misschien wel 10 000 zijn. Er is geen duidelijk ruimtelijk patroon te ontdekken in de waarnemingen.

De invasie werd in veel West-Europese landen opgemerkt. Waarnemingen in België, Frankrijk en Zwitserland leidden tot de toevoeging van *caudatus* aan de nationale lijsten. Ook in landen waar *caudatus* regelmatig voorkomt of waar de status onduidelijk is (bijvoorbeeld door intergradatie met *europaeus*) werden hoge aantallen gemeld. In de Baltische landen zijn sinds de jaren 1960 regelmatig invasies van *caudatus* vastgesteld, en ook hier werden in 2010-11 hoge aantallen gevangen, maar niet de hoogste ooit. Blijkbaar dringen invasies, zelfs als daarbij veel individuen betrokken zijn, niet noodzakelijkerwijs door tot West-Europa.

Net als eerdere invasies in Europa had ook die van 2010-11 een oostelijke oorsprong (in plaats van een Fennoscandinavische). De eerste bewegingen werden in Oekraïne en de Baltische landen waargenomen, en in Fennoscandinavië werden alleen in het meest zuidelijke deel hogere aantallen waargenomen. Drie terugvangsten in Nederland van langs de Baltische kust (Kaliningrad, Rusland, en Litouwen) geringde *caudatus* bevestigden de oostelijke herkomst.

Herfsttrek van Staartmezen piekt normaal midden oktober of later en deze invasie wijkt daar nauwelijks van

af. In de eerste helft van oktober werden veel trekkende groepjes in Oekraïne gezien en piekten de aantallen in de Baltische landen. Halverwege oktober kwamen de eerste vogels aan in België en Nederland, en in de derde decade van oktober ook in Frankrijk. De grootste toename in aantallen in Nederland vond eind oktober/begin november plaats.

De eerste waarnemingen van *caudatus* in Nederland betroffen vaak vrij grote groepen die enkel uit *caudatus* bestonden. In de loop van de invasie daalden zowel de groeps-grootte als het percentage 'pure' groepen aanzienlijk en werd *caudatus* vaker in het gezelschap van *europaeus* vastgesteld. Omdat groepen Staartmezen normaal gesproken lange perioden onveranderd blijven in samenstelling, zou de afname in groeps-grootte veroorzaakt kunnen zijn door sterfte, maar andere mogelijkheden, zoals een influx van kleine groepjes of het opbreken van *caudatus*-groepen, zijn niet uit te sluiten.

Zowel in Nederland als in België en Frankrijk werden in 2011 (gemengde) broedgevallen gemeld van *caudatus*. Het is goed denkbaar dat vogels met intermediaire kenmerken ('witkoppige staartmezen', die jaarlijks in Nederland worden gemeld) het resultaat zijn van dergelijke gemengde broedparen van *europaeus* met tijdens invasies gearriveerde *caudatus*.

Er wordt meestal aan uitgegaan dat vogels met intermediaire kenmerken in West-Europa extreem lichte *europaeus* zijn. Het is echter niet uit te sluiten dat ten minste een deel van dergelijke vogels die tijdens de invasie werden waargenomen uit de hybridisatiezone tussen *europaeus* en *caudatus* kwamen. Het feit dat de aantallen intermediaire vogels tegelijkertijd met de aantallen *caudatus* stegen, suggereert dat de intermediaire vogels van buiten Nederland arriveerden. Gegevens van www.waarneming.nl laten hogere aantallen intermediaire vogels zien dan in voorgaande jaren, maar dit kan ook het gevolg zijn van **1** de stijgende populariteit van www.waarneming.nl, **2** mogelijk verkeerd gedetermineerde *caudatus* en **3** een verhoogde interesse in het bekijken van groepen Staartmezen door de *caudatus*-invasie. Indien vogels van de hybridisatiezone zijn meegekomen, zou men kunnen verwachten dat dat ook geldt voor vogels van de aangrenzende *europaeus*-populaties. Trektellingen laten inderdaad verhoogde bewegingen van Staartmezen in november zien en ook het aantal waarnemingen (www.waarneming.nl) was hoog (maar hiervoor gelden dezelfde kanttekeningen als hierboven voor intermediaire vogels). Anderzijds laten ringgegevens geen ongebruikelijke aantallen *europaeus* zien maar dit is wellicht te wijten aan het stoppen van de reguliere ringwerkzaamheden eind oktober/begin november, waardoor eventueel hogere aantallen in november werden gemist. Argumenten tegen betrokkenheid van vogels uit de hybridisatiezone zijn de lage groeps-grootte van intermediaire vogels vergeleken met *caudatus* (mogelijk te wijten aan het gebruik van groeps-grootte als identificatiecriterium voor *caudatus*) en het feit dat intermediaire slechts zelden tussen *caudatus* werden waargenomen en slechts eenmaal bij een vangst) maar wel veelvuldig tussen *europaeus*. Zonder bewijs van bewegingen uit de hybridisatiezone (bijvoorbeeld door ring-

gegevens) is het niet mogelijk om deze betrokkenheid te bevestigen of te ontkrachten.

De oorzaak van invasies van *caudatus* is onduidelijk. Veel soorten met een invasieachtig voorkomen zijn voedselspecialisten en de invasies van deze soorten worden dan ook toegeschreven aan (lokale) voedselschaarste. Voor Staartmezen lijkt dit niet op te gaan. De aantallen die langs de Baltische oostkust worden gevangen correleren met temperatuurindices van voorafgaande winters. Hiervoor is de hypothese geopperd dat de hoge aantallen ontstaan door hoge overleving na zachte winters, gevolgd door hoog reproductief succes. De resulterende hoge populatiedichtheid zou vervolgens de aanleiding zijn voor irrupties. Veel van de vogels die hier worden gevangen in invasiejaren zijn inderdaad eerstejaars vogels.

De frequentie en omvang van invasies in de Baltische landen lijkt sinds de jaren 1980 toe te nemen. Indien deze trend doorzet hoeven vogelaars in West-Europa niet lang te wachten op een volgende invasie.

References

- Babushkina, O & Bojarinova, J 2011. Photoperiodically regulated cycle of locomotory activity and fat reserves during migration seasons in the irruptive bird species, the long-tailed tit *Aegithalos c. caudatus*. *J Avian Biol* 42: 169-177.
- van den Berg, A B & Bosman, C A W 2001. Zeldzame vogels van Nederland – Rare birds of the Netherlands. Avifauna van Nederland 1. Second edition. Haarlem.
- Bolshakov, C V, Shapoval, A P & Zelenova, N P 2011. Results of bird trapping and ringing by the Biological Station 'Rybachy' on the Courish Spit in 2010. *Avian Ecol Behav* 20: 9-52.
- Bot, S, van Bemmelen, R S A, Eggenhuizen, A H V & Groenendijk, D 2012. The 2010-11 invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands: identification. *Dutch Birding* 34: 151-159.
- Cramp, S & Perrins, C M (editors) 1993. The birds of the Western Palearctic 7. Oxford.
- Faveyts, W & Mertens, J 2011. Invasie van Witkopstaartmezen in de winter 2010-2011. *Natuur.Oriolus* 77: 140-144.
- Harrap, S & Quinn, D 1996. Tits, nuthatches & treecreepers. London.
- Hudson, N & Rarities Committee 2010. Report on rare birds in Great Britain in 2009. *Br Birds* 103: 562-638.
- Jansen, J J F J & Nap, W 2008. Identification of White-headed Long-tailed Bushtit and occurrence in the Netherlands. *Dutch Birding* 30: 293-308.
- LWVT/SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Haarlem.
- Newton, I 2010. Bird migration. London.
- Olioso, G & CHN 2011. Important afflux de Mésanges à longue queue à tête blanche *Aegithalos c. caudatus* en France. *Ornithos* 18: 300-306.
- Paepgaey, B & CHN 2011. Éléments d'identification. La Mésange à longue queue nordique *Aegithalos c. caudatus*. *Ornithos* 18: 20-25.
- Sokolov, L V, Shapoval, A P, Yefremov, V D, Kosarev, V & Markovets, M Y 2004. Timing and dynamics of autumn passage of the Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus* on the Courish Spit (Eastern Baltic). *Avian Ecol Behav* 12: 31-52.
- Sokolov, L V, Shapoval, A P, Yefremov, V D, Kosarev, V, Markovets, M Y & Gavrilov, V V 2008. Relationship between irruptions of Long-tailed Tits *Aegithalos caudatus* in the Eastern Baltic and ambient temperature and North Atlantic Oscillation index. *Avian Ecol Behav* 14: 35-47.
- Svensson, L 1992. Identification guide to European passerines. Fourth edition. Stockholm.

Rob S A van Bemmelen, Nieuwlanderweg 28, 1793 ET De Waal-Textel, Netherlands
(rvanbemmelen@gmail.com)

A H V (Ton) Eggenhuizen, Laurierstraat 17, 1314 HL Almere, Netherlands
(a.eggenhuizen4@chello.nl)

Wouter Faveyts, Watermuntweg 10, B-9820 Merelbeke, Belgium
(wouter.faveyts@telenet.be)

Invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands in 2010-11: identification

Sander Bot, Rob S A van Bemmelen, A H V (Ton) Eggenhuizen & Dick Groenendijk

Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus* is a polytypic species with a wide distribution in Eurasia. The subspecies *A c caudatus* (White-headed Long-tailed Tit, hereafter *caudatus*) is the northernmost subspecies, ranging from Scandinavia all the way east to northern Japan, and differs from all other subspecies in having an all-white head (Harrap & Quinn 1996). In Europe, the range of *caudatus* meets that of Central European Long-tailed Tit *A c europaeus* (hereafter *europaeus*).

Recently, Jansen & Nap (2008) studied the identification of *caudatus*. Their main conclusion was that an all-white head in combination with a sharply defined black neck-band is the only way

to safely separate *caudatus* from *europaeus*. Other characters proposed earlier were found to be not diagnostic, either being only supportive or not useful at all. They also concluded that genuine *caudatus* is rare in the Netherlands, with only 15 records involving 56 individuals. In the autumn and subsequent winter of 2010-11, however, western Europe experienced an unprecedented invasion of *caudatus*, resulting in 1000s of records in the Netherlands alone (Oliosio & CHN 2011, van Bemmelen et al 2012, Faveyts & Mertens 2012). Since many of these records were documented with photographs, this invasion was the first opportunity to study field characters of high numbers of *caudatus* in a western European con-

197 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Amsterdam, Noord-Holland, Netherlands, 14 December 2010 (*William Price*). White head and clear-cut neck-band typical of *caudatus* but note rather large amount of black in lower tertial.

198 Central European Long-tailed Tit / Staatmees *Aegithalos caudatus europaeus*, Robbenoordbos, Wieringermeer, Noord-Holland, Netherlands, 13 March 2011 (Klaas van den Berg). Typical individual. Note predominance of dark over white in tertials.

199 Central European Long-tailed Tit / Staatmees *Aegithalos caudatus europaeus*, Nijverdal, Overijssel, Netherlands, 21 November 2010 (Leo Kruders). Note largely dark tertials.

text. The aim of this paper is to document morphology, biometry and vocalizations of birds involved in the *caudatus* invasion and to compare this with the identification criteria published in Jansen & Nap (2008) and other literature. This paper only deals with the identification; the invasion itself is described in a separate paper (van Bemmelen et al 2012).

Methods

Field characters

By consulting Cramp & Perrins (1993), Glutz von Blotzheim & Bauer (1993), Harrap & Quinn (1996), Jansen & Nap (2008) and van Duivendijk (2011), the following characters separating *caudatus* from *europaeus* in the field were found: **1** white head; **2** sharp contrasting black neck-band; **3** no black mottling on breast; **4** whiter underparts; **5** pink on underparts most clearly defined on undertail-coverts; **6** whiter flank; **7** pale scapulars; **8** wider white fringes on tertials; **9** tip to inner greater coverts with broader white fringes, creating partial wing-bar; and **10** paler pink rump.

The latter two features are not very useful in the field since the greater coverts and rump are usually concealed by scapulars and wings, respectively. The remaining eight characters were used in this analysis, scored from a sample of photographs of both *caudatus* and *europaeus* as well as intermediate birds. For the first six characters, it was scored whether the character was present or not. The tertials were scored in three categories: more white than black, about equal amount of black and white, and more black than white. For the scapulars, it was scored whether they showed a small, average or large white bar.

Only birds photographed in the Netherlands from October 2010 to April 2011 were taken into account. Birds were categorized as either *caudatus*, *europaeus* or intermediate as follows: a bird with an all-white head and sharply contrasting black neck-band was labelled as *caudatus*. If a bird showed a broad black band from the side of the forehead back along the crown side it was considered to be *europaeus*. If a bird showed a white head but a not sharply defined neck-band or dark mottling on the otherwise white head, it was considered an inter-

200 Central European Long-tailed Tit / Staartmees *Aegithalos caudatus europaeus*, Tilburg, Noord-Brabant, Netherlands, 5 October 2010 (*Twan Hak*). Note dark mottling on breast, always absent in White-headed Long-tailed Tit *A. c. caudatus*. **201** Long-tailed Tit / Staartmees *Aegithalos caudatus*, Heteren, Gelderland, Netherlands, 24 December 2010 (*Wilbert Koch*). Intermediate bird. **202** White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Oostvaardersdijk, Almere, Flevoland, Netherlands, 7 November 2010 (*Ton Eggenhuizen*). Typical individual, showing snow-white head and clear-cut neck-band. **203** White-headed Long-tailed Tits / Witkopstaartmezen *Aegithalos caudatus caudatus*, Naarden, Noord-Holland, Netherlands, 13 March 2011 (*Rudy Schippers*). Note variation in tertial marking. Also, note that grey bases of head feathers are easily visible but that feather tips appear white.

mediate. By using these classification criteria, we essentially quantified the variation within the three groups in the remaining eight characters. The majority of photographs used in the analysis were found on the online sighting database www.waarneming.nl, the remainder originating from www.birdpix.nl and www.dutchbirding.nl.

Measurements

All ringers who were known to have captured Long-tailed Tits from October 2010 to April 2011 (www.trektellen.nl and information received from Vogeltrekstation (Dutch Centre for Avian Migration & Demography)) were asked to submit biometric

data taken. Most bird ringers measured maximum wing length (to 1 or 0.5 mm) as well as weight (to 0.1 g). In addition, some ringers measured tarsus (to 0.1 mm) and tail (to 1 mm) (cf Svensson 1992).

Calls

Long-tailed Tits are social birds, moving around in parties of 10s or even 100s during the non-breeding season. These parties are rather vocal and utter different calls. The most commonly used are: **1** a trisyllabic sharp call best described as 'sieh-sieh-sieh'; and **2** a loud rippling and rather explosive call with a strong *r*-sound, which can be described

204 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus*, Amsterdam, Netherlands, Noord-Holland, Netherlands, 20 December 2010 (William Price). Note almost entirely white middle tertial. Some grey can be seen on side of head, but this seemingly was caused by grey feather bases.

as an often repeated 'tserrr'. Both calls are illustrated in figure 1. The trisyllabic call is used in longer-range communication and is often given in flight, particularly when the flock is in rapid movement, and by 'lost' individuals isolated from the main flock (Cramp & Perrins 1993, Harrap & Quinn 1996). The *tserrr*-call is given less frequently compared with the trisyllabic call. It is said to be given in excitement or alarm and is also used in longer flights of more than 20 m (Cramp & Perrins 1993). However, the call is often heard without any apparent provocation. It is often repeated with an irregular frequency. Other calls frequently heard in groups include soft ticking and chattering sounds and very high and thin-sounding calls. Sometimes a rather long rapid trill, falling in pitch towards the end, is heard, which is often associated with alarm or excitement (Cramp & Perrins 1993, Harrap & Quinn 1996).

Jansen & Nap (2008) reported that according to van Marle et al (1973), there are vocal differences between *caudatus* and *europaeus*. However, van

Marle et al (1973) only expressed an idea of several observers (but not including the authors) that the calls of *caudatus* are different from what they were used to hear from *europaeus*. They do not describe these differences and base their statement on the observation of only one single flock of *caudatus*. In absence of a decent study on potential vocal differences between *caudatus* and *europaeus*, the observation in van Marle et al (1973) can at best be used as an hypothesis. To test this hypothesis, a sample of available recordings was analysed. These recordings were from Dick Groenendijk and from the website www.xeno-canto.org and include seven records of *europaeus* (all from the Netherlands between 11 October and 14 May) and eight of *caudatus* (both from the Netherlands and Sweden between 26 September and 28 June). All recordings were of groups of birds (although sometimes individual birds were recorded within flocks), thus not of single birds in the context of displaying or mating in the breeding season. As a consequence, the recordings covered 10s of individuals both from *caudatus* and *europaeus*. The analysis mainly focused on the two commonly used calls described above and looked for differences in length and pitch of the calls and the shape visible in a sonogram. From every recording, a maximum of six calls was used to prevent potential bias due to one long recording.

Results

Field characters (table 1)

In total, published photographs of 168 individuals of *caudatus* were of sufficient quality to analyse one or more characters. For *europaeus* and intermediate birds, 281 and 50 useful photographed records were found, respectively. Note that not all characters could be scored for every record, so sample sizes vary among characters.

Determining whether a Long-tailed Tit shows pure white underparts, a pure white head and/or a sharply defined neck-band was not always easy, because they have a fluffy feather structure resulting in greyish feather bases often being visible at close range. This is especially true for sharp images of birds taken at very close range or for birds held in the hand. Such birds, with only a greyish trace on the head, can still be pure *caudatus*. For birds photographed in the field at larger distance this is less of a problem: although white feathers have a grey base, in the field birds with only pure white feather tips on the head still stand out among intermediate birds because of their pure white impression. So, even though the black mottling on

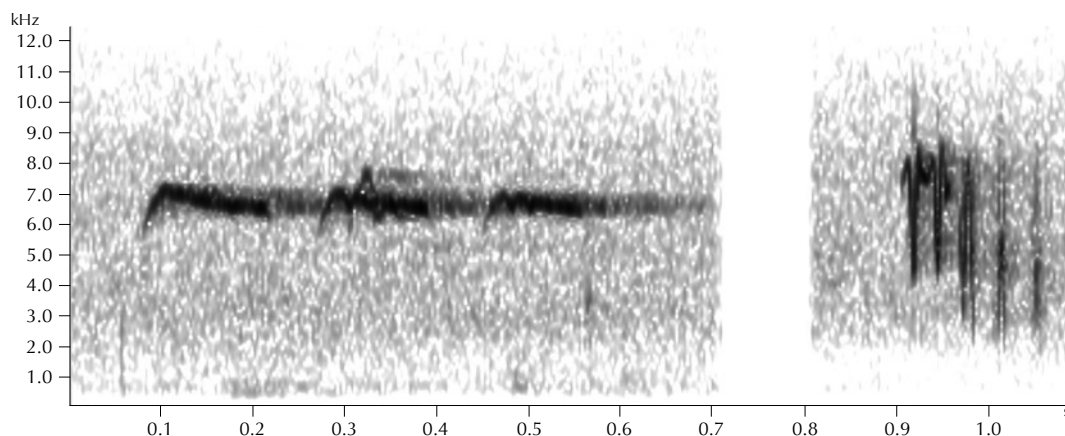

FIGURE 1 Central European Long-tailed Tit / Staartmees *Aegithalos caudatus europaeus*, Millingerwaard, Ubbergen, Gelderland, Netherlands, 11 December 2004 (Dick Groenendijk). Trisyllabic call (left) and tserrr-call (right); white space indicates where recording was shortened.

the heads of intermediates may be hard to see in the field, the head gives a less pure white impression.

HEAD Since the presence or absence of black on the head was used to categorize birds, all *caudatus* showed a pure white head while all *europaeus* showed extensive black on the head. All *caudatus* showed a sharply defined neck-band. Two intermediates showed a pure white head but had a diffuse neck-band, whereas 21% of the intermediates showed a sharply defined neck-band but with mottling on the head. The remaining intermediates showed both a diffuse neck-band and black mottling on the head (75%).

UNDERPARTS *Caudatus* never shows black mottling on the breast. Black mottling on the breast is,

however, common in *europaeus*, where 74% of the individuals showed a variable amount of black mottling (see for example plate 200). In 12% of the cases, intermediates showed black mottling on the breast as well. Breast and belly were always pure white in *caudatus*. Combined with the also pure white head, *caudatus* gave a clear white first impression. Despite that c 75% of both *europaeus* and intermediates also had a white lower breast and belly, this white appeared less pure, and in *europaeus* never gave the perfect white overall impression typical of *caudatus*. According to Jansen & Nap (2008), *caudatus* shows whiter underparts than *europaeus*, with any pink most clearly defined on the undertail-coverts, starting on the lower breast. While our study confirms the whiter underparts of *caudatus*, the undertail-cov-

TABLE 1 Field characters of White-headed Long-tailed Tit *A c caudatus*, Central European Long-tailed Tit *A c europaeus* and 'intermediates'. See main text for explanation of field characters. For each taxon, percentage of individuals is given; n=sample size.

	<i>caudatus</i> % (n)	intermediate % (n)	<i>europaeus</i> % (n)
head completely white	100 (167)	4 (48)	0 (281)
sharply defined neckband	100 (167)	21 (43)	0 (281)
breast-band absent	100 (149)	88 (32)	26 (136)
underparts clear white	100 (124)	75 (28)	78 (111)
undertail-coverts darkest part of underparts	100 (80)	100 (17)	100 (70)
flank white	61 (124)	36 (42)	27 (189)
pink scapulars darker than flank	94 (145)	95 (21)	93 (132)
middle tertial with broad white fringe	66 (64)	16 (19)	10 (128)
lower tertial with broad white fringe	26 (66)	13 (24)	1 (146)
scapulars forming white wing-bar	32 (82)	28 (18)	31 (131)

erts are always the darkest part of the underparts in Long-tailed Tit, at least in our samples of *caudatus*, *europaeus* and intermediates. In *caudatus*, 61% of the individuals showed white flanks or flanks with only a faint soft pink tinge, and the remaining 39% showed darker pink flanks. *Europaeus* was generally darker, with 73% of the investigated individuals having dark pink flanks. Intermediate individuals showed intermediate scores for this character.

UPPERSIDE No difference in the scapulars could be found. Both subspecies always show pink on the scapulars, and the intensity of the pink did not differ. The mainly pink scapulars in Long-tailed Tit are usually white on the outer part, forming a bar. The width of this white bar varied among individuals but appeared to be remarkably similar between subspecies: c 30% of the individuals had a wide white bar, with the same percentage for individuals with a narrow bar, and the remaining 40% having an average bar.

From photographs, usually only the middle and lower tertial are visible (the upper being often concealed by the scapulars), and because they sometimes show a different pattern within one individual, the middle and lower tertial were analysed separately. The tertials in Long-tailed Tit usually have a black centre with a white margin being especially wide on the outer web. In *caudatus*, the black centre of the tertials is often less broad, sometimes even being reduced to a black shaft-streak, leaving the rest of the feather white (eg, plate 204). This was most pronounced in the middle tertial, on which 66% of *caudatus* showed more white than black, whereas 19% showed less white than black. In *europaeus*, however, only 10% of the individuals showed more white than black and 83% had more black than white in the middle tertial. The difference was less extreme in the lower tertial, where 51% of *caudatus* had more black than white (26% showing the opposite), whereas this was true for 97% of *europaeus*. Intermediate birds showed intermediate figures regarding the tertials.

Measurements (table 2, figure 2)

Measurements were taken from a total of 63 *caudatus* and 314 *europaeus*. Bird ringers recognised either *europaeus* or *caudatus* but not intermediates. Most intermediates probably were reported as *europaeus*. Not all measurements were scored for every record, so sample sizes vary among measurements. As a whole, the obtained data show *caudatus* as an on average longer-winged, longer-tailed and heavier bird than *europaeus*

TABLE 2 Measurements of White-headed Long-tailed Tit *A. c. caudatus* and Central European Long-tailed Tit *A. c. europaeus*. Sequence in each column: mean, number of individuals and range.

	<i>caudatus</i>			<i>europaeus</i>		
wing length (mm)	64.9 (63)	61-68.5		62.4 (313)	56-66	
tail length (mm)	89.4 (24)	81-95		85.4 (23)	77-93	
tarsus length (mm)	16.9 (11)	16.1-17.9		17.0 (72)	15.8-18.0	
weight (g)	8.6 (63)	7.5-10.0		7.8 (262)	6.5-9.3	

However, overlap between the two subspecies in these characters was considerable, possibly in part attributable to sexual dimorphism in both subspecies (Cramp & Perrins 1993). Overlap in tarsus length was almost complete. Mean wing length differed clearly but still with a large overlap. Only 11% of *europaeus* had shorter wings than the smallest *caudatus* (61 mm) and 22% of *caudatus* had longer wings than the largest *europaeus* (66 mm). The wing length of 123 *caudatus* measured in Estonia during autumn 2010 showed a strikingly similar pattern to the data of *caudatus* in the Netherlands (Trinus Haitjema pers comm).

Calls

The trisyllabic call usually consists of three syllables, although occasionally two, four or even five syllables in one call are given. The duration of one syllable was c 0.15 s and normally started with a sharp rise to c 7.3 kHz. This was followed by a modulated gradual decline in each syllable and ended as high as c 6.5 kHz at the end of the last syllable (figure 1). Although there were subtle differences in average values of length and pitch, these were hardly valuable for identification, as there was much overlap between *caudatus* and *europaeus*. There was no difference in length of the syllables between both taxa. Also, the pitch at which the trisyllabic call ended, was almost similar. On the other hand, there was a slight difference in pitch at the start of the first syllable. In *europaeus*, the call started on average at 7.5 kHz, whereas in *caudatus* it started at 7.2 kHz. However, there was an almost complete overlap between the ranges, rendering it useless for identification. Because the calls of the different taxa both end at c 6.5 kHz, the decline in pitch is sharper in *europaeus*, whereas the trisyllabic call in *caudatus* thus seems a bit more plain and less modulated.

The average duration of the *tserrrr*-call was 0.23 s and there was no difference in the length of this call between *caudatus* and *europaeus*. The call started on average at 8.3 kHz, falling in pitch towards the end. There was no difference in pitch

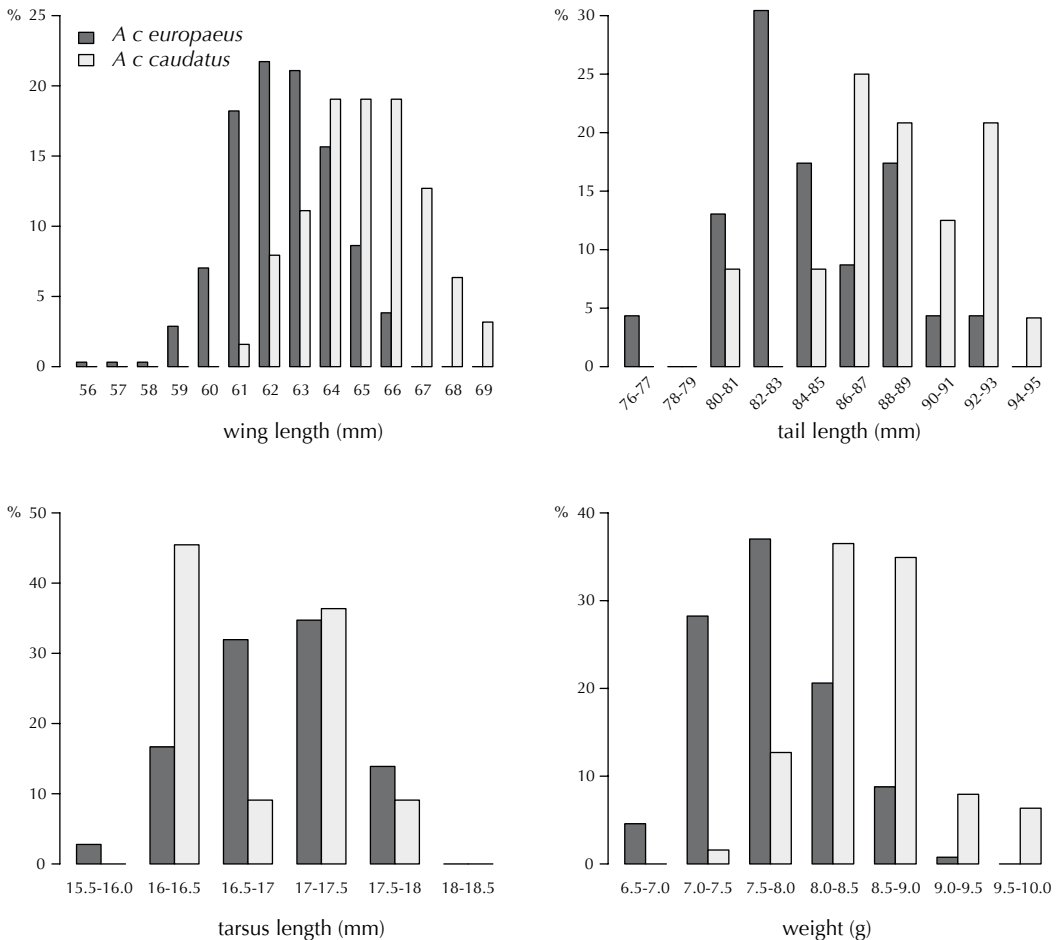

FIGURE 2 Frequency distributions of measurements of White-headed Long-tailed Tit *A c caudatus* and Central European Long-tailed Tit *A c europaeus* trapped during 2010-11 invasion in the Netherlands

between both taxa, although there was a tendency that *caudatus* started a bit lower (8.2 kHz on average) than *europaeus* (8.4 kHz on average). Again, due to variation and much overlap, this is of hardly any use in the field.

Discussion

Most *caudatus* visiting the Netherlands in 2010-11 showed the characters considered typical for *caudatus*: a combination of pure white head, sharply defined black neck-band, lack of black mottling on the breast and pure white underparts. This combination excludes *europaeus* or intermediates between *caudatus* and *europaeus* and is diagnostic for *caudatus*. Broad white fringes on the middle and lower tertial, present in a large

percentage of the birds, was a supportive character for *caudatus*.

Most literature states that pink is reduced or less intense on the scapulars in *caudatus* compared with *europaeus* (eg, Cramp & Perrins 1993, Glutz von Blotzheim & Bauer 1993, van Duivendijk 2011). It is interesting that this appears not to apply to the birds visiting the Netherlands during the 2010-11 invasion, which showed a wide range of intensity of pink on the scapulars, with no consistent differences between the subspecies. The same sources also report the pink on the scapulars to decrease further east within the range of *caudatus* (these birds sometimes treated as '*sibiricus*'), and this suggests that the birds visiting the Netherlands originated from the western end of the range of *caudatus*.

205 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees
Aegithalos caudatus caudatus, Groote Peel, Noord-
Brabant, Netherlands, 9 November 2010
(Raymond Pahlplatz)

206 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees
Aegithalos caudatus caudatus, Alkmaar, Noord-Holland,
Netherlands, 1 December 2010 (Roelof de Beer). Note
absence of dark mottling on breast and pure white
underparts, only fading into very pale pink on flank.

C 10% of the analysed Long-tailed Tits showed intermediate features. Only if the black on the head was reduced to some mottling it was regarded an intermediate (birds with more black being categorized as 'pure' *europaeus*). However, as all intermediates between a pure white head and a broad black band on the head exist, categorization on the basis of the amount of black on the head is arbitrary. Jansen & Nap (2008) labelled birds approaching *caudatus* in appearance but showing some black in the head as *europaeus* but it might be better to leave these birds unidentified on subspecies level, since they could just as well be intergrades rather than extremely pale examples of pure *europaeus*.

Trapped *caudatus* had on average longer wings and were heavier compared with *europaeus*, which is in concordance with previously published data (Cramp & Perrins 1993, Glutz von Bloztheim & Bauer 1993, Harrap & Quinn 1996, Jansen & Nap 2008). Overlap was considerable, however, and therefore this is of limited use as a diagnostic character.

No useful differences in calls between *europaeus* and *caudatus* could be detected within our sample. There is a tendency for *caudatus* to call at a slightly lower pitch both in the trisyllabic call and the *tserrrr*-call. However, there is much variation in both taxa and an almost complete overlap between the ranges renders it useless for identification. Note, however, that all our recordings are probably from the western part of the range of *caudatus*. One must be aware that external factors like agitation of the recorded individual, time of

day or season, population group density or other factors may influence the length of a call and even to some extent pitch or other parameters (Constantine & The Sound Approach 2006). If these factors are unknown, this may seriously hamper the interpretation of the results. However, given that all recordings were made under rather similar conditions, and that variation among recordings is small, the lack of differences observed is believed to reflect a genuine lack of vocal differences between the taxa.

Acknowledgements

We would like to thank www.waarneming.nl, who kindly allowed the use of their database, comprising the bulk of the data used for this research. Thanks go out to the many birders who submitted their observations to this database. Special thanks go out to the bird ringers who submitted their biometric data: Joop van Ardenne, Kees Breek, Wim Eversdijk, Pascal Gijzen, Harrie Linckens, Ton van Ree, Marcel Schalkwijk, Kees Terpstra, Piet van Tilburg, Hans Vlottes, Holmer Vonk, Arnold Wijker, Bert Winters en Mart Zijm.

Samenvatting

INVASIE VAN WITKOPSTAARTMEZEN IN NEDERLAND IN 2010-11: DETERMINATIE De grote invasie van Witkopstaartmezen *Aegithalos caudatus caudatus* (hierna *caudatus*) in Nederland en West-Europa in 2010-11 (zie van Bemmelen et al 2012 voor verloop, aantallen en verspreiding) bood door de hoge aantallen, het lange verblijf van veel exemplaren en de 10-tallen ringvangsten goede mogelijkheden om hun kenmerken te bestuderen en te vergelijken met die van Staartmezen *A c europaeus*.

207 White-headed Long-tailed Tit / Witkopstaartmees
Aegithalos caudatus caudatus, Loozerheide, Noord-
Brabant, Netherlands, 29 October 2010
(Ruud Bouwman)

us (hierna *europaeus*) die in West-Europa broeden. In dit artikel worden de resultaten van systematisch onderzoek beschreven. Daartoe werden alle (digitaal) met foto's gepubliceerde waarnemingen (voornamelijk van www.waarneming.nl, aangevuld met www.dutchbirding.nl en www.birdpix.nl) bestudeerd. In totaal werden 168 *caudatus* vergeleken met 281 *europaeus* en 50 intermediaire vogels (hier als derde groep opgevat). Daarnaast werd onderzoek gedaan aan de geluiden van beide ondersoorten en bij de ringvangsten aan de biometrie.

De volgende verenkleedkenmerken werden bekeken: koptekening (aan- of afwezigheid van zijkruintreep), kleur en tekening van de onderdelen (grondkleur en mate van donkere tekening op de borst), kleur en tekening van de bovendelen (nekband en schouderveren) en vleugeltekening (breedte van witte randen aan de tertiëls). Als uitgangspunt werden alle staartmezen met een geheel witte kop en scherp afgetekende zwarte nekband als *caudatus* beschouwd. Deze vogels vertoonden vaak een brede witte buitenrand aan de (middelste en) onderste tertiaal, een kenmerk dat vrijwel niet voorkomt bij *europaeus*. Donkere borsttekening komt vaak voor bij *europaeus* maar nooit bij *caudatus*. Alle andere kleedkenmerken komen in meer of minder gelijke mate voor bij de drie groepen. Vogels met intermediaire kenmerken kunnen het best ongedetermineerd blijven. In tegenstelling tot wat veelal in de literatuur wordt vermeld was er geen sprake van minder of zwakkere roze tekening op de schouderveren bij de onderzochte *caudatus*;

dit kenmerk vertoonde veel variatie binnen de drie groepen, zonder consistente verschillen. Dit kan er wellicht op duiden dat de invasie betrekking had op *caudatus* uit het westelijke deel van hun broedgebied. In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de onderzochte kenmerken en de score verdeeld over de drie groepen.

Bij de ringvangsten werden van 63 *caudatus* en 314 *europaeus* de maten genomen. De resultaten zijn samengevat in tabel 2. Daarin is te zien dat *caudatus* gemiddeld iets groter (langere vleugel en staart) en zwaarder is dan *europaeus*. De verdeling van vleugel-, staart- en tarsuslengte en gewicht is weergegeven in figuur 2. Daarin is te zien dat er veel overlap is tussen beide taxa; alleen extreme vogels zijn puur op basis van maten te determineren.

Verschillen in geluid werden niet of nauwelijks aangetroffen en zijn in ieder geval niet bruikbaar als veldkenmerk; het enige verschil dat voorzichtig werd geconstateerd was een iets lagere beginfrequentie bij een aantal *caudatus* bij zowel de drietone roep als het *tserr*-roepje.

References

- van Bemmelen, R S A, Eggenhuizen, A H V & Faveyts, W 2012. Invasion of White-headed Long-tailed Tits in the Netherlands in 2010-11: progression, numbers and distribution. *Dutch Birding* 34: 137-150.
- Constantine, M & The Sound Approach 2006. The sound approach to birding: a guide to understanding bird sound. Poole.
- Cramp, S & Perrins, C M (editors) 1993. The birds of the Western Palearctic 7. Oxford.
- van Duivendijk, N 2011. Advanced bird ID handbook – the Western Palearctic. London.
- Faveyts, W & Mertens, J 2012. Invasie van Witkopstaartmezen in de winter 2010-2011. *Oriolus* 77: 140-144.
- Glutz von Blotzheim, U N & Bauer, K M (editors) 1993. Handbuch der Vögel Mitteleuropas 13/I. Wiesbaden.
- Harrap, S & Quinn, D 1996. Tits, nuthatches & treecreepers. London.
- Jansen, J J F J & Nap, W 2008. Identification of White-headed Long-tailed Bushtit and occurrence in the Netherlands. *Dutch Birding* 30: 293-308.
- van Marle, J G, Voous, K H & Wattel, J 1973. Kortsnavelboomkruiper en andere Noordost-Europese gasten in 1971-72. *Limosa* 46: 63-66.
- Oliosio, G & CHN 2011. Important afflux de Mésanges à longue queue à tête blanche *Aegithalos c. caudatus* en France. *Ornithos* 18: 300-306.
- Svensson, L 1992. Identification guide to European passerines. Fourth edition. Stockholm.

Sander Bot, Postbus 41139, 9701CC, Groningen, Netherlands (sanderbot@yahoo.co.uk)

Rob van Bemmelen, Nieuwlanderweg 28, 1793 ET De Waal (Texel), Netherlands
(rvanbemmelen@gmail.com)

Ton Eggenhuizen, Louis Davidsstraat 13, 131 KX Almere, Netherlands
(a.eggenhuizen4@chello.nl)

Dick Groenendijk, Doornenberglaan 287, 1974 NK IJmuiden, Netherlands
(dickgroenendijk@filternet.nl)

Vrouwtje Spaanse Mus bij IJmuiden in mei 2010

Roy Slaterus

In de ochtend van 6 mei 2010 bracht ik een bezoek aan de jonge duintjes aan de voet van de Zuidpier van IJmuiden, Noord-Holland. Omstreeks 08:40 zag ik bij het naderen van het wilgenhaagje in het noordelijke deel van de duintjes een aantal Huismussen *Passer domesticus* foerageren op het vogelvoer dat Michiel van den Bergh en ik hier regelmatig strooien. Naast het bekende getjilp hoorde ik een roepje dat weliswaar veel op Huis-mus leek maar toch mijn aandacht trok. De maker ervan bleek een vrouwtje mus *Passer* dat op een wilgentak zat. Terwijl ik de vogel door mijn telescoop bekeek vielen mij enkele kenmerken op, waaronder een forse snavel, een bleek verenkleed en twee opvallend lichte banen op de mantel. Ik maakte enkele foto's en probeerde met mijn camera het geluid op te nemen. In het daarop volgende uur bekeek ik vanuit de duintjes de vogel-trek over zee, met een schuin oog op de wilgenhaag. Regelmatig hoorde ik het afwijkende roepje en telkens bleek dat afkomstig van dezelfde mus. Het zou toch geen Spaanse Mus *P. hispaniolensis* zijn? Die vraag hield mij bezig maar telkens schoot de gedachte door mijn hoofd dat ik mezelf voor de gek hield. Omstreeks 10:30 keerde ik huiswaarts. In het laatste halve uur had ik de vogel niet meer waargenomen maar gelet op het aanbod aan vogelvoer leek het mij aannemelijk dat hij nog wel in de buurt was. Eenmaal thuis bekeek ik de foto's op mijn computer en weer vielen de uiterlijke kenmerken op. Ik besloot om MvdB te bellen en vertelde hem wat ik had gezien. Ik adviseerde hem om goed op te letten als hij weer bij onze voederplek was. Ook stuurde ik Magnus Robb een e-mail waarin ik hem om raad vroeg over het geluid.

Die middag maakte ik me klaar voor vertrek naar de Brabantse Biesbosch, Noord-Brabant, waar ik die nacht en de volgende ochtend voor een broedvogelinventarisatie moest zijn. Juist toen ik om 15:00 op het punt stond om in de auto te stappen belde MvdB. Hij was met Jacob Garvelink naar IJmuiden gegaan en zonder veel moeite hadden ze de vreemde mus teruggevonden op basis van het door mij beschreven uiterlijk. Aan de hand van enkele vogelgidsen bespraken we de kenmerken van vrouwtje Spaanse Mus en vroegen

we ons af of we reden genoeg hadden om alarm te slaan. De gidsen maanden echter tot voorzichtigheid – sommige noemen de kenmerken van vrouwtje Spaanse Mus zelfs te vaag voor betrouwbare determinatie (cf Svensson et al 1999, 2009) – en dat leek ons niet zonder reden. JG slaagde er gelukkig in om een aantal goede foto's te maken en MvdB zou die op het forum van www.waarneming.nl plaatsen om aandacht voor de vogel te vragen. Terwijl ik de volgende dag rond het middaguur huiswaarts keerde, bleek dat de geplaatste foto's wel enkele reacties hadden opgevoerd maar niet voor veel onrust hadden gezorgd.

De volgende dagen zette ik mijn mussenstudie voort, al was de vogel zelf helaas verdwenen. Op mijn verzoek analyseerde Dick Groenendijk mijn geluidsopname. Tot mijn schrik bleek deze sterk overeen te komen met een van zijn opnames van een Spaanse Mus op 11 april 2009 in de Eemshaven, Groningen. Daarmee begon de combinatie van kenmerken nog sterker in de richting van Spaanse Mus te wijzen. Ondertussen ontving ik steeds meer positieve reacties, onder andere van MR. Stukje bij beetje begon ik ervan overtuigd te raken dat de vogel daadwerkelijk een Spaanse Mus was. Een belangrijk twijfelpunt vormde nog de handpenprojectie, die volgens van Duivendijk (2002) c 70% moest bedragen maar bij de vogel van IJmuiden slechts c 45% was. Nils van Duivendijk (pers meded) reageerde hierop met de opmerking dat het door hem genoemde percentage op basis van de huidige kennis te hoog lijkt te zijn. Dat kwam overeen met het beeld dat ik inmiddels zelf had gekregen door foto's van Spaanse Mussen te bestuderen. Ik besloot hierop om meer aandacht voor mijn waarneming te vragen door een bericht op mijn website (www.zuidpier.com) te plaatsen. Hierop ontving ik nog meer reacties, waaronder de nodige felicitaties.

Beschrijving

De beschrijving is gebaseerd op foto's van JG en RS, videobeelden en een geluidsopname van RS, en in het veld verkregen indrukken van MvdB, JG en RS.

208 Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwtje, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Jacob Garvelink). Let op open gezicht, herinnerend aan Roodmus *Carpodacus erythrinus*, forse snavel en vrij puntige kruin met donkere schachtstrepen / Note open face, reminiscent of Common Rosefinch *Carpodacus erythrinus*, heavy bill and rather peaked crown with dark shaft-streaks. **209** Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwtje, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Jacob Garvelink). Let op crèmekleurige randen aan grote dekveren, tertials en hand- en armpennen en donker centrum en schachtstreep van bovenstaartdekveren / Note sandy-grey fringes of greater coverts, tertials and remiges and dark centre and shaft-streak of uppertail-coverts.

210 Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwtje, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Jacob Garvelink). Let op nagenoeg ontbrekende warm bruine tinten, opvallende 'tramlines', vleugelstreep en crèmekleurige randen aan grote dekveren, tertials, hand- en armpennen / Note lack of rufous tones, striking tramlines and wing-bar, sandy-grey fringes of greater coverts, tertials and remiges. **211** Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwtje, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Jacob Garvelink). Let op opvallende 'tramlines' en bleke randen van tertials / Note striking tramlines and pale fringes of tertials. **212** Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwtje, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Roy Slaterus). Let op fijne streping op borst, open gezicht, vrij puntige kruin en forse snavel / Note fine streaking on breast, open face, rather peaked crown and heavy bill. **213** Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwtje, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Roy Slaterus). Let op witte buik en sterk getekende onderstaartdekveren / Note white belly and strongly patterned undertail-coverts.

ALGEMENE INDRUK In alle opzichten lijkend op adult vrouwtje Huismus. In eerste instantie opvallend door van Huismus afwijkende roep. Bij nadere beschouwing ook uiterlijk op meerdere punten verschillend. Kop en snavel forser indruk makend, kruinveren dikwijls opgericht waardoor kruin vrij puntig ogend en verenkleed opvallend 'clean' door bleke grondkleur van zowel boven- als onderdelen en markante tekening. Twee lichte banen op mantel. Crèmekleurige randen aan grote dekveren en tertials en crèmekleurige vleugelpanelen opvallend. Verenkleed over geheel genomen zandkleurige in plaats van grijsbruine indruk makend. Open gezichts-

uitdrukking door lichte teugel en wenkbrauwstreep en daarbij afstekend kraaloog.

GROOTTE & BOUW Als adult vrouwtje Huismus met tamelijk forse kop, steil voorhoofd en vrij puntige kruin. Snavel groter en 'opgezwollen' door bol culmen; snavel minder spits toelopend en aan basis vrij breed. Snijrand van snavel licht golvend. Handpenprojectie c 45%.

KOP Kruin en groot deel van oorstreek bruingrijs. Zijkruin iets warmer van kleur maar niet donkerder dan middenkruin. Verspreid over kruin meerdere scherp afgetekende donkere schachtstrepen. Wenkbrauwstreep lichtcrème tot vuilwit, recht boven oog iets warmer van

kleur, bij snavel beginnend en doorlopend tot voorbij achterzijde van oorstreek, breed uitlopend achter oog. Gehele kop relatief licht van kleur, waardoor begrenzing van wenkbrauwstreep tamelijk diffuus. Teugel lichtcrème en samen met wenkbrauwstreep opvallend licht gebied rondom oog vormend. Oogstreep achter oog grijsbruin, overgaand in brede grijsbruine begrenzing van achterste deel van oorstreek en iets donkerder dan rest van oorstreek. Achterhoofd en hals bruingrijs, geleidelijk overgaand in vuilwitte keel, onder sommige omstandigheden indruk van lichte kraag wekkend.

ONDERDELEN Grondkleur van borst, flank en anaalstreek licht bruingrijs, afstekend tegen vuilwitte keel en witte buik. Borst- en flankveren met fijne, donkere schachtstreep, fijn gestreept patroon vormend. Flank met donkergrijze vegen. Door scherpe belichting fijne tekening van onderdelen niet altijd goed zichtbaar (op foto's). Onderstaartdekveren met grijs centrum en brede vuilwitte randen.

BOVENDELEN Mantel bont getekend, met donkere en lichte banen. Twee scherp afgetekende, lange lichte banen ('tramlines') meest opvallend. Banen lichtcrème tot vuilwit, zonder warme tint, aan weerszijden begrensd door donkergrijze tot zwarte banen; aan binnenzijde smalle en aan buitenzijde brede baan. Schouderveren tamelijk egaal bruingrijs, met donkere schachtstreep. Rug en stuit bruingrijs met fijne donkere schachtstrepen. Bovenstaartdekveren bruingrijs met donkerder centrum en donkere schachtstreep.

VLEUGEL Kleine dekveren bruingrijs met donkere schachtstreep. Middelste dekveren met bruingrijze basis, donkergrijs tot zwart centrum en witte top, opvallende vleugelstreep vormend. Grote dekveren met donkerbruin centrum en lichtcrème randen. Duimvleugel en handdekveren donkerbruin. Tertiairs met donkerbruin centrum en lichtcrème randen. Armpennen donkerbruin met lichtcrème randen, licht paneel vormend. Handpennen donkerbruin met lichtcrème randen, aan basis licht paneel vormend. Ondervleugeldekveren en okselwit of vuilwit. Onderzijde slagpennen lichtgrijs.

STAART Bovenzijde van staartpennen bruingrijs met crèmekleurige randen. Onderzijde van staart grijs.

NAAKTE DELEN Iris donkerbruin. Pupil zwart. Snavel grotendeels donkergrijs met vleeskleurige zweem. Ondersnavelbasis iets lichter van kleur en aan uiterste basis met vaalgele zweem. In veld snavel opvallend donkere indruk makend. Poot (inclusief tenen en nagels) vleeskleurig met grijze zweem.

RUI & SLEET Geen actieve rui zichtbaar in vleugels en staart. Slagpennen en vleugeldekveren vers ogend, zonder opvallende sleet aan randen.

GELUID Luid, onzuiver en enigszins piepend *chwie*. Meermalen roepend, vaak kort na aanvliegen.

GEDRAG Als Huismus. In gezelschap van c. 10 Huismussen. Foeragerend op grond op vogelvoer (zaden) en regelmatig dekking zoekend in struikgewas. Ten minste eenmaal hoog in lucht rondvliegend. Af en toe met staart wippend als Huismus.

VERBLIJF Waarschijnlijk slechts één dag aanwezig. Zowel in dagen voorafgaand aan als na waarneming voederplek regelmatig bezocht en op 7 mei 2010 ge-

richt naar vogel gezocht. In directe omgeving meerdere paren Huismus broedend.

Determinatie

Volgens sommige vogelgidsen zijn de verschillen tussen vrouwte Spaanse Mus, Huismus en Italiaanse Mus *P italiae* te klein voor een betrouwbare determinatie (cf Svensson et al 1999, 2009); individuele variatie en overlap in kenmerken maken de determinatie riskant. De combinatie van meerdere kenmerken geeft veel Spaanse Mussen echter wel degelijk een eigen 'look'. De meeste vogelgidsen wijzen daar op en bespreken meerdere kenmerken (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). Afgaande op verschillende bronnen zijn er meer dan 10 uiterlijke kenmerken die beoordeeld moeten worden. Bovendien wordt er veelvuldig melding gemaakt van verschillen in geluid (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, Svensson et al 1999, 2009).

De determinatie van de vogel van IJmuiden is gebaseerd op een combinatie van meerdere uiterlijke kenmerken en het geluid. Deze combinatie past goed op Spaanse Mus en sluit Huismus uit. Vrouwte Italiaanse Mus – een soort die tot dusver nooit in Noordwest-Europa is vastgesteld – lijkt in alle opzichten sterk op Huismus en wordt eveneens door de combinatie van uiterlijke kenmerken en geluid uitgesloten. Hieronder worden de verschillende kenmerken besproken, min of meer in volgorde van belangrijkheid. Ze hebben telkens betrekking op adult vrouwte. Met Huismus wordt de in Europa voorkomende nominaat *P d domesticus* bedoeld.

Chwie-roep

De waargenomen roep is kenmerkend voor Spaanse Mus en wordt onder meer gebruikt door groepen op doortrek. In het archief van The Sound Approach zijn voorbeelden aanwezig uit Bulgarije, Cyprus, Kazachstan en Portugal (Magnus Robb pers meded). Mijn indruk is dat de *chwie*-roep door Spaanse Mus vaker wordt gebruikt dan de soortgelijke roep door Huismus. De verschillen tussen beide soorten zijn subtiel maar duidelijk hoorbaar. De roep van Spaanse Mus heeft een typische onzuivere en piepende klank en is langgerechter; de langste varianten klinken bijna als *chwieuw* en herinneren aan Rotsmus *Petronia petronia*. De roep van Huismus is korter en eenvoudiger en klinkt vaak als *chwiep*; wat klank betreft wijkt de roep minder af van de vele andere tsjilpende geluiden uit het repertoire. De structuur van de roep bestaat uit twee tonen met boven-tonen, al bestaan er ook varianten met één, drie of

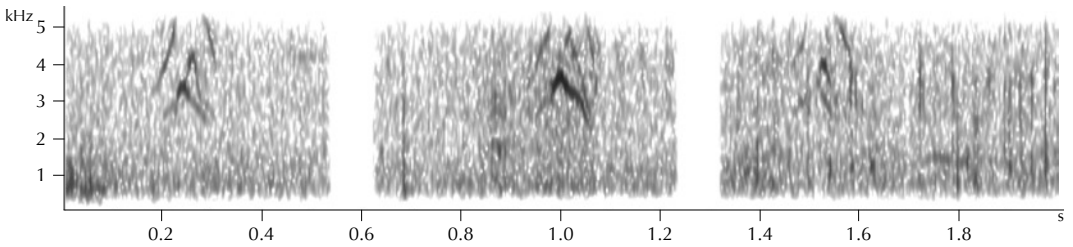

FIGURE 1 Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, vrouwte, IJmuiden, Noord-Holland, 6 mei 2010 (Roy Slaterus). Opname gemaakt met camera met microfoonbereik van 0-5.4 kHz / Recording made with camera microphone with range of 0-5.4 kHz.

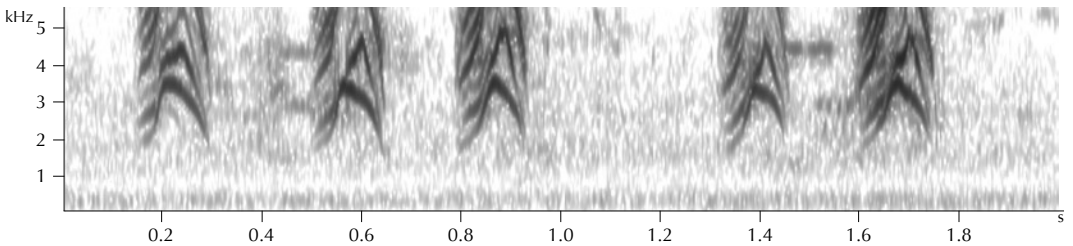

FIGURE 2 Spaanse Mus / Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*, Chokpak, Kazachstan, 10 mei 2000 (Magnus Robb/The Sound Approach)

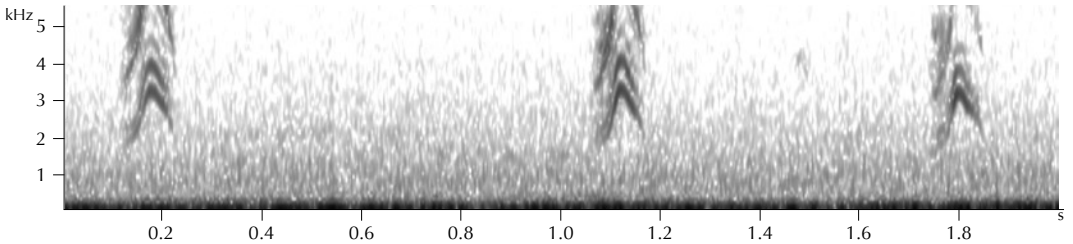

FIGURE 3 Huismus / House Sparrow *Passer domesticus*, IJmuiden, Noord-Holland, 30 juni 2011 (Roy Slaterus).

vier tonen en boventonen. Bij typische Spaanse Mus zijn beide tonen, zoals zichtbaar op sonagrammen, ongelijk van vorm en liggen de pieken van beide tonen niet recht boven elkaar, terwijl dat bij Huismus wel het geval is. Bij Huismus lopen de twee tonen daardoor parallel aan elkaar en bij typische Spaanse Mus niet. De precieze vorm van de tonen varieert bij beide soorten maar oogt – sterk uitgegroot – bij Huismus vaak afgerond. Bij Spaanse Mus is de onderste van de twee tonen vaak afgerond en de bovenste puntig van vorm. De toonhoogte vertoont een sterke mate van overlap, al heeft Spaanse Mus vaak een iets groter bereik; de ondergrens van de onderste toon ligt gemiddeld iets lager en de bovengrens van de bovenste toon iets hoger dan bij Huismus. De

roep van Spaanse Mus duurt gewoonlijk c 0.13 s (23 roepen van Spaanse die werden opgemeten varieerden van 0.11-0.17 s), terwijl de roep van Huismus abrupt eindigt en c 0.10 s duurt (23 roepen van Huismus varieerden van 0.07-0.13 s). De roep van de vogel van IJmuiden duurde c 0.13 s en de twee tonen waren ongelijk van vorm zoals bij typische Spaanse Mus.

Snavel

Een stevige snavel wordt door nagenoeg alle bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, Svensson et al 1999, 2009, van Duivendijk 2002, 2011). Ook een golvende snijrand wordt soms genoemd, evenals een mondhoek die tot onder het oog reikt.

De snavel van de vogel van IJmuiden was opvallend fors en minder spits dan bij Huismus. Dit viel in het veld direct op. De snijrand was licht golvend. Dat is naar mijn eigen waarnemingen echter ook het geval bij veel Huismussen. De positie van de mondhoek lijkt, afgaande op foto's van Spaanse Mussen en Huismussen, van weinig betekenis. Een donkere snavelkleur komt bij beide soorten in het voorjaar voor, al behouden veel Huismussen een lichte ondersnavelbasis.

'Tramlines'

Sterk contrasterende 'tramlines' worden door verscheidene bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). Bij de vogel van IJmuiden behoorden deze banen tot de opvallendste kenmerken. In tegenstelling tot bij Huismus waren de banen lichtcrème tot vuilwit zonder warme tint en over de gehele lengte goed ontwikkeld en scherp begrensd door donkergrijze tot zwarte banen. De meeste Huismussen hebben minder contrasterende banen die warmer van kleur zijn, in vers kleed zelfs vaak oranjebruin. Lichtere banen komen regelmatig voor maar een oranjeachtige zweem blijft gewoonlijk zichtbaar.

Streping op borst en flank

De aanwezigheid van fijne schachtstrepen op borst en flank wordt door verscheidene bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, Svensson et al 1999, 2009, van Duivendijk 2002, 2011). Bij Huismus ontbreken dergelijke strepen gewoonlijk, al zijn onduidelijk begrensde lijnen of vegen op de onderdelen in gesleten kleed niet ongebruikelijk. De variatie bij Spaanse Mus is groot; sommige vogels zijn zeer sterk getekend maar andere nagenoeg ongetekend. De vogel van IJmuiden vertoonde fijne, donkere schachtstrepen op borst en flank, resulterend in een subtiel gestreept patroon. Op de flank waren bovendien donkere vlekjes zichtbaar.

Randen van vleugels

Crèmekleurige randen aan de grote dekveren, tertials, arm- en handpennen worden door verscheidene bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). Bij de meeste Huismussen zijn deze randen warm bruin. Lichtere randen komen voor maar een oranjeachtige zweem blijft gewoonlijk zichtbaar. Bij de vogel van IJmuiden waren de randen opvallend crèmekleurig zonder warme tint. De randen contrasteerden sterk en re-

sulteerden onder meer in een duidelijk vleugelpaneel op de armpennen en een lichte vlek aan de basis van de handpennen. Dit viel in het veld direct op. De grote dekveren hebben bij Spaanse Mus vaak een donkerder centrum dan bij Huismus, met vooral aan de top een scherper afgetekende lichte rand; een opvallend kenmerk bij vogels in de hand in het voorjaar in Israël (Christian Brinkman pers meded). Ook bij de vogel van IJmuiden viel dit op.

Grondkleur van onderdelen

Een lichte grondkleur van de onderdelen wordt door verscheidene bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, Svensson et al 1999, 2009, van Duivendijk 2002, 2011). De onderdelen van Huismus zijn daarentegen vaak groezelig. De vogel van IJmuiden oogde 'clean', mede door de lichte kleur van de onderdelen. De buik was wit en contrasteerde met de iets donkerdere borst en flank.

Wenkbrauwstreep en teugel

Een lange, brede en lichte wenkbrauwstreep wordt door verscheidene bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). De wenkbrauwstreep van de vogel van IJmuiden voldoet aan deze beschrijving. Boven en voor het oog was de wenkbrauwstreep iets breder dan bij de meeste Huismussen en ook het nagenoeg ontbreken van warme tinten was opvallend. Bij veel Huismussen is de wenkbrauwstreep warm gekleurd en boven en voor het oog slecht ontwikkeld. De teugel was lichtcrème en vormde samen met de wenkbrauwstreep een opvallend licht gebied rondom het oog. Dit gaf de vogel een 'open' gezicht met een sterk afstekend kraaloog, herinnerend aan Roodmus *Carpodacus erythrinus*. Dit lijkt kenmerkend te zijn voor Spaanse Mus (Dirk Moerbeek pers meded; pers obs). Ook de relatief licht gekleurde kruin en oorstreek van veel Spaanse Mussen, die weinig contrasteren met de wenkbrauwstreep, dragen bij aan dit effect (pers obs).

Schouderveren

De onderste schouderveren van Huismus hebben doorgaans een zwarte binnenvlag en bruine buitenvlag. Bij veel Spaanse Mussen zijn de schouderveren minder contrastrijk getekend met een bruine in plaats van zwarte binnenvlag (Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2011). De egaal bruin-grijze schouderveren met donkere schachtstreep van de vogel van IJmuiden passen goed op Spaanse Mus.

Kruin

Fijne donkere schachtstrepen op de kruin worden door sommige bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). Ook een steil voorhoofd en een vrij puntige kruin worden soms genoemd (Shirihai et al 1996). De vogel van IJmuiden vertoonde dergelijke schachtstrepen, evenals een vrij puntige kruin. Huismus heeft doorgaans een ongetekende kruin, vaak met een iets donkerdere zijkruin, waardoor het patroon herinnert aan dat van adult mannetje Huismus. Donkere schachtstrepen komen bij een minderheid van Huismussen voor (pers obs).

Onderstaartdekveren

Opvallend donkere centra van onderstaartdekveren worden soms genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2011). Bij veel Huismussen beperkt de donkere tekening zich tot een onduidelijke veeg langs de schacht. De vogel van IJmuiden had sterk getekende onderstaartdekveren met omvangrijke donkere centra en lichte randen.

Vleugelstreep

Verschillende bronnen maken melding van een wittere vleugelstreep bij Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). De lange en witte vleugelstreep van de vogel van IJmuiden sprong in het oog. Bij veel Huismussen is de vleugelstreep crèmekleurig of zelfs warm bruin. Een witte vleugelstreep komt echter ook regelmatig bij Huismus voor (pers obs).

Stuit en bovenstaartdekveren

Donkere schachtstrepen op stuit en bovenstaartdekveren worden door verscheidene bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Clement et al 1993, Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002, 2011). De vogel van IJmuiden vertoonde dergelijke schachtstrepen. Deze waren het duidelijkst op de bovenstaartdekveren, die ook een iets donkerder centrum hadden. De bruikbaarheid van dit kenmerk lijkt beperkt omdat ook Huismus schachtstrepen op bovenstaartdekveren kan vertonen (pers obs).

Handpenprojectie

Een grote handpenprojectie wordt door sommige bronnen genoemd als kenmerk van Spaanse Mus (Shirihai et al 1996, van Duivendijk 2002). Van Duivendijk (2002) vermeldt bijvoorbeeld een handpenprojectie van c 70%. Volgens de huidige kennis lijkt dit percentage echter te hoog (Nils van

Duivendijk pers meded). Eigen metingen aan foto's van mannetjes Spaanse Mus komen uit op een handpenprojectie van c 34-57%. De vogel van IJmuiden had een handpenprojectie van c 45%. Dit past goed op Spaanse Mus maar sluit Huismus niet uit. Eigen metingen aan foto's van Huismussen komen uit op een handpenprojectie van c 30-55%. De handpenprojectie lijkt dus slechts in uiterste gevallen bruikbaar als (ondersteunend) kenmerk.

Discussie

De verschillen tussen vrouwtje Spaanse Mus, Huismus en Italiaanse Mus zijn gering. Door sleet en individuele variatie bestaat er bovendien overlap in vooral de kleuren van verschillende veerpartijen. Dit bemoeilijkt de determinatie. Veel vrouwtjes Spaanse Mus onderscheiden zich desalniettemin door een combinatie van forse snavel, lichte 'tramlines', fijne schachtstrepen op borst en flank, bleke algehele indruk, contrastrijk getekende vleugels met weinig warm bruine tinten en open gezicht.

Om na te gaan hoe hard deze kenmerken zijn werden talloze foto's en videobeelden op internet bestudeerd. Tevens werden veel foto's en geluidsopnames gemaakt van Huismussen in Nederland. Voorts werden het uiterlijk en de geluiden van Spaanse Mussen bestudeerd in de omgeving van Lissabon, Portugal, in januari 2011 en op Madeira in augustus 2011 en van Italiaanse Mussen in Noord-Italië en Zwitserland in augustus 2010. Tezamen leverde dit het beeld op dat, ondanks dat er sprake is van aanzienlijke variatie en overlap, veel vrouwtjes Spaanse Mussen herkenbaar zijn aan de eerder genoemde combinatie van kenmerken. Vrouwtje Italiaanse Mus lijkt daarentegen niet wezenlijk van Huismus te verschillen. Hybriden tussen de drie soorten komen lokaal voor (cf Clement et al 1993, Shirihai et al 1996) maar werden niet uitvoerig bestudeerd. Voor de situatie in Noordwest-Europa zijn vooral de verschillen tussen Spaanse Mus en Huismus relevant; het verspreidingsgebied van Italiaanse Mus is beperkt in omvang en deze soort staat in tegenstelling tot Spaanse Mus niet bekend als een trekvogel.

De beschreven verschillen in roep bleken in Portugal bruikbaar als onderscheid tussen Spaanse Mus en Huismus. De piepende en langgerekte *chwie*-roep bleek telkens afkomstig van Spaanse Mussen. Bovendien vielen daar andere verschillen in geluid op, zoals de vluchtroep die door Spaanse Mus beter 'gearticuleerd' wordt: *tju-vit* bij Spaanse Mus en *tju-iv* bij Huismus. Sona-

grammen tonen bij Huismus duidelijk onderscheidbare boventonen in het eerste deel van de roep maar bij Spaanse Mus juist in het laatste deel. De sonogrammen van beide soorten lijken daardoor elkaars spiegelbeeld. Nadere studie is echter nodig om deze verschillen uitvoerig te beschrijven.

Het is niet moeilijk om Huismussen te vinden die op één of enkele punten voldoen aan de beschrijving van Spaanse Mus. Met name in gesleten kleeed kunnen bijvoorbeeld de warm bruine tinten in het verenkleed die kenmerkend zijn voor Huismus grotendeels ontbreken. Voor een betrouwbare determinatie is het noodzakelijk om zoveel mogelijk kenmerken te beoordelen en te documenteren. Het gaat daarbij om zowel uiterlijk als geluid. De verschillen in *chwie*-roep lijken diagnostisch. Ondanks intensief zoeken werd immers geen enkel op Spaanse Mus gelijkend voorbeeld bij Huismus gevonden.

Voorkomen en verspreiding

Spaanse Mus broedt verspreid over Zuid-Europa, Noord-Afrika en Zuidwest-Azië en vertoont trekgedrag. De verschillen tussen nominaat *P h hispaniolensis*, die in het westen voorkomt, en *P h transcaspicus* uit het oosten zijn uiterst klein. De waarneming bij IJmuiden is aanvaard door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) en betrof het zesde geval (15 exemplaren) voor Nederland en het eerste van een solitair vrouwtje voor Noordwest-Europa (waar de soort meermalen als dwaalgast is vastgesteld). Eerdere Nederlandse gevallen zijn bekend van De Cocksdorp, Texel, Noord-Holland (4-15 mei 1997); Camperduin, Noord-Holland (13 mei 2000); Eemshaven, Groningen (vier mannetjes en zes vrouwtjes, 9-12 april 2009); Den Hoorn, Texel (18-20 april 2009); en Maasvlakte, Zuid-Holland (20-27 april 2009). Hoewel de vogels van de Eemshaven ruim een jaar eerder werden gezien dan het vrouwtje bij IJmuiden, verliep de beoordeling door de CDNA in omgekeerde volgorde. Op basis van het onderzoek dat ik als ontdekker én CDNA-lid deed naar herkenning van vrouwtje Spaanse Mus ontstond het overzicht van kenmerken zoals hierboven gepresenteerd. Op basis van dit onderzoek werden de vogels van de Eemshaven aanvaard. Daarbij moet worden opgemerkt dat slechts twee van de zes vrouwtjes uitgebreid fotografisch zijn gedocumenteerd (zie www.lauwersmeer.com); bij deze twee zijn de meeste kenmerken die in dit artikel worden genoemd vast te stellen. Van de andere vier vrouwtjes is de documentatie minder uitgebreid; de aanvaarding

van deze exemplaren lifte mee op de aanvaarding van de vier mannetjes en de twee gedocumenteerde vrouwtjes. Dit is in lijn met het CDNA-beleid dat bij groepen van dwaalgasten niet voor alle individuen afzonderlijk een volledige documentatie is vereist. Voor een uitgebreide beschrijving van de eerdere gevallen wordt verwezen naar Gaxiola & Wassink (1998), Heemskerk & Ebels (2002) en Versteeg (2009). Over de vogels van de Eemshaven is een artikel in voorbereiding.

Dankwoord

Dank gaat uit naar Michiel van den Bergh en Jacob Garvelink die de Spaanse Mus terugvonden en met hun foto's en observaties hielpen om de determinatie sluitend te krijgen. Magnus Robb was behulpzaam bij het maken en analyseren van geluidsopnames van Spaanse Mus, Huismus en Italiaanse Mus en bovendien een uitstekende gastheer in Portugal. Arnoud van den Berg, Ruud van Beusekom, Javier Blasco-Zumeta, Arjan Boele, Vincent de Boer, Christian Brinkman, Harvey van Diek, Nils van Duivendijk, Enno Ebels, Klaas Eigenhuis, Willem-Jan Fontijn, Martin Garner, Dick Groenendijk, James Lidster, Dirk Moerbeek, Roef Mulder, Theo Muusse, René Pop, Chris van Rijswijk en Rinse van der Vliet worden bedankt voor hun inhoudelijke reacties die bijdroegen aan de determinatie en de totstandkoming van dit artikel. Dank gaat ook uit naar het thuisfront, dat begripvol toezag hoe opeens zelfs mussen met bovengemiddelde interesse werden geobserveerd – bij de bakker, in de tuin, op een terras of waar dan ook.

Summary

FEMALE SPANISH SPARROW AT IJMUIDEN IN MAY 2010 On 6 May 2010, a female Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis* was observed by three birders at IJmuiden, Noord-Holland, the Netherlands. The bird was discovered by its call, which differed from the accompanying House Sparrows *P domesticus*. Other distinctive features were **1** heavy bill; **2** very pale tramlines on mantle sides; **3** fine shaft streaks on breast and flank; **4** sandy-grey fringes of greater coverts, tertials, primaries and secondaries; **5** overall pale general impression; and **6** open face with pale lore and long supercilium. Subtle characters that further supported the identification were: **7** rather peaked crown; **8** fine shaft streaks on crown, rump and uppertail-coverts; **9** poorly marked lower scapulars with only dark shaft streak; **10** conspicuous white wing bar; and **11** strongly patterned undertail-coverts. The primary projection of c 45% turned out to be normal for the species (but also for House Sparrow). In general, the plumage showed less rufous and brownish tones than in House Sparrow.

Separating female Spanish Sparrow from House Sparrow and Italian Sparrow *P. italiae* is difficult or – according to many – even impossible, mostly because of individual variation and overlap in characters. Most of the features mentioned above are in themselves not very obvious or exclusive. However, the combination makes many Spanish stand out. The *chwee* call noted from the IJmuiden bird is typical for Spanish, sounding somewhat squeaky and slightly longer than in House. The sonagram usually shows two notes and several harmonics. In House the notes run parallel to each other, one on top of the other, but in typical Spanish they do not. Other typical vocalizations, such as the well articulated flight call of Spanish – *chu-vit* rather than *chuwiv* as in House – were not recorded. Altogether, close observations and sound-recordings will allow safe identification of typical female Spanish, even of some vagrants.

The observation was accepted by the Dutch rarities committee (CDNA) as the sixth record (15th individual) for the Netherlands. Previous records were at De Cocksdorp, Texel, Noord-Holland (4-15 May 1997); Camperduin, Noord-Holland (13 May 2000); Eemshaven, Groningen (four males and six females, 9-12 April 2009); Den Hoorn, Texel (18-20 April 2009); and Maasvlakte, Zuid-Holland (20-27 April 2009). Also, it was the first

solitary female for the Netherlands and north-western Europe.

Verwijzingen

- Clement, P, Harris, A & Davis, J 1993. Finches & sparrows: an identification guide. Londen.
van Duivendijk, N 2002. Dutch Birding kenmerkengids voor vogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Amsterdam.
van Duivendijk, N 2011. Advanced bird ID handbook – the Western Palearctic. Londen.
Gaxiola, B & Wassink, A 1998. Spaanse Mus op Texel in mei 1997. Dutch Birding 20: 64-66.
Heemskerk, L & Ebels, E B 2002. Spaanse Mus te Camperduin in mei 2000. Dutch Birding 24: 267-269.
Shirihai, H, Christie, D A & Harris, A 1996. The Macmillan birder's guide to European and Middle Eastern birds, including North Africa. Londen.
Svensson, L, Grant, P J, Mullarney, K & Zetterström, D 1999, 2009. Collins bird guide. Eerste, tweede druk, Londen.
Versteeg, G J 2009. DB Actueel: Spaanse Mussen in overvloed. Dutch Birding 31: 206-208.

Roy Slaterus, Bervoetsbos 71, 2134 PM Hoofddorp, Nederland
(roy.slaterus@dutchbirding.nl)

Western Palearctic list updates: Von Schrenck's Bittern

Von Schrenck's Bittern *Ixobrychus eurhythmus* is on the Western Palearctic (WP) list on basis of a specimen collected in Piemonte, Italy (cf, eg, Beaman & Madge 1998, Snow & Perrins 1998). Details of the record have been published previously (Salvadori 1912-13) but only in Italian and now almost a century ago. There is also a specimen from Germany (Tischler 1934), but due to the poor documentation, this record has not been accepted onto the German list. Recently, both specimens were traced in an attempt to examine and document all records of extremely rare species in the WP. This paper aims to present the details of both records and the reasons for their current treatment by the relevant national records committees.

Brandenburg or Mecklenburg-Vorpommern, Germany, between c 1895 and 1897

Between c 1895 and 1897, von Brünneck received a mounted *Ixobrychus* bittern (believed to be a Little Bittern *I. minutus*) from Udo von Alvensleben, which UvA claimed to have shot himself. UvA, according to Tischler (1934), was a

hunter only active in Germany, in particular in Brandenburg or Mecklenburg, but also on occasion in Schlesien or Hinterpommern (now belonging to Poland). According to von Brünneck, the bird had been shot in Brandenburg. The mounted specimen (see plate 214) was given to D A von Weiss who showed it for identification to F Tischler. The latter identified it as a Von Schrenck's Bittern (instead of the first assumed Little Bittern) and sexed it as a female (Tischler 1934). Yoshi Shigeta (Bird Migration Research Centre of the Yamashina Institute for Ornithology, Japan; in litt) compared a photograph of the mounted specimen with specimens held in the collection of the Yamashina Institute. He concluded that the small and indistinct white spots on the back and the buff spots on the wing-coverts identify the German specimen as a first-winter male. This specimen is currently in the collection of the Museum für Naturkunde in Berlin, Germany (ZMB 2000. 10724), where the mounted specimen has recently been transferred into a skin.

This record has not been accepted by the German rarities committee (cf Barthel & Helbig 2005) because neither the exact location nor the date or even year of collecting is known (Peter Barthel & Christian Dietzen in litt).

Piemonte, Italy, early November 1912

On 12 November 1912, Carlo Bainotti received a freshly dead specimen of an unknown small bittern collected by a hunter near Bra, Cuneo, Piemonte, Italy. Before preparation, the bird was sent for identification to T Salvadori who identified it as a Von Schrenck's Bittern (Salvadori 1912-13). The specimen was sexed as a female by dissection, and Salvadori (1912-13) further mentioned that the ovaries were well distinct. The specimen is currently in the collection of the Museo Regionale di Scienze Naturali di Torino, Torino, Italy (CN12593; see plate 215). Salvadori (1912-13) mentioned that, apart from the skin, the body was preserved in alcohol and deposited in the Torino collections as well but this could not be confirmed during a thorough search (Giovanni Boano in litt). Although this specimen has been labelled as a first-winter female on the original museum label and museum catalogue, and reported as such by, eg, Cramp & Simmons (1977), YS examined a series of photographs of this specimen and aged it as an adult female, based on the large white spots on the back and coverts and paler underparts than in first-winter females. In

addition, the photographs do not show obvious retained juvenile coverts. The ageing as adult is probably supported by the remark of Salvadori about the state of development of the ovaries.

Because full details on location and date are known, the species has been accepted onto the Italian list in category B (recorded before 1950) (Baccetti et al 2005; Giancarlo Fracasso in litt).

Distribution and movements

Because of the secretive behaviour of Von Schrenck's Bittern, its migration is poorly understood. The species has a very extensive breeding range and breeds in Russia in south-eastern Transbaikalia and the central Amur valley, east to Ussuriland and Sakhalin and south to eastern China, as well as in Korea and Japan. It winters south-west of the breeding range, from south-eastern China and Indochina through the Malay Peninsula to Sumatra, Java and Sulawesi, Indonesia, and the Philippines. Its migration to its winter range starts in August, with main passage through Hong Kong, China, in September-October. It returns through Thailand and the Malay Peninsula, reaching the breeding grounds in the south in April

214 Von Schrenck's Bittern / Mantsjoerijse Woudaap *Ixobrychus eurhythmus*, first-winter male (probably collected in Brandenburg or Mecklenburg-Vorpommern, Germany, between c 1895 and 1897), Museum für Naturkunde, Berlin, Germany, April 2008 (J Fiebig/Museum für Naturkunde Berlin)

to May and in the north in June. Vagrants have occurred in Myanmar (Burma), Australia and the Palau Islands (Micronesia) (Cramp & Simmons 1977, del Hoyo et al 1992; www.tonypalliser.com/barc/summaries/SUMM419.htm).

Status

Von Schrenck's Bittern is a short to medium distance migrant and therefore its occurrence in the WP is surprising. Other short-distance migrant Ardeidae species have occurred as long-distance vagrants in the WP as well (eg, Dwarf Bittern *Ixobrychus sturmii*, Black Heron *Egretta ardesiaca* and Black-headed Heron *Ardea melanocephala*) but these are mainly African intra-tropical migrants. The only other East Asian Ardeidae species seen in Europe is Chinese Pond Heron *Ardeola bacchus*, which has been observed in England, Finland, Hungary and Norway (Ecsedi et al 2000, Gantlett 2004). However, all these records have been treated as presumed or possible escapes (Norway, category D, see Mjøs 2002; Hungary, category D, see www.birding.hu/doc/NB2000.doc and www.birding.hu/doc/NB2000.doc and www.birding.hu/doc/NB2000.doc).

215 Von Schrenck's Bittern / Mantsjoerijse Woudaap *Ixobrychus eurhythmus*, adult female (collected at Bra, Cuneo, Piemonte, Italy, on 12 November 1912), Museo Regionale di Scienze Naturali di Torino, Torino, Italy, November 2002 (Giovanni Boano)

birding.hu/index.php?page=magyarorszag_madarai&lap=All&Lang=en; Finland, category E, see www.birdlife.fi/havainnot/rk/rk-data1.shtml; Britain, category E, see <http://thebritishlist.blogspot.com/2009/10/category-e-provisional-list-of-species.html>). A record of Chinese Pond Heron on St Paul, Pribilofs, USA, in August 1996 is treated as a genuine vagrant and currently represents the only North American record (cf Lehman 2000; Winging It 8 (9): 3, 1996).

The escape risk is probably quite low for the German record considering the year of collecting, although import of live birds from Asia had already started at that time (cf Harrop & McGowan 2009). Fraud is probably unlikely as well since it had been identified as Little Bittern until it was shown to Tischler for identification. However, since the specimen had been mounted for a long time when Tischler saw it, and since there is no precise information on collection date or locality, its origin is probably doubtful, as acknowledged by the German rarities committee's decision not to admit it to the German list (see above).

In the case of the Italian specimen, fraud can most likely be ruled out as it was still in flesh when it was sent to Salvadori, at a time when importing a fresh corpse would have been logistically difficult. In addition, the collector of the Italian specimen was unaware of the identification when he sent the specimen to Salvadori, although he was intrigued by the distinct appearance compared with Little Bittern. The escape risk is probably quite low as well. A natural occurrence thus seems the most likely explanation for the Italian specimen, in agreement with the current treatment of this record by the Italian rarities committee, which currently remains the only WP record of the species.

Acknowledgements

We thank Giovanni Boano and Giancarlo Fracasso for their help with tracing the Italian specimen, Peter Barthel, Jochen Dierschke, Christian Dietzen, Sylke Frahnert and Wolfgang Mädlow for their help to locate the German specimen or for commenting on the status and Yoshi Shigeta for his comments on the ageing of the specimens.

References

- Baccetti, N, Fracasso, G & Serra, L 2005. Check-list degli Uccelli (Aves) italiani. Website: www.ciso-coi.org.
- Barthel, P H & Helbig, A J 2005. Artenliste der Vögel Deutschlands. Limicola 19: 89-111.
- Beaman, M & Madge, S 1998. The handbook of bird identification for Europe and the Western Palearctic. London.

- Cramp, S & Simmons, K E L (editors) 1977. The birds of the Western Palearctic 1. Oxford.
- Ecsedi, Z, Oláh Jr, J & Tar, J 2000. The Chinese Pond Heron in Hungary. *Birding World* 13: 466-467.
- Gantlett, S 2004. The Chinese Pond Heron in Norfolk and Hampshire - a new British bird? *Birding World* 17: 472-473.
- Harrop, A H J & McGowan, R Y 2009. Britain's first Baikal Teal. *Br Birds* 102: 691-696.
- del Hoyo, J, Elliot, A & Sargatal, J (editors) 1992. Handbook of the birds of the world 1. Barcelona.
- Lehman, P 2000. Autumn birding in the Bering Sea:

- some observations. *Birding World* 13: 319-320.
- Mjøs, A T 2002. Revurdering av eldre funn og endringer på den norske fuglelisten. *Ornis Norvegica* 25: 64-92.
- Salvadori 1912-13. Singolare cattura di una specie orientale del genere 'Ardetta'. Nuova per l'Italia e per l'Europa. *Riv Ital Ornitol* 2: 86-88.
- Snow, D W & Perrins, C M (editors) 1998. The birds of the Western Palearctic. Concise edition. Oxford.
- Tischler, F 1934. Ist *Ixobrychus eurhythmus* (Swinh.) in Deutschland vorgekommen? *Ornithol Monatsber* 42: 90.

Marcel Haas, Helmweg 12 C, 1759 NE Callantsoog, Netherlands (zoodauma@gmail.com)
 Pierre-André Crochet, CNRS-UMR 5175 Centre d'Ecologie Fonctionnelle et Evolutive, 1919,
 route de Mende, 34293 Montpellier cedex 5, France (pierre-andre.crochet@cefe.cnrs.fr)

Sooty Tern in The Gambia in August 2006

In August 2006, we (Sander Bot and Janne Ouwehand) were on a two-week holiday to The Gambia. On 26 August, we visited Tanji bird reserve, Western Division, along the Atlantic coast (13°22 N, 16°47 E). At the end of the morning, we arrived at the beach where large groups of gulls and terns were roosting. Directly after arrival, JO found a black-and-white tern flying above the group. Immediately, it was clear to us that this bird was either a Sooty Tern *Onychoprion fuscatus* or Bridled Tern *O. anaethetus*. Because both species were not depicted in our field guide (Barlow et al 2005), we realised that this must be a rare bird for The Gambia. It soon flew out of view but fortunately reappeared a few minutes later, to land in a

group of African Royal Terns *Sterna maxima albididorsalis*. Now, we could observe more details, and we identified it as a Sooty. We made a short description and took some photographs through the telescope. It appeared restless and frequently flew short distances. After half an hour of observation, it flew off, this time in a straight line to the ocean, where we could follow it through the telescope until it disappeared on the horizon.

The black-and-white plumage, long pointed wings and deeply forked tail identified the bird as Sooty Tern or Bridled Tern. Characters which excluded Bridled and only fit Sooty included: **1** upperparts with the same black colour as nape and crown; **2** white forehead patch not extending beyond eye, being broad before eye and leaving black loreal stripe narrow at gape; **3** large size, approaching nearby Sandwich Terns *S. sandvicensis*;

216 Sooty Tern / Bonte Stern *Onychoprion fuscatus*,
 Tanji Bird Reserve, The Gambia, 26 August 2006
 (Sander Bot)

217 Sooty Tern / Bonte Stern *Onychoprion fuscatus*, with
 African Royal Tern / Koningsstern *Sterna maxima albididorsalis*, Tanji Bird Reserve, The Gambia, 26 August
 2006 (Sander Bot)

and 4 solid black underside of primaries (Olsen & Larsson 1995, Svensson et al 1999).

This sighting represents the first confirmed record of Sooty Tern for The Gambia (Clive Barlow pers comm). On 3 December 2006 and 7 March 2007, possibly the same individual was seen again at Tanji bird reserve (www.africanbirdclub.org/countries/Gambia/news.html). There is also one previous report of two birds off coastal Western Division on 17 January 1973 (Jensen & Kirkeby 1980) but this report was not accepted by the Gambia Ornithological Society. The first record of Bridled Tern for The Gambia was one year earlier, during spring and summer 2005 (High 2006).

This species was to be expected for The Gambia as it has bred in small numbers on islands in the Saloum delta, northern Senegal, only c 50 km north from Tanji bird reserve (Morel & Morel 1990). Besides being an irregular breeder in Senegal, it breeds in Western Africa in large colonies of up to 200 000 pairs on Tinhosas, Sao Tomé & Príncipe (Borrow & Demey 2001). After breeding, Sooty Tern disperses widely and can be re-

corded, eg, from Mauritania to Cameroon (Borrow & Demey 2001, Isenmann 2006). Sooty is a pan-tropical species of tropical and subtropical waters, with the West African birds belonging to the nominate subspecies which occurs in the Caribbean and South Atlantic (del Hoyo et al 1996).

References

- Barlow, C, Wachter, T & Disley, T 2005. Birds of The Gambia and Senegal. London.
Borrow, N & Demey, R 2001. Birds of Western Africa. London.
High, J 2006. First record of Bridled Tern *Sterna anaethetus* for The Gambia. Bull Afr Bird Club 13: 77-78.
del Hoyo, J, Elliott, A & Sargatal, J (editors) 1996. Handbook of the birds of the world 3. Barcelona.
Isenmann, P 2006. The birds of the Banc d'Arguin.
Jensen, J V & Kirkeby, J 1980. The birds of The Gambia: an annotated checklist and guide to localities. Århus.
Morel, G J & Morel, M 1990. Les oiseaux de Senegambie: notices et cartes de distribution. Orstom.
Olsen, K M & Larsson, H 1995. Terns of Europe and North America. London.
Svensson, L, Grant, P J, Mullarney, K & Zetterström, D 1999. Collins bird guide. London.

Sander Bot, Postbus 41139, 9701 CC Groningen, Netherlands (sanderbot@yahoo.co.uk)

Janne Ouwehand, Postbus 41139, 9701 CC Groningen, Netherlands (janneouwehand@gmail.com)

Asian Desert Warblers in south-eastern Libya in January 2011

On 1-3 January 2011, during a count of winter visitors on Jebel Uweinat, Libyan Desert, in the extreme south-east of Libya and very close to the borders with Egypt and North Sudan (21°56'N, 24°53'E; 641 m above sea level), we (Hassan Mohamed Ali, Heidi Hering and Jens Hering) observed two Asian Desert Warblers *Sylvia nana*. The sightings were in the central part of the Karkur Ibrahim (plate 218), where the warblers were seen in bushes, as well as in tall dry vegetation and acacias; both birds were often secretive and restless. Other species observed in the bushes and shrubs included Common Chiffchaff *Phylloscopus collybita*, Subalpine Warbler *Scantillans*, Sardinian Warbler *S melanocephala* and Spanish Sparrow *Passer hispaniolensis*. During a visit to the neighbouring Arkno mountains (22°14'N, 24°39'E; 602 m above sea level) on 3 January, a third Asian Desert Warbler was observed in the central area of the main wadi and was photographed in one of the few thorn bushes there (plate 219-221).

The identification of the three birds as 'desert warbler' was straightforward, based on the small size, compact built, overall sandy-brown plumage

with paler underparts, short and fine yellow-based bill, yellowish legs and pale yellow iris. Identification as Asian Desert Warbler and not African Desert Warbler *S deserti* was based on the rather greyish-brown upperparts (not golden-brown as in African), buffish underparts, especially on the breast (whiter and cleaner in African), and darkish shaft areas on the tertials (tertials plain in African). In addition, Asian shows more contrast between the rufous rump and greyish-brown upperparts; in African, these are more concolorous, due to the warmer-toned upperparts. Asian also shows darker shaft areas on the tail-feathers than African (Shirihai et al 2001, Svensson et al 2009). The latter two characters are, however, not visible in the accompanying photographs.

Status and distribution

There are no previous records of Asian Desert Warbler in Libya. The species occurs as a breeding bird in Central Asia and winters in the Arabian Peninsula and west as far as Egypt and (former) Sudan (Shirihai et al 2001, del Hoyo et al 2006). Vagrants have been recorded in several western European countries, as far west as Britain, mostly in late autumn (or even early winter) and exceptionally also in spring. The most westerly occur-

rence in its winter quarters in North Africa was until very recently only known from the Nile Valley, Egypt (Goodman & Meininger 1989). The only published record for the Libyan Desert on Egyptian territory was on 2 October 1980, when a bird was observed on the road from Bahariya to Cairo, 174 km north of El Gedida (Goodman & Meininger 1989). However, there appear to have been further records in the Egyptian part of the Libyan Desert. In February 1997, Sherif Baha el Din observed one bird in Gilf Kebir and three birds on Jebel Uweinat (Bul Afr Bird Cl 4: 142-145, 1997). On 21 March 2002, Lajos Németh and Claire Spottiswoode (in litt) observed two birds in Karkur Talh, also on Jebel Uweinat. In addition, there is a recent sighting from the White Desert (el-Sahara el-Beida, 27°34'N, 28°44'E; 240 m above sea level), where one bird was observed by JH in an acacia wadi west of the Djara Cave on 29-30 December 2011.

In the north-western African Sahara, African Desert Warbler occurs as a breeding bird (Isenmann & Moali 2000, Isenmann et al 2005), and this species is also thought to be a breeding species in western Libya, in the Fezzan region (Erard 1970, Bundy 1976, Cowan 1982). A sighting in July from Um Siderma south of Sirte, Tripolitania,

is exceptional (Bundy 1976). The statements in Urban et al (1997), which mention Asian Desert Warbler as 'scarce' in Libya with 'records from south of Sirte, Ghadames, Al Wadem, Wadi Tanezzuft, Bir Tahala, Ghat, Tin Abunda, Edeyin and Serir' and suggest that it is this taxon that may breed in south-western Fezzan (cf Bundy 1976), are questionable. The westerly records most probably refer to African. Future studies will undoubtedly clarify this point. The specific identification of two individuals seen close to Al Adam south of Tobruk, Cyrenaica, on 27 December 1958 (Bundy 1976) and four in Sarir, Libyan Desert, on 28 March 1970 (Hogg 1974) remains unresolved. The same applies to the sightings mentioned in Meinertzhagen (1930) near the Mediterranean coast, 16 km west of Salum, in January 1920 and 1928. The observations in 2011 indicate that, based on the easterly location of the sightings, Asian Desert Warbler should not be ruled out. Because African and Asian were at that time treated as subspecies of a single species (Desert Warbler *Sylvia nana*), observers may not have bothered to establish which of the two was involved, or may have falsely assumed that any 'Desert Warbler' west of Egypt must be African.

218 Wintering habitat of Asian Desert Warbler *Sylvia nana*, Jebel Uweinat, Libyan Desert, Libya, 1 January 2011
(Jens Hering)

219-220 Asian Desert Warbler / Woestijngrasmus *Sylvia nana*, Arkno mountains, Libyan Desert, Libya, 3 January 2011 (Jens Hering) **221** Wintering habitat of Asian Desert Warbler *Sylvia nana*, Arkno mountains, Libyan Desert, Libya, 3 January 2011 (Jens Hering)

Acknowledgements

Thanks go to Heidi Hering and Hassan Mohamed Ali for their support during the field work. For other assistance, I am grateful to Stefan Brehme, David Conlin, Paul Isenmann, István Moldován and Dieter Saemann.

References

- Bundy, G 1976. The birds of Libya: an annotated check-list. BOU Check-list 1. London.
- Cowan, P J 1982. Birds in west central Libya. Bull Br Ornithol Club 102: 32-35.
- Erard, C 1970. Short notes on the birds of Fezzan and Tripolitania. Bull Br Ornithol Club 90: 107-111.
- Goodman, S M & Meininger, P L (editors) 1989. The birds of Egypt. Oxford.
- Hogg, P 1974. Trans-Saharan migration through Sarir, 1969-1970. Ibis 116: 466-476.
- del Hoyo, J, Elliott, A & Christie, D A (editors) 2006. Handbook of the birds of the world 11. Barcelona.
- Isenmann, P & Moali, A 2000. Oiseaux d'Algérie / Birds of Algeria. Paris.
- Isenmann, P, Gaultier, T, El Hili, A, Azafzaf, H, Dlensi, H & Smart, M 2005. Oiseaux de Tunisie / Birds of Tunisia. Paris.
- Meinertzhagen, R 1930. Nicoll's birds of Egypt. London.
- Shirihai, H, Gargallo, G, Helbig, A J, Harris, A & Cottridge, D 2001. *Sylvia* warblers. Identification, taxonomy and phylogeny of the genus *Sylvia*. London.
- Svensson, L, Grant, P J, Mullarney, K & Zetterström, D 2009. Collins bird guide. Second edition. London.
- Urban, E K, Fry, C H & Keith, S 1997. The birds of Africa 5. San Diego.

Jens Hering, Wolkenburger Straße 11, D-09212 Limbach-Oberfrohna, Germany
(jenshering.vso-bibliothek@t-online.de)

Grey Pratincoles in Queen Elizabeth NP, Uganda, in November-December 2011

On 12 November 2011, we (Rogier Karskens and Diederik Kok) made a boat trip on the Kazinga Channel, Queen Elizabeth NP, in south-western Uganda; this channel connects Lake George and Lake Edward. While scanning the north bank for waders and terns, we found a Grey Pratincole *Glareola cinerea*. It was perched on a sandy part of the bank in a mixed flock of shorebirds and terns. DK took a number of photographs. The following combination of features made the identification straightforward: **1** overall impression: small pratincole with pale grey upperparts and whitish underparts, turning buffish on breast-side and side of head; **2** head pattern with black eye-stripe and white supercilium; and **3** bare parts: orange-red legs and short and curved black bill with bright-red base. The bird could easily be distinguished from other African pratincoles, which all have darker upperparts. Both head pattern and colouring of bare parts exclude Small Pratincole *G. lactea*, which only occurs in the Oriental region. The brown fringes on the lesser and median coverts

and lower scapulars indicate a first-calendar year bird (Hayman et al 1986).

Back home, we found out that three to five birds had been observed (and one photographed) at the same location on 10 November 2011 by Jonnie Kamugisha and a group of birders (www.natureuganda.org/recent_sightings.php). One bird was photographed again on 25 December 2011 (www.netfugl.dk/pictures.php?id=showpicture&picture_id=45739), which suggests that there was at least one long-staying individual. Grey Pratincole occurs in western and central Africa and is an intra-African migrant (Hayman et al 1986). The birds in November-December 2011 constituted the first record for Uganda and apparently the second for East Africa, with the first being a single bird reported in Rusizu NP in Burundi in 1991 (cf www.natureuganda.org/recent_sightings.php). This first record has apparently not been published.

Reference

Hayman, P, Marchant, J & Prater, T 1986. Shorebirds: an identification guide to the waders of the world. London.

Rogier Karskens, Van Lynden van Sandenburglaan 28, 3571 BC Utrecht, Netherlands
(rogierkarskens@yahoo.com)
Diederik Kok, Schimmelplein 5, 3532 TD Utrecht, Netherlands
(kok.diederik@gmail.com)

222-223 Grey Pratincole / Grijze Vorkstaartplevier *Pratincola cinerea*, first calendar-year, Kazinga Channel, Queen Elizabeth NP, Uganda, 12 November 2011 (Diederik Kok)

Recensies

BOB FLOOD & ASHLEY FISHER 2011. *Multimedia identification guide to North Atlantic seabirds: storm-petrels & Bulwer's Petrel*. Scilly Pelagics; e-mail admin@scillypelagics.com, website www.scillypelagics.com. Book (212 pp) and two DVDs. ISBN 978-0-9568867-0-5. GBP 39.99

This is the first of a series of identification guides about seabirds - but as the title explains, it is more than an identification guide alone. We are already familiar with the combination of a book with accompanying audio CDs from the The Sound Approach but a real identification guide equipped with video footage is remarkably and refreshing. Beside Bulwer's Petrel *Bulweria bulwerii* all nine storm petrels Hydrobatidae occurring or possibly occurring in the North Atlantic are covered. Good planning or not, the timing of this publication is well chosen due to the quickly increasing interest in seabirds in general and in pelagic trips in particular.

From the first sight on, this is clearly not 'just another new field guide'. You can feel the love and passion from the authors for seabirds and because it is fully their own production, they could 'go mad' on everything they wanted to and make the best of it without any restrictions. Besides their own great expertise on seabirds, the authors also got the help from other leading seabird experts. Also in terms of production they did not go cheap. In the hardback volume, accommodated with high quality paper, at least some photographs of each species are of a quality I have never seen before. The black-and-white illustrations (not a problem given the species covered...) are from Ian Lewington, performed in a conspicuously soft, charcoal-like style but despite this softness full of detail and liveliness, as we know from this illustrator. The structure of the book is such that even the beginning (sea)birders should not be discouraged, despite the sometimes tricky identification issues. The authors have the skills to make the sometimes complicated matters understandable, and reading the book is therefore almost like reading a novel. No aspect is left untouched: moult, influence of wear and moult on the general appearance, misperception of size at sea, taxonomy, side-by-side comparison of similar species and (very important) flight behaviour under different circumstances and actions (divided into travelling, foraging and collecting), to name a few. The distribution maps are up to date but for some species, such as the 'Band-rumped Storm-petrel *Oceanodroma castro/monteiroi/jabebabe* complex', I would have liked to see a world map, not only of the Atlantic Ocean. From a wide starting point, the reader is lead step by step into the wonderful world of the storm petrels, a group many birders (can only) dream of, but after submerging yourself in this guide you will have at least the feeling that you have (extra) 'field experience' with the species.

The two DVDs are hitting bull's eye. There are few species groups in which video footage is so well illustrative for identification as in this group. Every species has its own characteristic flight behaviour under different circumstances, so difficult to describe and impossible to capture

in photographs. Characterisations such as 'small bat/busy bee' (British Storm Petrel *Hydrobates pelagicus*), 'drunken nightjar' (Leach's Storm Petrel *Oceanodroma leucorhoa*) or 'dances with waves' (Wilson's Storm Petrel *Oceanites oceanicus*) come to live in the footage and are recognizable with some practice, although of course, the authors insist that a more analytical approach to plumage aspects and structural features should never be forgotten. The clips of White-faced Storm Petrel's *Pelagodroma marina* very characteristic walking on the sea surface and jumping like a kangaroo, or of the Black-bellied Storm Petrel *Fregetta tropica* waterskiing on one leg are both hilarious and fascinating, which every birder would ever want to see with his own eyes! Video clips of Swinhoe's Storm Petrel *O. monorhis* at sea are very rare and all known existing material is added. If the persistent idea still exists: no, Swinhoe's is not just a dark-rumped Leach's but a species with a distinctive appearance, shape and flight behaviour. Again, in the DVDs too, there is a funny aspect added, the 'identification challenge', a kind of mystery bird challenge divided into the categories of 'beginner', 'intermediate' and 'advanced'. Nice to test your newly gained knowledge, but with little time for reflection, as at sea... The solutions can, in this case, fortunately be found in the book.

The last part - the ID Jogger - I think, but how else could it be ... is a great find. All features for each species come along in a 'bullet point' style. Would you need a quick check of the key points when at sea? First run through the ID Jogger!

Every birder - I deliberately do not say 'seabirder' - must experience this guide. Bob Flood and Ashley Fisher have published a monumental work and in the knowledge that this is only the first of a series, it is a hard wait for the following: *Pterodroma* petrels. NILS VAN DUIVENDIJK

MARCEL HAAS 2012. *Extremely rare birds in the Western Palearctic*. Lynx Edicions, Montseny 8, 08193 Bellaterra, Barcelona, Spain; e-mail lynx@hbw.com, website www.lynxeds.com. Hardback, 244 pp. ISBN 978-84-96553-83-5. EUR 30.00.

'Rarity' is the key element in much that has to do with birding. In fact, the Dutch Birding Association would not have existed if rarities and vagrants would not have such a strong appeal. But also many other birding activities are linked with rarity: finding almost extinct species, recording unprecedented numbers of migrating birds, discovering new facts through scientific research: unique, rare, special, extraordinary - whatever term you prefer, for many, these words indicate the essence of birding. Some may qualify 'rare' as non-regular and, therefore, less interesting or less relevant - something accidental, or marginal... Most birders reading Dutch Birding and this review will strongly disagree - it is the unexpected and extraordinary that makes our passion so thrilling, exciting and full of renewal. And if anything for that matter triggers our imagination, it must be 'extreme vagrants': the once-in-a-life-

time vagrants, the Champions League vagrants, the cosmic mindx@&*\$!...

The members of this exclusive gathering now, for the first time, have their own book. Before, they were mostly stowed away in short texts in BWP (often literally as 'marginal records' because the borders of the WP had to be drawn somewhere, sometimes rather arbitrary) or with very limited information on the last pages of popular field guides. The rarer, the less attention, it sometimes seemed. This was probably influenced by the fact that the rarer a species is, the more 'fuzz' may surround its records or status: extreme rarities sometimes have a strong escape likelihood, especially for older records, information on provenance, locality and reliability may be scant, and sometimes underestimation of the true vagrancy potential of certain species may have played a role. Marcel Haas has taken up the challenge and brought this diverse group together in one compact book, with all basic facts about all records – and wherever possible, with WP photographs of each species!

Marcel started years ago (together with his brother Lucien Davids) to collect this information, then for the website www.vpbirds.com. That project slowed down at a certain point in time but luckily resurrected in the shape of this book. The format of the book is simple: the author decided that the threshold for 'extreme rarity' was less than 10 WP records, resulting in 155 species. As a result, some species that are not extremely rare along the borders of the WP but which are extreme vagrants in Europe are not included (eg, Crested Honey Buzzard *Pernis ptilorhynchus*) but this is inevitable when you have to make choices like this. The period covered is 1800-2008; for 2009 and most of 2010, belated records are mentioned in the text or in an appendix (these records may not have been approved yet by the relevant rarities committee). The book starts with a short introduction and explanation. Then, for each species, a brief description of the regular breeding and wintering areas is given, and sometimes some further comment on the (pattern of) records. This is followed by all records with full details (date(s), age and sex, published references). Nearly every species is accompanied by one or more photographs of actual records in the WP. This turns the book into a goldmine of exciting images, some of them (very) well known, eg, from WP reports in Dutch Birding, some unknown and never published before! As it should be with rarities, all types of photographs are available, ranging from very poor and barely recognizable record shots and clumsy pictures of specimens (with a Long-tailed Shrike *Lanius schach* specimen so flat that it appears to have been overrun by a heavy lorry...) to first-

class portraits that are probably not surpassed by photographs taken in the regular areas (for instance, Long-billed Murrelet *Brachyramphus perdix* and Savannah Sparrow *Passerculus sandwichensis*). Marcel has put very much effort in collecting all pictures and has succeeded for more than 99%, totalling more than 300. If there is no picture, it is most probably because there simply exists none (eg, because the specimen has been lost). In some species, this may be affected by the fact that not all WP records are placed in Category A. Take, for instance, Mugimaki Flycatcher *Ficedula mugimaki*: the only 'true' WP record concerns a sighting in Russia (without photograph), whereas two British and Italian records (with photographs) are (still) treated as presumed escapes and therefore do not appear in Marcel's list. This 'separation' occurs in more species, because different countries apply different rules and opinions regarding escape risks. Marcel always mentions this in the text but, as a consequence, for the so-called Category D records no full details are given. This is a pity for some contentious species (eg, Daurian Starling *Agropsar sturninus* and Yellow-headed Blackbird *Xanthocephalus xanthocephalus*), because not the full picture is presented. However, it is understandable that the author was reluctant to descend into the dungeons of Category D and E ('proven escapes') and to judge the reasons for each national rarities committee to doubt the natural vagrancy of each of these records. The only species that I encountered without a photograph for which published images are available is the Bay-breasted Warbler *Setophaga castanea* videoed in Cornwall, England, in October 1995. In a few cases, the record shots are so poor (and/or printed in such a small size) that the bird in question is not really visible – for instance, despite using a magnifying glass, I could not find the Hooded Warbler *S. citrina* photographed between too many green leaves in the Azores in October 2005.

The text and captions in the book are not 100% free of errors: in the caption of the Hooded Warbler mentioned above 'Corvo, Britain' should be 'Corvo, Azores', to name one. Although marginal in character, let us hope that all facts concerning the records have been double checked – because, from now on, this book will be the reference when it comes to giving details about extreme rarities in the Western Palearctic! Note that Marcel will continue to collect new records and possible revisions, which will be published in Dutch Birding: the first update (covering 2009-11) is in preparation.

In all, this book is a rare treat – and much recommended to any birder who is a bit (or more...) infected with the rarity virus. ENNO B EBELS

DBA-nieuws

Vogelweekenden In het vorige nummer (Dutch Birding 34: 134-135, 2012) werd het Dutch Birding-voorjaarsweekend op Texel, Noord-Holland, aangekondigd. Dit lange weekend is inmiddels achter de rug en vond plaats van 4 tot 6 mei 2012. Het werd een geslaagd weekend met veel vogelaars en vooral ook veel (zeldzame) vo-

gels. Hoogtepunt was een Kleine Geelpootruiter *Tringa flavipes* (vaak samen in beeld met een Poelruiter *T. stagnatilis*), maar ook ruim twitchbare Roodstuitzwaluw(en) *Cecropis daurica* en prachtige Morinelplevieren *Charadrius morinellus* trokken veel bekijks en er was een Baardgrasmus *Sylvia cantillans* die helaas erg snel weer

verdween. De laatste werd gezien op de gezellige zonnige vogelmkt nabij De Robbenjager – een prachtige locatie om tijdens het vogelen een kopje koffie te drinken, stands te bezoeken en bij te praten met andere vogelaars. Verder waren er de longstayers in de vorm van de bekende Brilzee-eend *Melanitta perspicillata* en Zwarte Zeekoet *Cephus grylle* en veel vogelaars pikten op de vaste wal het mannetje Baardgrasmus mee dat bij Den Helder, Noord-Holland, aanwezig was. Zondag 6 mei stond in het teken van de vogelkijkdag, georganiseerd door Vogel informatiecentrum Texel, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Een uitgebreid verslag van

het weekend met foto's is te vinden op de website (www.dutchbirding.nl). Na zo'n geslaagd weekend kan een herhaling komend jaar natuurlijk niet uitblijven: van 10 tot 12 mei 2013 is er weer een Dutch Birding-vogelweekend op Texel.

Daarvoor is er natuurlijk eerst het traditionele naarsweekend. Het aankomende Dutch Birding-naarsweekend is van 12 tot 15 oktober, in tegenstelling tot de genoemde datum in het afgelopen nummer. Wij hopen veel Dutch Birders op het eiland tegen te komen.
BESTUUR DUTCH BIRDING ASSOCIATION

WP reports

This review lists rare and interesting birds reported in the Western Palearctic mainly from **mid-March to early June 2012**. The reports are largely unchecked and their publication here does not imply future acceptance by a rarities committee. Observers are requested to submit their records to each country's rarities committee. Corrections are welcome and will be published.

GEESSE TO DUCKS **Greenland White-fronted Geese** *Anser albifrons flavirostris* were seen further east in northern Europe than before with first records in Finland on 9 April and Estonia on 16 April. The population of **Ferruginous Duck** *Aythya nyroca* in Poland counted 129 nesting females in 2011 (mostly in the south), showing a substantial increase from the low numbers of 30-40 pairs in 2000-02; in historical times, it was a common breeding bird but, already by the early 1980s, the numbers had dropped to 400-500 pairs. In the Azores, the male **Wood Duck** *Aix sponsa* at Lagoa Lomba, Flores, from 5 October 2011 was still present on 20 January, while another male stayed at Paul da Praia, Terceira, from 19 January to at least 2 April. The first **Northern Eider** *Somateria mollissima borealis* for Denmark was an adult male at Hanstholm harbour, Nordjylland, on 1-3 April. Also in Denmark, a regular male **American Scoter** *Melanitta americana* was back again off Melby, Nordsjælland, on 3-14 March. In Scotland, a male was found off Portmahomack, Highland, in the morning of 18 April. From 6 May, one was photographed at Pääarp, Halland, Sweden, where a female **Surf Scoter** *M perspicillata* was present too. The male Surf on Texel, Noord-Holland, the Netherlands, from 5 April to 17 May, was most likely a returning individual from the springs of 2009 and 2010 but not seen in 2011. In Iceland, an adult male **American White-winged Scoter** *M deglandi* stayed at Njarðvík on 17-28 March and one was back at Bakkaþjörn, Seltjarnarnes, from 1 May onwards. A male **Asian White-winged Scoter** *M d stejnegeri* photographed flying past Utlängen, Blekinge, on 3 May was the first for Sweden. The second for Finland was seen at Hanko from 27 May into June. For its eighth winter, the adult male **Bufflehead** *Bucephala albeola* at Barendrecht, Zuid-Holland, the Netherlands, remained

until at least 26 May. A second calendar-year at Volkerak, Zeeland, on 9-23 April was unringed and wary and might be the third for the Netherlands; by comparing photographs, it was shown to be almost certainly the same individual as the one at Covenham Reservoir, Lincolnshire, England, in the afternoon of 27 April (cf Br Birds 105: 347, plate 197, 2012). In Ireland, a male **Falcated Duck** *Anas falcata* in a flock of Eurasian Wigeons *A penelope* was widely twitched at Cross Lough, The Mullet, Mayo, on 2-11 April. Also in Mayo, the wintering male **American Black Duck** *A rubripes* on Achill Island from 13 February stayed into April. A male **Blue-winged Teal** *A discors* at Siemianówka reservoir, Podlaskie, on 22 April was (only) the fourth for Poland.

SEABIRDS In Spain, a **Black-browed Albatross** *Thalasarche melanophris* was photographed off Estaca de Bares, Galicia, on 21 April. On 1 June, a dark-morph **Trindade Petrel** *Pterodroma arminjoniana* photographed five miles south of Quiemada, Pico, was the c 10th for the Azores. After a fire in the mountains of Madeira in August 2010, 25 young and three adult **Zino's Petrels** *Pterodroma madeira* were found burnt to death and of 13 young found alive, only one survived to fledge; however, an action plan later that year involving the restoration of 100 natural nests, the placement of 60 artificial nests, and the installation of a protective cordon around the breeding areas with cat traps and bait boxes, appears to have increased the species' chances for survival (World Birdwatch 34 (1): 6, 2012). Although the breeding success in 2011 was lower than before the fire, with 19 nestlings hatching of which, in October, 16 flew out to sea, the species' prospects look more positive again as a promising 45 nests were occupied. On 20-21 November 2011, nocturnal calls by **Black-capped Petrels** *P hasitata* guided researchers to discover two new nesting locations in the mountains of south-easternmost Haiti, with 24 and at least 10 territories, respectively; fewer than 2000 breeding pairs exist of this Caribbean seabird. On 2-25 April, a **Cape Verde Shearwater** *Calonectris edwardsii* was present in the Selvagens. A **Red-billed Tropicbird** *Phaethon aethereus* was seen at Costa de Benajárafé, Benajárafé, Málaga, Spain,

224 Zino's Petrel / Freira *Pterodroma madeira*, off Madeira, 18 May 2012
(René Pop)

225 Ross's Gull / Ross' Meeuw *Rhodostethia rosea*, adult, Sobieszewo, Gdańsk, Poland, 14 April 2012
(Piotr Nagórski)

226 Crested Honey Buzzard / Aziatische Wespendif *Pernis ptilorhyncus*, Eilat, Israel, 8 April 2012
(Kris De Rouck)

227 Amur Falcon / Amoerroodpootvalk *Falco amurensis*, female, Jahra East Outfall, Kuwait, 13 May 2012
(Pekka Fågel)

on 11 April. In the Azores, an adult **White-tailed Tropicbird** *P. leucomelas* occurred at Praia da Vitoria, Terceira, on 25–28 March; it might have been the same individual seen on Flores and Corvo in October 2011 (cf Dutch Birding 34: 100–104, 2012).

CORMORANTS TO FLAMINGOS On 15 April, a **Pygmy Cormorant** *Phalacrocorax pygmaeus* turned up in Décines-Charpieu, Rhône, France (presumably, it concerned the same bird that was wintering nearby; cf Dutch Birding 34: 116, 2012). The **American Bittern** *Botaurus lentiginosus* at Paul da Praia, Terceira, Azores, from 23 February stayed until at least 14 April. On Santiago, Cape Verde Islands, the two **Black Herons** *Egretta ardesiaca* and single **Intermediate Egret** *Mesophoyx intermedia* were still present at Barragem de Poilão on at least 6 April. A **Black Heron** close to Messolongi wetlands from 3 June was the first for Greece. In Poland, the number of nests of **Western Great Egret** *Casmerodius albus* had increased to 143 at four sites in 2011; the first breeding took place in 1997. As the species first bred in the Netherlands as long ago as 1978, where it became numerous since, the first breeding record for Germany this spring of two pairs in Vorpommern seemed long overdue. More surprising was the species' first successful breeding for Britain, where at least one young fledged at Shapwick Heath, Somerset. In Morocco, a **Mauritanian Heron** *Ardea monicae* was reported from Lagune de Khnifiss, Western Sahara, on 22 April. In south-eastern Morocco, a **Lesser Flamingo** *Phoenicopterus minor* was seen with 540 Greater Flamingos *P. roseus* at Dayet Srijj, Merzouga, on 3 and 4 May.

RAPTORS TO CRANES The sixth **Black-winged Kite** *Elanus caeruleus* for the Netherlands stayed at Keent, Noord-Brabant, on 12–13 April and the seventh was at Wageningen, Gelderland, on 19–20 May. The one flying past 11 observers in Gilleleje, Nordsjælland, Denmark, on 18 April became the second for Sweden at Tranebo, Småland, on 21–24 April. One was seen at Scharbeutz/Kattenhölen, Schleswig-Holstein, Germany, on 13 May. A pair raising three fledglings near Giv'at Koah, eastern Dan region, constituted the second breeding record for Israel after the first at Agmon lake last year. A radio-tagged and wing-marked male **Bearded Vulture** *Gypaetus barbatus* born in Spain on 24 March 2011, released at Habachtal, Bramberg, Hohe Tauern, Austria, on 21 June 2011 and known as 'Jakob' (BG 704) was last seen in the Alps on 5 May before it flew north-west to the Netherlands over Amsterdamse Waterleidingduinen, Noord-Holland, on 17 May and over the Wadden Islands of Texel, Vlieland and Terschelling to Lauwersmeer, Friesland, on 17–19 May and then south via Kampen, Overijssel, on 20 May, Budel, Noord-Brabant, on 23 May and Lyon, France, on 27 May to arrive back in the Austrian Alps in the last days of May. The first **Bateleur** *Terathopius ecaudatus* for Spain, flying in from Morocco, was a second calendar-year photographed at Algeciras, Cádiz, on 5 April; it was relocated on 9 May at Tarifa and flying over a carcass between Facinas and Benalup, Cádiz, on 21 May. The only other one for Europe was in

Cyprus in April 2007. As in recent years, the numbers of **Pallid Harrier** *Circus macrourus* in north-western Europe were high in spring with, eg, a record 34 between 12 and 30 April flying over Denmark (of which 14 at Skagen, Nordjylland) and c 20 between 8 April and 26 May flying over the Netherlands. A female **Amur Falcon** *Falco amurensis* photographed at Jahra on 13 May was the second for Kuwait (the first was on 29 May 2010). If accepted, a dark-morph **Eleonora's Falcon** *F. eleonora* migrating east past Skagen on 8 May will be the third for Denmark and a **Sooty Falcon** *F. concolor* on Pantelleria on 1 May will be the second for Italy. On 23 April, a **Lanner Falcon** *F. biarmicus* turned up at Llobregat delta, Catalunya, Spain. The juvenile **Gyr Falcon** *F. rusticolus* near Philippine, Zeeland, from late October 2011 was present until 18 March. A female **Little Crake** *Porzana parva* at Clovelly Wetland near Fishhoek, Cape Town, in March was well-twitched as it was the first for South Africa (and the second south of the Equator). A **Baillon's Crake** *P. pusilla* on Great Saltee Island, Wexford, on 24 March was not only the third for Ireland but also the first since 1858. An **African Swamp-hen** *Porphyrio madagascariensis* was seen at Neot Hakikar, Israel, on 7 April. The **American Coot** *Fulica americana* at Lagoa das Furnas, São Miguel, Azores, from 19 February stayed until at least 14 April. On Madeira, the one found at Lugar de Baxio on 20 January remained until at least 9 April. In Norway, a **Sandhill Crane** *Grus canadensis* stayed at Grønningsmyra, Stadsbygd, Rissa, Sør-Trøndelag, from 30 May into June. A **Demoiselle Crane** *G. virgo* at Keskusta and Nokia, Pirkkala, on 26–27 May was the 14th for Finland.

WADERS In Spain, a **Cream-colored Courser** *Cursorius cursor* was photographed at Tarifa, Cádiz, on 12–17 April, and two birds were photographed at Alpera, Albacete, on 8 May (where one was still present on 30 May). The 38th for Britain stayed at a golf course at Bradnor Hill, Herefordshire, on 20–23 May. Throughout the period, a pair of **Killdeers** *Charadrius vociferus* remained at the airport of Santa Maria, Azores, where the species bred and raised two young both in 2010 and 2011. In Egypt, **Three-banded Plovers** *C. tricollaris* seem to be regular nowadays with individuals being seen at Tut Amon, Aswan, and Abu Simbel, where the species bred in the past years. The ninth **Sociable Lapwing** *Vanellus gregarius* for Finland was photographed at Jokioinen, Lintupaju, on 20–21 April. In Hungary, a **Semipalmated Sandpiper** *Calidris pusilla* was reported in Csongrád on 26 and 30 May. A **Least Sandpiper** *C. minutilla* occurred at Curral Velho, Boavista, Cape Verde Islands, from 30 March to at least 8 April. A **White-rumped Sandpiper** *C. fuscicollis* photographed at Merzouga on 29 April was the second for Morocco. The first for the Arabian peninsula stayed at Al Ain, United Arab Emirates, on 18–20 May. A first-summer **Baird's Sandpiper** *C. bairdii* at Deventer, Overijssel, on 13–17 May was the sixth for the Netherlands and the first in spring. A **Stilt Sandpiper** *C. himantopus* at KogrunDET, Uppland, on 21–23 April was the fourth for Sweden. In Morocco, a **Broad-billed Sandpiper** *Limicola falcinellus* was photo-

228 Thayer's Gull / Thayers Meeuw *Larus thayeri*, first-winter, Elsham, Lincolnshire, England, 5 April 2012
(Graham Catley)

229 Slaty-backed Gull / Kamtsjatkameeuw *Larus schistisagus*, adult, Húsavík, Iceland, 14 May 2012
(Yann Kolbeinnsson)

230 Audouin's Gull / Audouins Meeuw *Larus audouinii*, Tegeler See, Berlin, Germany, 7 May 2012
(Christoph Bock)

231 Ring-billed Gull / Ringsnavelmeeuw *Larus delawarensis*, adult (PAA3), Maaseik, Limburg, Belgium,
6 March 2012 (Emiel Opdenacker)

232 Cream-colored Courser / Renvogel *Cursorius cursor*, Bradnor Hill, Herefordshire, England, 21 May 2012
(Rebecca Nason)

233 Cream-colored Courser / Renvogel *Cursorius cursor*, Los Lances beach, Tarifa, Cádiz, Spain, 12 April 2012
(Javier Elorriaga)

234 Bateleur / Bateleur *Terathopius ecaudatus*, subadult, Algeciras, Cádiz, Spain, 5 April 2012 (*David Barros*)
235 Western Brown Fish Owl / Westelijke Bruine Visuil *Bubo zeylonensis semenowi*, Manavgat, Turkey, 11 May 2012 (*Arnoud B van den Berg/The Sound Approach*) **236** Nubian Nightjar / Nubische Nachtzwaluw *Caprimulgus nubicus*, Dead Sea, Israel, 22 March 2012 (*Marc Guyt/Agami*)

graphed at Sidi Moussa, Oualidia, on 21 April. Remarkably, the **Greater Yellowlegs** *Tringa melanoleuca* first seen as a first-winter on 17 October 2010 remained at Colijnsplaat, Noord-Beveland, Zeeland, until 7 May. Likewise, the one at Loch of Strathbeg, Aberdeenshire, Scotland, from 9 March to 27 May may be the same individual first seen as a first-winter in Northumberland, England, on 12 November 2011. An adult **Spotted Sandpiper** *Actitis macularius* was photographed at Fort Bou-Jerif, Assaka, Morocco, on 26-27 April. The wintering one at Chew Valley Lake, Somerset, England, was last seen on 21 April. A female **Wilson's Phalarope** *Phalaropus tricolor* at the salt pans of Quartu Sant'Elena, Cagliari, on 18 May was the first for Sardinia.

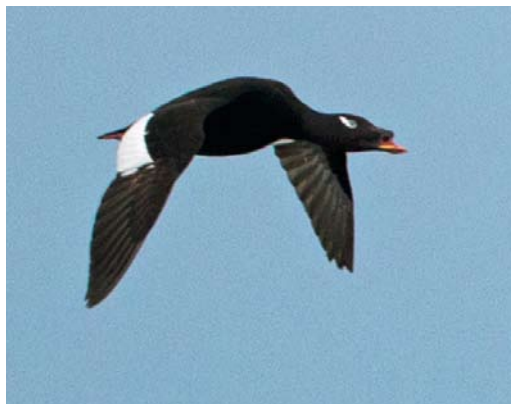
GULLS **Bonaparte's Gulls** *Chroicocephalus philadelphia* occurred, eg, at Cardiff Bay, Glamorgan, Wales, from 22 January to 24 March (adult); Newnham, Gloucestershire, England, from 30 March to 4 April (second calendar-year); Larne, Antrim, Northern Ireland, on 11 April (adult); at Razende Bol, Den Helder, Noord-Holland, on 3 May and on Texel on 4 May and from 4 June (first-summer; the fifth for the Netherlands and first since 1994); at Crossness, London, England, in the second half of May (two first-summers); and at Loch of Tingwall, Shetland, Scotland, on 30 May (adult). On 31 March, an adult **Ross's Gull** *Rhodostethia rosea* was photographed at Hulingen, Hultsfred, Småland, Sweden. An adult at Sobieszewo, Gdańsk, on 14-18 April was the second for Poland; the first was on 15 January 1994. The eighth for Finland was a first-summer at Kuortane on 4 June. In England, **Laughing Gulls** *Larus atricilla* occurred at Dalton-in-Furness, Cumbria, on 17-22 March (first-winter) and at Severn Beach, Gloucestershire, on 1 May. A **Mew Gull** *L. canus* turned up at Muscat, Oman, on 28 April. On 6-7 May, an immature **Audouin's Gull** *L. audouinii* was seen at Tegeler See, Berlin, Germany. The adult **Ring-billed Gull** *L. delawarensis* ringed (red PAA3) at Szczecin-Klucz, Poland, on (21-)23 December 2005 and discovered at Maasbracht, Limburg, the Netherlands, on 23 February and last seen across the Belgian border on 12 March was recorded in between in Poland from 30 November to 9 December 2007 and on 16 November 2011; however, the three additional dates (7 March 2007, 4 May 2008 and 20 August 2008) listed for Poland in Dutch Birding 34: 119, 2012, concerned other individuals without rings. Both records of **Smithsonian Gull** *L. smithsonianus* for Norway have been reassessed and rejected by the Norwegian rarities committee and the species is now deleted from the Norwegian list. A juvenile **Thayer's Gull** *L. thayeri* at Elsham, Lincolnshire, England, on 5-19 April was the second for Britain; the first was in Essex on 6 November 2010 (Birding World 25: 148-158, 2012). An adult **Slaty-backed Gull** *L. schistisagus* at Húsavík on 14 May was the first for Iceland and the third for the WP (after the ones in the Baltic countries and England).

TERNSTO AUKS On 2-25 April, a **Sooty Tern** *Onychoprion fuscatus* was present in the Selvagens. In France, the **Elegant Tern** *Sterna elegans* had returned to its Sandwich

Tern *S. sandvicensis* colony at Barbâtre on Noirmoutier, Vendée, on 9 April and was still present in May. From 12 May into June, the **Forster's Tern** *S. forsteri* stayed at Tacumshin, Wexford, Ireland, for at least its fifth consecutive year. In Polar Bird 35: 931-940, 2012, Taylor et al presented their studies on introgression between **Common Murre** *Uria aalge* and **Thick-billed Murre** *U. lomvia* in the Pacific Arctic; they concluded that hybridisation between the two species is more prevalent than previously thought, which may have important implications for the conservation of Thick-billed as southern species like Common expand northward. Birt et al (2012) presented evidence that **Scripps's Murrelet** *Synthliboramphus scrippsi* from California, USA, and Baja California, Mexico, formerly regarded as the northern subspecies of **Xantus's Murrelet** *S. hypoleucus*, should be regarded as specifically distinct (Auk 129: 44-55, 2012); it leaves the former nominate, Xantus's, as a species of urgent conservation concern with less than 5000 individuals on Guadalupe island, Mexico.

SANDGROUSE TO OWLS A male **Spotted Sandgrouse** *Pterocles senegallus* off Ahraz on 7 April was the second for Malta; the first was a female in December 2000. In Egypt, four **Chestnut-bellied Sandgrouse** *P. exustus* were watched in flight by four birders near Sandafa on 18 March and they probably concern the Nile Valley subspecies, *P. e. floweri*, which was considered extinct. The same observers succeeded to follow up their discovery by finding and photographing another 25 individuals near Bahnasa/Minya on 21 March (www.khil.net/blog/?p=1393). The species' last record for Egypt was on 4 March 1979. The two **Mourning Collared Doves** *Streptopelia decipiens* at Abu Simbel, Egypt, from 29 December 2010 were still present on 28 April (cf Dutch Birding 34: 104-107, 2012). The **Rufous Turtle Dove** *S. orientalis meena* at Monflanquin, Lot-et-Garonne, France, from 19 February stayed until 8 April. Information on a 'DNA discovery' of an undescribed **cryptic cuckoo** *Cuculus*, more closely related to Indian Cuckoo *C. micropterus* than to Common Cuckoo *C. canorus*, breeding in northernmost Scandinavia and using Common Redstart *Phoenicurus phoenicurus* as host was presented by Arne Moksnes, Eird Røskift & Bård G Stokke in *Gjøkens forunderlige verden* (2011). The male **Snowy Owl** *Bubo scandiacus* on Uist, Outer Hebrides, Scotland, remained through May. From early April, one of two pairs of **Western Brown Fish Owls** *Bubo zeylonensis semenowi* at Manavgat, Antalya, Turkey, was frequently visited by groups of twitchers taking boat tours, and on 14 May there appeared to be a full-grown young standing at the entrance of a nesting hole. During surveys in the past three years, at least seven territories were found between Antalya and Adana. In late May, there has been an intriguing report from north-eastern Turkey indicating that the species might occur on the Black Sea slope of the Pontic Alps as well.

SHRIKES TO SWALLOWS Frédéric Labouyrie studied the winter presence of **Iberian Grey Shrike** *Lanius meridionalis* in Gard, southern France (Alauda 80: 51-56,

237 Blue-winged Teal / Blauwvleugeltaling *Anas discors*, male, Siemianówka reservoir, Podlaskie, Poland, 21 April 2012 (Marcin Wereszczuk) **238** Asian White-winged Scoter / Aziatische Grote Zee-eend *Melanitta deglandi stejnegeri*, male, Hanko, Finland, 30 May 2012 (Janne Riihimäki) **239** Baillon's Crake / Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla*, Great Saltee Island, Wexford, Ireland, 24 March 2012 (Aidan G Kelly) **240** Bonaparte's Gull / Kleine Kokmeeuw *Chroicocephalus philadelphia*, first-summer, De Cocksdorp, Texel, Noord-Holland, Netherlands, 5 June 2012 (René Pop)

2012); he concluded that males are strictly sedentary and that females move around to secondary sites but return again to their breeding sites as early as 17 January, when average temperatures have increased to 6°C. It remains unclear whether the species also exhibits this lack in migratory behaviour in its main distribution area, the Iberian Peninsula but, if it does, one may conclude that it is an unlikely vagrant in all neighbouring countries. In the Netherlands, a systematic count of **House Crows** *Corvus splendens* at Hoek van Holland, Zuid-Holland, on 4 March resulted in a total of 23. If accepted, two **Red-billed Choughs** *Pyrhonorax pyrrhonorax* on mount Hermon on 18 May will concern the second record for Israel. A **Great Tit** *Parus major* photographed at Rituvík, Eysturoy, on 29 April was the fourth for the Faroes. In Morocco, an **African Dunn's Lark** *Eremalauda dunnii* was seen near Fom Zguid, Zagora, on 29 April; at Merzouga, at the same spot as in spring 2010, one was reported in April and on 2 May. In Israel, **Arabian**

Dunn's Larks *E d eremodites* were found at Yotvata on 1 May (one) and at Hameishar, southern Negev, on 18 May (five). In Sicily, a **Bar-tailed Lark** *Ammomanes cinctura* was present on Capo Murro di Porco near Siracusa on 19-24 April (second for Italy). On 5 May, an alleged **Calandra Lark** *Melanocorypha calandra* flew over Sandwich Bay, Kent, England. A **Lesser Short-toed Lark** *Calandrella rufescens* found at Loviisa, c 85 km east of Helsinki, from 4 May was the fourth for Finland. An **Oriental Skylark** *Alauda gulgula* photographed at Mövenpick hotel, El Gouna, on 27-31 March was the second for Egypt. A **Tree Swallow** *Tachycineta bicolor* at Helluvatn, Reykjavík, on 15-17 May was the first for Iceland. In Morocco, two **Western Pale Crag Martins** *Ptyonoprogne obsoleta presaharica* were reported at Café Chtouca, Western Sahara, on 23 April.

WARBLERS The first **Cetti's Warbler** *Cettia cetti* for Luxembourg was trapped at Uebersyren ringing station

241 Atlas Flycatcher / Atlasliegenvanger *Ficedula speculigera*, male, Capo Murro di Porco, Sicily, Italy, 24 April 2012 (Andrea Corso) **242** Brown-headed Cowbird / Bruinkopkoevogel *Molothrus ater*, Greifwalder Oie, Mecklenburg-Vorpommern, Germany, 15 May 2012 (Mathias Mähler) **243** Bar-tailed Lark / Rosse Woestijneeuwerik *Ammomanes cinctura*, Capo Murro di Porco, Siracusa, Sicily, Italy, 17 April 2012 (Luca Scamporlino) **244** Oriental Skylark / Kleine Veldleeuwerik *Alauda gulgula*, El Gouna, Al Bahr al Ahmar, Egypt, 27/28 March 2012 (Edwin Winkel)

on 4 May. In the second half of April, an **Eastern Crowned Warbler** *Phylloscopus coronatus*, an immature male **Siberian Blue Robin** *Larvivora cyane* and an **Asian Stubtail** *Urosphena squameiceps* at Ashmore Reed, the closest point of Australian territory to Indonesia, concerned first records for Australia, and an immature male **Siberian Thrush** *Geokichla sibirica* was the first seen alive. If accepted, a **Green Warbler** *P. nitidus* trapped on Lågskär, Åland, on 20 May will be the first for Finland. In the Netherlands, **Hume's Leaf Warblers** *P. humei* remained at Katwijk aan Zee, Zuid-Holland, from 9 December 2011 to 22 April, with a second individual at Katwijk aan de Rijn from 25 March to 16 April, and at Schiedam, Zuid-Holland, from 15 March to 22 April (probably the same individual staying here on 3-12 December 2011). The one wintering at Wyke Regis, Dorset, England, and reappearing on 11 March stayed until at least 26 April. An individual found on Fuerteventura on 6 April was the first for the Canary Islands. An

Iberian Chiffchaff *P. ibericus* at Kowary, Karkonosze mountains, on 14-27 May was the second for Poland (the first was in 2005). A male **Marmora's Warbler** *Sylvia sarda* trapped on Tabarca island, Alicante, on 3 May was the fourth for Spain. An **Asian Desert Warbler** *S. nana* at Skagen, Nordjylland, on 20 May was the fourth for Denmark and the first in 14 years. An **African Desert Warbler** *S. deserti* was seen at Kuncizzjoni, Malta, on 12 May. A first-summer male **Western Orphean Warbler** *S. hortensis* trapped at Hartlepool Headland, Cleveland, on 29 May was the sixth 'orphean sensu lato' for Britain. A **Melodious Warbler** *Hippolais polyglotta* trapped at Antikythira on 22 April was the second for Greece. In Malta, a **Western Olivaceous Warbler** *Iduna opaca* was trapped on Comino on 6 April. No less than seven singing **River Warblers** *Locustella fluviatilis* turned up in the Netherlands in the last 10 days of May. In England, the wintering **Paddyfield Warbler** *Acrocephalus agricola* at Pagham, West Sussex, from November 2011 was seen

245 Isabelline Wheatear / Izabeltapuit *Oenanthe isabellina*, Mansour, Ouarzazate, Morocco, 29 March 2012 (Arnoud B van den Berg) **246** Black-faced Bunting / Maskergors *Emberiza spodocephala*, second calendar-year male, Gislövs stjärna, Skåne, Sweden, 29 April 2012 (Jesper Segergren) **247** Green Warbler / Groene Fitis *Phylloscopus nitidus*, Lemland, Lågskär, Finland, 20 May 2012 (Mika Bruun) **248** Cretzschmar's Bunting / Bruinkeelortolaan *Emberiza caesia*, female, Kieldrecht, West-Vlaanderen, Belgium, 10 May 2012 (Filip De Ruwe)

until 18 March. Hansson et al (2012) document the extent of hybridisation in sympatric **Great Reed Warbler** *A arundinaceus* and **Clamorous Reed Warbler** *A stenotoreus* in southern Kazakhstan (<http://tinyurl.com/crr7xzb>); they concluded that there was no evidence for backcrossing and introgression suggesting that hybrids are either infertile or their progeny unviable but they cannot exclude very low levels of introgression. In Fezzan, western Libya, at least 30 **African Reed Warblers** *A baeticatus* were found in reedy sewage ponds at Ghadamis of which 10 were trapped and their identification was confirmed by DNA-analysis; the species was discovered as a new breeder for Libya in 2008. It seems likely that reed warblers reported from oases across the Libyan borders in Algeria and Tunisia also concern African Reed (Limicola 25: 268-271, 2011). On 13 April, a **Moustached Warbler** *A melanopogon* turned up at Moos, Baden-Württemberg, Germany. The second and third for Luxembourg were trapped at Uebersyren

on 4 and 20 May; the latter wore an Italian ring. On 21 May, a **Basra Reed Warbler** *A griseldis* was ringed in the Hula valley, where the species bred in 2006-07; in 2008, only ringed adults were retrapped here without any indication of breeding, while there were no reports at all in 2009-11 (cf Dutch Birding 28: 254, 2006, 29: 251, 2007, 30: 269, 2008).

THRUSHES In Malta, an **Eastern Rufous-tailed Scrub Robin** *Cercotrichas galactotes familiaris/syriaca* and a male **Semicollared Flycatcher** *Ficedula semitorquata* were found at Salina on 13 April and, on Comino, a **Western Rufous-tailed Scrub Robin** *C g galactotes* and a female **Semicollared Flycatcher** were seen on 8 and 6 May, respectively. **Black Scrub Robins** *C podobe* turned up at Berenice, Egypt, on 19 March and at Neot Smadar, southern Negev, Israel, on 17-18 May. **Red-flanked Bluetails** *Tarsiger cyanurus* were found at Galley Head, Cork, on 26 March (female; third for Ireland) and

249 Pied Wheatear / Bonte Tapuit *Oenathe pleschanka* 'vittata', male, Eilat, Israel, 24 March 2012
(Marc Guyt/Agami)

250 Alpine Accentor / Alpenheggenmus *Prunella collaris*, Zeebrugge, West-Vlaanderen, Belgium, 7 May 2012
(Filip De Ruwe)

251 Basalt Wheatear / Basalttapuit *Oenanthe lugens warriae*, Uvda valley, Israel, 29 March 2012
(Yoav Perlman)

252 Hooded Wheatear / Monnikstapuit *Oenanthe monacha*, female, Nestos delta, Greece, 19 May 2012
(Hajo Kobialka)

253 Atlas Flycatcher / Atlasvliegenvanger *Ficedula speculigera*, male, Comino, Malta, 15 April 2012 (*Raymond Galea*)
254 Trumpeter Finch / Woestijnvink *Bucanetes githagineus*, female, Migra Ferha, Malta, 7 May 2012 (*Raymond Galea*) **255** Western Orphee Warbler / Westelijke Orpheusgrasmus *Sylvia hortensis*, Hartlepool Headland, Cleveland, England, 29 May 2012 (*Brian Clasper*)

256 Tree Swallow / Boomzwaluw *Tachycineta bicolor*, Helluvatn, Reykjavík, Iceland, 16 May 2012
(Sigmundur Ásgeirsson)

257 Asian Desert Warbler / Woestijngrasmus *Sylvia nana*, Grenen, Skagen, Nordjylland, Denmark. 20 May 2012
(Knud Pedersen)

at Uigen, Lewis, Outer Hebrides, Scotland, on 31 March and 7 April (trapped). A first-summer male **Collared Flycatcher** *F. albicollis* on Tory Islands, Donegal, on 29 May was the first for Ireland. An adult male **Atlas Flycatcher** *F. speculigera* seen (and trapped) on Comino on 15-18 April was the first for Malta. In Sicily, one was found on or near Capo Murro di Porco on 20-21 April and another was photographed here on 24 April. Another male was trapped on Ventotene island, Latina, Italy, in early May. The female **Siberian Stonechat** *Saxicola maurus* at South Slob, Wexford, from 5 March was seen until 20 March. The spring influx further west than usual of **Isabelline Wheatear** *Oenanthe isabellina* continued with, eg, in late March another handful in Morocco and in April a total of 17 in Malta. In the Selvagens, one was present between 2 and 25 April. In Israel, an unprecedented influx of **Pied Wheatears** *O. pleschanka* in March numbered 20 in Eilat and southern Arava, and included the first white-throated morph *vittata* at Eilat from 24 March into April. In the same month, there was also an unprecedented influx of c 50 **Cyprus Wheatears** *O. cypriaca* in Israel. A male and female **Western Black-eared Wheatear** *O. hispanica* at Fawwara on 6 April concerned a rare record for Malta. Also in Malta, a female **Desert Wheatear** *O. deserti* was found at Dingli cliffs on 3 April and one at Dellimara on 14 April. The fourth for Sardinia was seen in mid-April. The sixth **Basalt Wheatear** *O. lugens warriar* for Israel stayed at Uvda, southern Negev, from 21 March to at least 6 April. A female **Hooded Wheatear** *O. monacha* photographed at Nestos delta on 19 May was the first for Greece; the only other records in Europe were from Cyprus.

ACCENTORS TO BUNTINGS A **Radde's Accentor** *Prunella ocularis* at Safa Park on 10-14 April was the first for the United Arab Emirates. An **Alpine Accentor** *P. collaris* found moribund at Scheveningen, Zuid-Holland, on 28 April was the ninth for the Netherlands and the 10th and first for Texel, Noord-Holland, was photographed at Jan Ayeslag on 21 May. Others were seen at Zeebrugge, West-Vlaanderen, 7-8 May (eighth for Belgium) and at Norra udden, Öland, on 8 May (15th for Sweden). In Hampshire, England, the male **Spanish Sparrow** *Passer hispaniolensis* at Calshot, from 11 December 2011 and the first-winter male **Dark-eyed Junco** *Junco hyemalis* at Beaulieu from 24 December 2011 remained until at least 23 March and 11 March, respectively. A **Black-headed Wagtail** *Motacilla feldegg* photographed and sound-recorded when trying to fly from Skagen towards Sweden on 4 May was the second for Denmark. During March, there were still 341 **Two-barred Crossbills** *Loxia leucoptera bifasciata* in Denmark, and during April there were 125; the species' first breeding for Denmark took place at Tvorup Klitplantahe, Nordjylland, where

a pair with a fledgling was found on 27 April. From 25 April into June, up to two were present on Terschelling, Friesland, the Netherlands. A female **Trumpeter Finch** *Bucanetes githagineus* turned up at Migra Ferha, Malta, on 7 May and another was at Gotska Sandön, Sweden, on 23 May. A **White-throated Sparrow** *Zonotrichia albicollis* was briefly seen at Broadford, Isle of Skye, Scotland, on 20 May. A second calendar-year male **Black-faced Bunting** *Emberiza spodocephala* at Gislövs stjärna, Skåne, from 29 April to 2 May was the first for Sweden. A male **Cretzschmar's Bunting** *E. caesia* photographed at Poltocharka on 25 April was the first for Bulgaria. A female was photographed at Kieldrecht, West-Vlaanderen, on 10 May. A first-summer male **Bobolink** *Dolichonyx oryzivorus* was photographed at Ponta do Lobaio, Santa Maria, Azores, on 1 May. The **Northern Waterthrush** *Parkesia noveboracensis* on St Mary's, Scilly, England, from 16 September 2011 was still present on 16 April (now beating the Red-breasted Nuthatch *Sitta canadensis* in Norfolk, England, from 13 October 1989 to 6 May 1990 as the longest-staying Nearctic passerine in Europe). A **Prothonotary Warbler** *Protonotaria citrea* photographed on a trawler c 463 km south-west off Iceland in June or July 2010 might just be within the WP and may constitute a first (cf Br Birds 105: 346, plate 196, 2012). The male **Common Yellowthroat** *Geothlypis trichas* at Rhiwderyn, Gwent, Wales, from 16 February stayed until at least 31 March. If accepted, a male **Brown-headed Cowbird** *Molothrus ater* photographed at Greifwalder Oie, Mecklenburg-Vorpommern, on 15 May will be the first for Germany.

For a number of reports, Birding World, Birdwatch, Ornithos, www.birdguides.com, www.netfugl.dk, www.rarebirdalert.co.uk and www.trektellen.nl were consulted. We wish to thank Peter Alfrey, Toni Alonso, Ibrahim Bakass, Joan Barrachina, Patrick Bergier, Max Berlijn, Jan Bisschop, Christoph Bock, Tim de Boer, Richard Bonser, Rolf Christensen, Oriol Clarabuch, Rohan Clarke, José Luis Copete, Andrea Corso (Limosa Holidays), Pierre-André Crochet, Hugues Dufourmy, Anton Duijnhouwer, Enno Ebels, Lee Evans, Isabel Fagundes (Selvagens), Andrea Ferri, Tommy Frandsen, Hans Frey, Miguel Angel Fuentes, Raymond Galea, Steve Gantlett, Martin Garner, Barak Granit, Geert Groot Koerkamp, Marcello Grussu, Ricard Gutiérrez, Daniel Hegglin, Dick Hoek, Steve Istvan, Justin Jansen, João Jara (www.birds.pt), Frédéric Jiguet, Martijn de Jonge, Leander Khil, Özcan Kilic, Theodoros Kominos, Łukasz Ławicki (www.clanga.com), André van Loon, Erik Maassen, Karlis Millers (Latvia), Richard Millington, Dominic Mitchell, Geir Mobakken (Norway), Eckhard Möller, Filipe Moniz, Killian Mullaney, Silaf Olofson, Gert Ottens, P Parodi, Cristobal Perez, Yoav Perlman, Tommy Petersen, Geoff Phillipson, Magnus Robb, M Roost, Luciano Ruggieri, Michael Sammut, George Sangster, Roy Slaterus, Brian Small (Limosa Holidays), Vincent van der Spek, Benjamin Steffen, Hiraoka Takashi, Jens Thalund, Fran Trabalón, Martin Vavrik, Ruud Vlek, Rinse van der Vliet, Roland van der Vliet, Edwin Winkel and John van der Woude for their help in compiling this review.

Arnoud B van den Berg, Duinlustparkweg 98, 2082 EG Santpoort-Zuid, Netherlands
(arnoud.b.vandenber@gmail.com, arnoud.vandenber@planet.nl)
Marcel Haas, Helmweg 12C, 1759 NE Callantsoog, Netherlands (zoodauma@gmail.com)

Recente meldingen

Dit overzicht van recente meldingen van zeldzame en interessante vogels in Nederland beslaat voornamelijk de periode **maart-mei 2012**. De vermelde gevallen zijn merendeels niet geverifieerd en het overzicht is niet volledig. Alle vogelaars die de moeite namen om hun waarnemingen aan ons door te geven worden hartelijk bedankt. Waarnemers van soorten in Nederland die worden beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna wordt verzocht hun waarnemingen zo spoedig mogelijk toe te zenden aan: CDNA, p/a Duinlustparkweg 98A, 2082 EG Santpoort-Zuid, Nederland, e-mail cdna@dutchbirding.nl. Hiertoe gelieve men gebruik te maken van CDNA-waarnemingsformulieren die verkrijgbaar zijn via de website van de DBA op www.dutchbirding.nl of bovenstaand adres.

Het voorjaar verliep over het algemeen zacht, droog en vrij zonnig, maar april werd gekenmerkt door een lange periode van somber, wisselvallig en vrij koud weer. Voor het waarnemen van vogeltrek was dat vaak ongunstig. Desondanks werden tal van zeldzame soorten ontdekt.

EENDEN TOT DUIKERS Liefhebbers van **Sneeuwganzen** *Anser caerulescens* konden op meer dan 25 plekken terecht. Een late **Dwerggans** *A erythropus* hield zich van 14 maart tot 17 april op tussen Brandganzen *Branta leucopsis* bij Eemnes, Utrecht. Een eerstejaars **Groenlandse Kolgans** *A albifrons flavirostris* verbleef op 10 en 21 maart bij Tienhoven, Utrecht. Late **Roodhalsganzen** *B ruficollis* vertoefden tot 13 mei in Polder IJdoorn bij Durgerdam, Noord-Holland, en tot 26 mei op Schiermonnikoog, Friesland (tot 12 mei zeven, daarna vier). Tot begin juni werden nog enkele **Witbuikrotganzen** *B hrota* opgemerkt, waaronder in Noord-Holland op 23 mei langs Ijmuiden, Egmond aan Zee (twee) en Petten (twee), en op 27 mei langs Egmond aan Zee en Petten (twee). De laatste **Zwarte Rotgans** *B nigricans* van het seizoen liep op 25 mei op Terschelling, Friesland. Op c 18 plekken verspreid over het land verbleven **Witoog-eenden** *Aythya nyroca*. Net als vorig voorjaar deed een vrouwtje **Ringsnaveleend** *A collaris* de Weerribben, Overijssel, aan, ditmaal van 16 tot 30 april. Een mannetje zwom op 17 april langs de Philipsdam in Zeeland, vermoedelijk dezelfde als in het voorjaar van 2010 en 2011. Het bekende mannetje hybride **Kuifeend x Ringsnaveleend** *A fuligula x collaris* werd van 12 tot 19 maart weer eens gemeld bij Woerden, Zuid-Holland. Een andere bevond zich van 21 maart tot 27 april bij Markelo, Overijssel. Vrouwtjes **Witkopeenden** *Oxyura leucocephala* zwommen van 12 tot 19 maart bij Chaam, Noord-Brabant, en van 23 tot 26 maart op Vogelplas Starrevaart bij Leidschendam, Zuid-Holland – twee plekken waar de soort in recente jaren al vaker opdook. Net als in 2010 vergezelde een adult mannetje **Brilzee-eend** *Melanitta perspicillata* Eiders *Somateria mollissima* in en rond de Mokbaai op Texel, Noord-Holland; tussen 5 april en 17 mei liet hij zich vaak mooi bekijken. Een

populaire **Ijseend** *Clangula hyemalis* verbleef van 18 maart tot 13 mei bij IJzendoorn, Gelderland. Door trektellers langs de Noord-Hollandse kust werden tot begin mei 27 langsvliegende exemplaren genoteerd. Het mannetje **Buffelkopeend** *Bucephala albeola* verbleef tot 21 april en van 24 tot 26 mei op de Gaatkensplas bij Barendrecht, Zuid-Holland. Een ongeringde onvolwassen vogel zwom van 9 tot 23 april langs de Philipsdam. Een mannetje **Amerikaanse Smient** *Anas americana* bevond zich van 29 maart tot 7 april op de Punt van Reide bij Termunten, Groningen. Mannetjes **Blauw-vleugeltaling** *A discors* verbleven van 1 tot 28 april in De Malpie bij Valkenswaard, Noord-Brabant, en op 4 mei op het Jaap Deensgat in de Lauwersmeer, Groningen. Verder waren er meldingen op 9 mei bij Almere, Flevoland, en op 13 mei bij Terneuzen, Zeeland. Mannetjes **Amerikaanse Wintertaling** *A carolinensis* waren te aanschouwen van 7 maart tot 5 april in de Hilversumse Bovenmeent, Noord-Holland, en van 29 maart tot 2 april in de Ezumakeeg, Friesland. Nog maar twee mannetjes en 8-10 vrouwtjes **Korhoen** *Tetrao tetrix* hielden stand op de Sallandse Heuvelrug, Overijssel. Op 1 mei werden daar vijf wilde Zweedse vogels uitgezet, een hen en vier hanen. Twee van deze hanen gingen kort daarna dood. Naar verluidt zullen volgend jaar c 20 Zweedse vogels worden uitgezet in eenultieme poging om de soort als broedvogel voor Nederland te behouden. Twee **Ijsduikers** *Gavia immer* zwommen op 13 maart op het Volkerak bij Ooltgensplaat, Zuid-Holland, en een ander duo vloog op 4 april langs Texel. Vanaf telposten aan de kust werden 568 **Parelduikers** *G arctica* waargenomen, met name in de noordelijke helft van Noord-Holland. Daarmee was het een uitstekend jaar voor de soort, zelfs beter dan 2010, toen in dezelfde periode 431 exemplaren werden geteld. Een overwinteraar op de Oolderplas bij Roermond, Limburg, bleef tot 15 mei en maakte de volledige rui naar zomerkleed door.

STORMVOGELS TOT VALKEN Trektellers langs de kust noteerden tussen eind maart en eind mei 68 **Noordse Stormvogels** *Fulmarus glacialis*, waarvan het leeuwendeel in april. Een **Noordse Pijlstormvogel** *Puffinus puffinus* die op 22 april op het Nijkerkernauw bij Nijkerk, Gelderland, werd gefilmde was in meerdere opzichten uitzonderlijk: niet alleen is de soort in april erg zeldzaam, ook werd de vogel ver van zee aangetroffen. Een **Vale Pijlstormvogel** *P mauretanicus* vloog op 24 mei langs Camperduin, Noord-Holland. Onvolwassen **Kuifaalscholvers** *Phalacrocorax aristotelis* bleven tot in juni bij Ijmuiden en langs de Oosterscheldekering, Zeeland. Op c 15 plekken werden **Koereigers** *Bubulcus ibis* waargenomen, waaronder op 10 mei bij De Cocksdorp op Texel. Een vroege onvolwassen **Purperreiger** *Ardea purpurea* werd op 2 maart gezien bij Wassenaar, Zuid-Holland. Het aantal doortrekkers dat vanaf telposten werd opgemerkt lag op nog geen 100, merendeels tus-

258 Witwangstern / Whiskered Tern *Chlidonias hybrida*, Kropswolderbuitenpolder, Groningen, 26 mei 2012
(Arnold W J Meijer)

259 Brilzee-eend / Surf Scoter *Melanitta perspicillata*, adult mannetje, met Eider / Common Eider *Somateria mollissima*, vrouwtje, Mokbaai, Texel, Noord-Holland, 17 april 2012 (Jos van den Berg)

260 Steppekiekendief / Pallid Harrier *Circus macrourus*, tweede kalenderjaar mannetje, Noordkaap, Emmapolder, Groningen, 26 april 2012 (*Dušan M Brinkhuizen*) **261** Schreeuwarend / Lesser Spotted Eagle *Aquila pomarina*, Hoog Buurlo, Gelderland, 14 mei 2012 (*Arno ten Hoeve*) **262** Zwarte Zeekoet / Black Guillemot *Cepphus grylle*, eerste-winter, NIOZ-haven, Texel, Noord-Holland, 22 april 2012 (*Paul Cools*)

263 Grote Franjepoot / Wilson's Phalarope *Phalaropus tricolor*, vrouwtje, met Kemphanen / Ruffs *Philomachus pugnax*, Ezumakeeg, Friesland, 16 mei 2012 (Roland Jansen)

264 Woestijnplevier / Greater Sand Plover *Charadrius leschenaultii*, eerste-zomer, Punt van Reide, Groningen, 12 mei 2012 (Rob Half)

265 Oehoe / Eurasian Eagle Owl *Bubo bubo*, vrouwtje, Hilvarenbeek, Noord-Brabant, 27 april 2012
(Chris van Rijswijk/birdshooting.nl)

266 Morinelplevier / Eurasian Dotterel *Charadrius morinellus*, mannetje, Texel, Noord-Holland, 6 mei 2012
(Rob Half)

sen eind maart en begin mei. Op maar liefst c 15 plekken verspreid over het land verschenen vanaf 13 april – mogelijk deels dezelfde – **Zwarte bissen** *Plegadis falcinellus*. Vooral uit de omgeving van Amsterdam, Noord-Holland, en Almere kwamen veel meldingen. Na het goede voorjaar van 2011 viel de doortrek van roofvogels wat tegen. Langs telposten vlogen in totaal 200 **Wespendieven** *Pernis apivorus* (218 in 2011); 165 **Zwarte Wouwen** *Milvus migrans*, waaronder 11 op 30 april langs Kamperhoek, Flevoland (304 in 2011); 225 **Rode Wouwen** *M. milvus*, waaronder 15 op 7 maart langs telpost Broekveld in Zuid-Limburg (279 in 2011); 13 **Zeearenden** *Haliaeetus albicilla* (18 in 2011); 2004 **Bruine Kiekendieven** *Circus aeruginosus* (3823 in 2011); 284 **Blauwe Kiekendieven** *C. cyaneus* (272 in 2011); 44 **Grauwe Kiekendieven** *C. pygargus* (158 in 2011); 2883 **Buizerds** *Buteo buteo* (4579 in 2011); 30 **Ruigpootbuizerds** *B. lagopus* (40 in 2011); 136 **Visarenden** *Pandion haliaetus* (215 in 2011); twee **Roodpootvalken** *Falco tinnunculus* (37 in 2011); 415 **Smellekens** *F. columbarius* (846 in 2011); en 214 **Slechtvalken** *F. peregrinus* (298 in 2011). Vogelend Nederland werd wel getraceerd op maar liefst twee **Grijze Wouwen** *Elanus caeruleus*. In de middag van 12 april verscheen de eerste tussen Ravenstein en Grave in Noord-Brabant, waar veel vogelaars hem konden bekijken, totdat hij de volgende dag omstreeks 13:00 in noordelijke richting wegvloog. In de avond van 19 mei volgde een tweede bij Wageningen, Gelderland. De volgende ochtend omstreeks 11:10 vertrok deze in zuidwestelijke richting na een aanval van een Zwarte Kraai *Corvus corone*. Vanaf 17 mei bracht een uit een herintroductieproject in de Oostenrijkse Alpen afkomstige **Lammergier** *Gypaetus barbatus* ('Jakob') een bezoek aan ons land. Op die dag vloog hij van de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Zandvoort, Noord-Holland, naar Texel. Daarna koerste hij via Vlieland, Terschelling, het Lauwersmeergebied, de kop van Overijssel, de Veluwe en Noord-Brabant vanaf 23 mei weer af op de Alpen. Een overvliegende **Vale Gier** *Gyps fulvus* werd gemeld op 29 mei bij Geldrop, Noord-Brabant. Een **Slangenarend** *Circus gallicus* werd op 24 mei gemeld boven de Engbertsdijkvenen bij Vriezenveen, Overijssel. Het was opnieuw een uitstekend voorjaar voor **Steppiekiekendief** *C. macrourus* met alleen al 18 exemplaren tussen 19 april en 26 mei langs vijf telposten, waaronder zes langs de Eemshaven/Noordkaap, Groningen, en vijf langs Breskens, Zeeland. Een pleisterend eerstejaars mannetje liet zich van 13 mei tot in juni bekijken bij Exloo, Drenthe. Een derde-kalenderjaar **Schreeuwarend** *Aquila pomarina* werd op 14 mei gefotografeerd boven Hoog Buurlo, Gelderland (achtste geval). De overwinterende onvolwassen **Giervalk** *F. rusticolus* zwierf nog tot 18 maart door de polders van Zeeuws-Vlaanderen. Nadien waren er in het land nog enkele meldingen, maar ontsnapte grote valken konden niet overtuigend worden uitgesloten.

RALLEN TOT STRANDLOPERS Een vroege melding van een **Kleinst Waterhoen** *Porzana pusilla* kwam op 5 mei van Hippolytushoef, Noord-Holland. Latere exemplaren verschenen vanaf 24 mei bij Breukeleveen, Noord-

Holland, en het Naardermeer, Noord-Holland, en vanaf 27 mei bij Schokland, Flevoland. Na een vroege **Steltkluut** *Himantopus himantopus* van 18 tot 20 maart bij Liempde, Noord-Brabant, volgden vanaf begin april exemplaren op c 60 andere plekken verspreid over het land. **Grielen** *Burhinus oedipnemus* bevonden zich op 22 april bij Rotterdam, Zuid-Holland; op 1 mei op Terschelling; op 5 mei op het zweefvliegveld bij Malden, Gelderland; en op 15 mei in de Wieringermeer, Noord-Holland. Een **Vorkstaartplevier** *Glareola pratincola* bevond zich op 23 mei in het Wormer- en Jisperveld nabij Oost-Knollendam, Noord-Holland. Een eerste-zomer **Woestijnplevier** *Charadrius leschenaultii* liet zich van 12 tot 20 mei soms van zeer nabij bekijken op de Punt van Reide bij Termunten. Trektellers van zeven telposten meldden vanaf 19 april in totaal 55 **Morinelplevieren** *C. morinellus*, waarvan alleen al 22 langs de Noordkaap. Ook verbleven op verschillende plekken pleisteraars, zoals op Texel en bij Anjum, Friesland. Een zomerkleed **Amerikaanse Goudplevier** *Pluvialis dominica* verbleef op 17 en 18 mei nabij Ballum op Ameland, Friesland, en een **Aziatische Goudplevier** *P. fulva* van 19 tot 24 mei bij Middelburg, Zeeland. De zesde **Bairds Strandloper** *Calidris bairdii* voor Nederland, een tweede-kalenderjaar, hield zich van 13 tot 17 mei op langs de IJssel bij Deventer, Overijssel. Het betrof de eerste voorjaars-waarneming; de eerdere gevallen werden vastgesteld tussen 31 juli en 28 september. Op zes plekken werden **Gestreepte Strandlopers** *C. melanotos* gezien; de eerste was in de Amerongse Bovenpolder, Utrecht, van 19 tot 22 april en een exemplaar van 11 tot 13 mei in het Bargerveen, Drenthe, is vermeldenswaard vanwege de locatie. Buiten waarnemingen op een viertal plekken in het Waddengebied werden **Breedbekstrandlopers** *Limicola falcinellus* waargenomen op 5 en 6 mei in de Dordtse Biesbosch, Zuid-Holland; op 6 en 7 mei bij Maasbree, Limburg; op 12 en 13 mei bij Westervoort, Gelderland (twee); en op 13 mei bij Hardenberg, Overijssel. De waarneming van maximaal zes bij de Punt van Reide op 13 mei is het vermelden waard. **Blonde Ruiters** *Tryngites subruficollis* verbleven op 8 mei nabij Holwerd, Friesland, en van 19 tot 25 mei op de Slikken van Flakkee, Zuid-Holland, de laatste vaak op grote afstand van de openbare weg. Een **Grote Grijze Snip** *Limnodromus scolopaceus* werd op 13 maart kort gezien bij Colijnsplaat, Zeeland. **Terekruiters** *Xenus cinereus* waren goed vertegenwoordigd met waarnemingen op 12 mei bij het Zuidlaardermeer, Groningen; van 13 tot 18 mei in de Breebaartpolder bij Termunten; op 18 mei in de Prunjepolder bij Serooskerke, Zeeland; op 27 en 28 mei bij het nabijgelegen Kerkwerf, Zeeland; en op 27 mei bij Markelo. De bekende **Grote Geelpootruiter** *Tringa melanoleuca* werd voor het laatst gemeld op 7 mei bij Wissenkerke, Zeeland; hij was ontdekt op 17 oktober 2010 en bleef bijna 19 maanden op Noord-Beveland. Een **Kleine Geelpootruiter** *T. flavipes* verbleef van 5 tot 7 mei bij Dijkmanshuizen op Texel, in gezelschap van een **Poelruiter** *T. stagnatilis*. Eerstgenoemde soort bleek het hoogtepunt van het eerste Dutch Birding-voorjaarsweekend op Texel, dat ook tal van andere leuke waarnemingen opleverde. Poelruiters

267 Witbandkruisbekken / Two-barred Crossbills *Loxia leucoptera*, Terschelling, Friesland, 25 april 2012
(Arie Ouwerkerk)

268 Roodstuitzwaluw / Red-rumped Swallow *Cecropis daurica*, Zeeburg, Texel, Noord-Holland, 7 mei 2012
(Laurens B Steijn)

werden vanaf begin april ook op een dozijn andere plekken waargenomen, waaronder van 6 tot 11 april bij Etten-Leur, Noord-Brabant. Een zomerkleed vrouwtje **Grote Franjepoot** *Phalaropus tricolor* bevond zich van 14 tot 19 mei in de Ezumakeeg. Op slechts c acht plekken doken solitaire **Grauwe Franjepoten** *P lobatus* op. Verrassend genoeg waren er dit voorjaar ongeveer evenveel **Rosse Franjepoten** *P fulicarius*. Vooral vogels op 9 maart bij Doetinchem, Gelderland, en van 2 tot 5 mei in de Lopikerwaard, Utrecht, en een vrouwtje in zomerkleed van 13 tot 27 mei op Texel sprongen in het oog.

JAGERS TOT ALKEN Een groep van zeven adulte **Middelste Jagers** *Stercorarius pomarinus* vloog op 13 mei over de veerboot tussen Harlingen, Friesland, en Terschelling. Ook leuk waren vier adulte **Kleine Jagers** *S parasiticus* op 28 april over Kinderdijk, Zuid-Holland, en een adulte op 29 mei in de Blauwe Kamer bij Wageningen. Een eerste-zomer **Kleine Kokmeeuw** *Chroicocephalus philadelphia* werd op 3 mei gefotografeerd op de Razende Bol voor de kust van Den Helder, Noord-Holland. Mogelijk werd hij een dag later ook in de Mokbaai op Texel gezien. Indien aanvaard betreft dit het vijfde geval en het eerste sinds 1994. De in 2005 in Polen gekleurde **Ringsnavelmeeuw** *Larus delawarensis* (rood PAA3) die op 23 februari voor het eerst werd gezien bij Maasbracht, Limburg, verbleef van 5 tot 12 maart nabij Roosteren, Limburg, aan beide zijden van de Belgische grens; alleen op 11 maart liet hij zich door de nodige vogelaars op Nederlands grondgebied bewonderen. Een in Noorwegen gekleurde **Baltische Mantelmeeuw** *L fuscus fuscus* (zwart J8KK) werd op 2 mei gefotografeerd bij Paal 11 op Texel. Ook waren er enkele meldingen van ongeringde exemplaren. De laatste van een lange reeks **Kleine Burgemeesters** *L glaucoides* bevonden zich tot 28 mei op Texel en tot in juni bij Westkapelle, Zeeland. Ook waren er nog late waarnemingen op 20 mei bij IJmuiden, op 25 mei bij Zandvoort en op 27 mei bij Lauwersoog. Late **Grote Burgemeesters** *L hyperboreus* lieten zich nog zien tot 6 mei bij IJmuiden; op 6 mei in Meijendel bij Wassenaar; op 12 mei bij Egmond aan Zee; en tot 27 mei op Texel. Trektellers meldden in april-mei in totaal 14 **Lachsternen** *Gelochelidon nilotica* en zes **Reuzensternen** *Hydroprogne caspia*. Bijzonder was een **Dwergstern** *Sterna albifrons* die al op 30 maart langs Westkapelle, vloog: een van de weinige bekende waarnemingen in maart. Na een aantal vroege exemplaren vanaf 20 april arriveerden vanaf half mei steeds meer **Witwangsternen** *Chlidonias hybrida*. Op meer dan 50 plekken verspreid over alle provincies werd de soort aangetroffen, soms met meer dan 15 exemplaren bijeen. In de Kropswolderbuitenpolder bij Hoogezaand, Groningen, arriveerden zelfs 32 exemplaren en werd door een nog onbekend aantal paren tot broeden overgegaan. De laatste keer dat in Nederland gebeurde was in 1999 bij Soerendonk, Noord-Brabant. Een mogelijke **Amerikaanse Zwarte Stern** *C niger surinamensis* in zomerkleed werd op 20 en 21 mei gemeld bij Kockengen, Utrecht. Helaas liet de vogel zich niet uitvoerig fotograferen, zodat de determinatie lastig rond te krijgen zal zijn. Op c 10 plekken verschenen vanaf

18 mei solitaire of kleine groepjes **Witvleugelsternen** *C leucopterus*, zoals vijf op 27 mei langs Egmond aan Zee. Een **Zwarte Zeekoet** *Cephus grylle* verbleef van 7 april tot in juni bij 't Horntje op Texel.

DUIVEN TOT ZWALUWEN Het hoogste aantal **Zomer-tortels** *Streptopelia turtur* langs Breskens bedroeg slechts 25 op 27 mei; het landelijke telpostrecord van deze sterk afnemende soort bedraagt maar liefst 689 op 15 mei 1982 langs Breskens. De eerste **Gierzwaluw** *Apus apus* vloog op 2 april langs telpost IJmeerdijk bij Almere. Een landelijk telpostrecord werd op 26 mei gevestigd met maar liefst 41 365 exemplaren langs Breskens; een verduubeling van het 'eigen' record van 7 mei 1981. **Alpengierzwaluwen** *A melba* werden gemeld op 30 april boven Katwijk aan Zee, Zuid-Holland, en boven Berkel en Rodenrijs, Zuid-Holland; op 27 mei boven het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum, Noord-Holland; op 28 mei boven De Hamert, Limburg; en op 29 mei boven Vlissingen, Zeeland. Op c 12 plekken werden vanaf 7 mei **Bijeneters** *Merops apiaster* waargenomen. De grootste groep bestond uit acht exemplaren op 20 mei over Gorinchem, Zuid-Holland. Een exemplaar dat op 18 mei over de Zuidpier bij IJmuiden vloog liet zich even later bijna vangen op het ringstation bij Castricum. Op meer dan 30 plekken doken vanaf eind maart **Hoppen** *Upupa epops* op. Een exemplaar bij Delft, Zuid-Holland, liet zich van 2 tot 6 mei door menigeen fraai bekijken en fotograferen. Een vroege **Draaihals** *Jynx torquilla* liet zich op 30 maart uitgebreid fotograferen in Velp, Gelderland. Er zijn eerdere waarnemingen uit maart bekend, zoals van een exemplaar dat zich op 23 maart 1999 dood vloog tegen een ruit in Nijmegen, Gelderland. Daarna werd de soort in april-mei op meer dan 150 plekken verspreid over het land opgemerkt. Een **Kleine Klapekster** *Lanius minor* verbleef op 14 mei in Science Park Amsterdam in de Watergraafsmeer in Amsterdam. **Roodkopklauwieren** *L senator* werden waargenomen van 1 tot 10 mei bij Den Oever, Noord-Holland (waar hij op 5 mei werd gerind); op 4 en 5 mei bij Westkapelle; op 17 mei bij Beesel, Limburg; op 18 en 19 mei op de Maasvlakte, Zuid-Holland; op 18 mei bij Anjum, Friesland; van 19 tot 22 mei bij Schinnen, Limburg; en op 30 mei bij Valkenburg, Limburg. Een systematische telling van **Huiskraaien** *C splendens* in Hoek van Holland, Zuid-Holland, op 4 maart resulteerde in 23 exemplaren. Ongewoon was een **Bonte Kraai** *C cornix* op 23 mei bij IJmuiden, op 25 mei bij Castricum en op 26 mei bij Egmond aan Zee. Een paar **Raven** *C corax* dat vanaf eind januari in de omgeving van Wassenaar verbleef, ging tot broeden over en medio mei vlogen twee jongen uit. Het laatste broedgeval van 'wilde' Raven in Zuid-Holland was – voor zover bekend – in 1904 bij Wassenaar. Meer recent waren er een succesvol broedgeval in 1979 en een mislukte poging in 1980 bij Noordwijk van vogels uit een herintroductie-programma in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Overvliegende **Kortteenleeuw-eriken** *Calandrella brachydactyla* werden gemeld op 20 mei over de Noordkaap (twee) en op 26 mei over de Eemshaven. Het aantal **Kuifleeuweriken** *Galerida crista-*

269 Lammergier / Bearded Vulture *Gypaetus barbatus* ('Jakob'), tweede kalenderjaar, De Muy, Texel, Noord-Holland, 17 mei 2012 (*Sjaak Schilperoort*) **270** Vorkstaartplevier / Collared Pratincole *Glareola pratincola*, Wormer- en Jisperveld, Noord-Holland, 23 mei 2012 (*Ruud E Brouwer*) **271** Parelduiker / Black-throated Loon *Gavia arctica*, adult zomer, Ool, Limburg, 13 mei 2012 (*Enno B Ebels*) **272** Kleine Kokmeeuw / Bonaparte's Gull *Chroicocephalus philadelphia*, eerste-zomer, Razende Bol, Noord-Holland, 3 mei 2012 (*Tim Zutt*) **273** Kleine Geelpootruiter / Lesser Yellowlegs *Tringa flavipes* en Poelruiter / Marsh Sandpiper *T stagnatilis* (links), met Kokmeeuwen / Black-headed Gulls *Chroicocephalus ridibundus*, Dijkmanshuizen, Texel, Noord-Holland, 5 mei 2012 (*Robert van der Meer*)

274 Alpenheggenmus / Alpine Accentor *Prunella collaris*, Jan Ayeslag, Texel, Noord-Holland, 21 mei 2012
(Jos van den Berg)

275 Krekelzanger / River Warbler *Locustella fluviatilis*, Kandelaar, Schiedam, Zuid-Holland, 24 mei 2012
(Co van der Wardt)

276 Siberische Tjiftjaf / Siberian Chiffchaff *Phylloscopus collybita tristis*, Leiden, Zuid-Holland, 13 april 2012
(Hans Overduin)

277 Humes Bladkoning / Hume's Leaf Warbler *Phylloscopus humei*, Katwijk aan den Rijn, Zuid-Holland,
28 maart 2012 (Arnold W J Meijer)

ta bleef steken op drie, namelijk twee bij Venlo, Limburg, en één in Haverleij bij 's-Hertogenbosch, Noord-Brabant. Een hoog aantal van 17 465 **Boerenzwaluwen** *Hirundo rustica* vloog op 7 mei langs Breskens; het landelijke telpostrecord bedraagt 30 981 op 10 mei 1998, eveneens langs Breskens. Op 26 mei passeerden hier 7406 **Huiszwaluwen** *Delichon urbicum*, een landelijk telpostrecord. Het vorige record uit 2008 lag op 6650 en was zowaar niet in handen van Breskens maar van De Hamert. Van c 12 plekken in het land werden vanaf 29 april c 18 **Roodstuitzwaluwen** *Cecropis daurica* gemeld. Op Texel waren waarschijnlijk drie exemplaren aanwezig, die tussen 3 en 19 mei door vele vogelaars werden gezien. Op 30 april vloog een groep van drie langs Katwijk aan Zee, waarvan er twee even later werden opgepikt boven Berkheide bij Wassenaar. Ook een twitchbare vogel op 4 mei bij Gieten, Drenthe, is vanwege de locatie het vermelden waard.

STRUIKZANGERS TOT VLEGENVANGERS Langzaam aan werden op steeds meer plekken buiten de Biesbosch, Noord-Brabant/Zuid-Holland, **Cetti's Zangers** *Cettia cetti* aangetroffen. Vanaf 28 april zong bijvoorbeeld een exemplaar bij Heukelum in Gelderland, waar de soort nog altijd een zeldzaamheid is. Een zingende **Pallas' Boszanger** *Phylloscopus proregulus* lokte van 24 maart tot 13 april veel vogelaars naar Hilversum. Bijzonder voor de tijd van het jaar waren **Bladkoningen** *P inornatus* op 27 april bij telpost Afsluitdijk bij Den Oever en van 5 tot 9 mei bij Dijkwielen in de Wieringermeer. De overwinterende **Humes Bladkoning** *P humei* van Katwijk aan Zee bleef tot 22 april. Opmerkelijk genoeg dook op 25 maart een tweede vogel op, ditmaal in Katwijk aan de Rijn, die tot 16 april bleef. Van 15 maart tot 22 april verbleef bovendien een exemplaar in Schiedam, Zuid-Holland – vermoedelijk dezelfde als in december 2011. Zingende **Bergfluiters** *P bonelli* verbleven op 2 mei bij Westervoort en op 21 en 22 mei aan beide zijden van de Belgische grens bij Ossendrecht, Noord-Brabant. Een **Siberische Tjiftjaf** *P collybita tristis* zong op 12 en 13 april nabij het Centraal Station in Leiden, Zuid-Holland. Een zingende **Iberische Tjiftjaf** *P ibericus* verbleef van 21 tot 27 april bij Drachten, Friesland. Een tjiftjaf met een afwijkende zang bevond zich van 20 tot 30 april in Harderwijk, Gelderland, maar lijkt op basis van de roep niet echt kans te maken op aanvaarding als Iberische. **Baardgrasmussen** *Sylvia cantillans* verbleven op 5 en 6 mei in Den Helder; op 6 mei kortstondig op de noordpunt van Texel; op 17 mei op Schiermonnikoog; en op 31 mei op Griend, Friesland. De eerste **Krekelzanger** *Locustella fluviatilis* van het voorjaar liet zich tussen 21 en 24 mei uitstekend zien en horen bij Schiedam. Voorts doken exemplaren op van 22 mei tot in juni in het Flevopark in Amsterdam; op 23 mei bij Peize, Drenthe; op 25 mei bij Zoutkamp, Groningen; op 26 en 27 mei bij Hoogeveen, Drenthe; op 29 en 30 mei in het Harderbos in Flevoland; en van 30 mei tot in juni bij Schoonloo, Drenthe. De eerste **Orpheusspotvogel** *Hippolais polygotta* van 2012 werd niet in Limburg gevonden maar bij Vlaardingen, Zuid-Holland, waar op 10 mei een zingende vogel verbleef. Het exemplaar dat

op 18 mei bij Overdinkel werd geringd was de eerste voor Twente en de tweede voor Overijssel. Vanaf 24 mei werden in Limburg op c vijf plaatsen zingende vogels aangetroffen. Tussen 11 en 26 mei werden op drie plekken in het Verdronken Land van Saeftinge, Zeeland, **Graszangers** *Cisticola juncidis* waargenomen. Buiten deze traditionele hotspot werd de soort niet gemeld. Slechts op een handvol plekken werden nog tot begin april **Pestvogels** *Bombicilla garrulus* gezien, waaronder drie op 2 april bij Oostvoorne, Zuid-Holland; van 8 januari tot 1 februari verbleven hier zeven exemplaren. Op 6 maart werd een **Rotskruiper** *Tichodroma muraria* gefotografeerd op de Sint Pietersberg bij Maastricht, Limburg; vermoedelijk betrof het dezelfde als in november-december 2010 maar alle zoekacties op andere dagen waren tevergeefs. Een eerste-zomer **Roze Spreeuw** *Pastor roseus* verbleef op 27 april te Aagtekerke, Zeeland. Adulte verschenen op 21 mei bij Sumarreheide, Friesland; op 25 mei langs telpost Parnassia in de Kennemerduinen bij Bloemendaal, Noord-Holland, en later die dag bij IJmuiden; op 27 mei bij Callantsoog, Noord-Holland; en op 27 en 28 mei in Hilversum. De **Zwartbuikwaterspreeuw** *Cinclus cinclus cinclus* vanaf 10 februari bij Hengelo, Overijssel, bleef tot 11 maart. Verrassend was de melding van een exemplaar op 2 mei langs de Houtribdijk bij Lelystad, Flevoland. Een **Roodbuikwaterspreeuw** *C c aquaticus* werd waargenomen op 8 april langs de Geul bij Epen, Limburg. Tussen 24 maart en 17 mei werden vanaf telposten c 850 overvliegende **Beflijsters** *Turdus torquatus* doorgegeven: bijna tweemaal zoveel als in de voorgaande drie voorjaren. Een hoog aantal van 50 werd op 15 april genoteerd over de Loozerheide bij Weert, Limburg. Een zingende **Noordse Nachtegaal** *Luscinia luscinia* werd op 14 mei gemeld bij de Westerplas op Schiermonnikoog. Een vroege **Blauwborst** *L svecica* zong al op 26 februari in de Kroonspolders op Vlieland. Een exemplaar met een oranje ster van 18 tot 24 mei nabij Steenwijk, Overijssel, werd aanvankelijk gemeld als Roodsterblauwborst *L s svecica* maar betrof waarschijnlijk eerder een extreem getekende Witterblauwborst *L scyanecla* ('Oranjesterblauwborst'). Een mannetje **'blonde tapuit'** *Oenanthe hispanica/melanoleuca* werd op 21 mei gefotografeerd bij de Mokbaai op Texel; of de foto's goed genoeg zijn voor het determineren van de soort zal moeten blijken. Een mannetje **Woestijntapuit** *O deserti* werd op 29 maart gemeld op de Boschplaat op Terschelling. Een zingend eerstejaars mannetje **Kleine Vliegenvanger** *Ficedula parva* verbleef op 28 en 29 mei bij Crailo, Noord-Holland. Een zingend mannetje **Withalsvliegenvanger** *F albicollis* werd op 23 en 24 mei waargenomen op een camping bij Vinkel, Noord-Brabant. Na bekendmaking van het nieuws op 25 mei werd de vogel helaas niet meer teruggevonden.

HEGGENMUSSEN TOT GORZEN De eerste **Alpenheggemus** *Prunella collaris* voor Zuid-Holland werd op 28 april gewond aangetroffen in Den Haag. Vermoedelijk was de vogel gegrepen door een kat; 's nachts overleed hij. Het gehavende, staartloze lijk werd geschonken aan NCB Naturalis. Een springlevende bevond zich op 21 mei een uurtje op de parkeerplaats bij Jan Ayeslag bij

278 Baardgrasmus / Subalpine Warbler *Sylvia cantillans*, eerste-zomer mannetje, Den Helder, Noord-Holland, 6 mei 2012 (*Rob Halfff*) **279** Humes Bladkoning / Hume's Leaf Warbler *Phylloscopus humei*, Schiedam, Zuid-Holland, 20 maart 2012 (*Jan den Hertog*) **280** Bergfluitier / Western Bonelli's Warbler *Phylloscopus bonelli*, Westervoort, Gelderland, 2 mei 2012 (*Roland Wantia*) **281** Humes Bladkoning / Hume's Leaf Warbler *Phylloscopus humei*, Schiedam, Zuid-Holland, 24 maart 2012 (*Paul Cools*) **282** Pallas' Boszanger / Pallas's Leaf Warbler *Phylloscopus proregulus*, Hilversum, Noord-Holland, 30 maart 2012 (*Jaap Denee*) **283** Iberische Tjiftjaf / Iberian Chiffchaff *Phylloscopus ibericus*, Drachten, Friesland, 22 april 2012 (*Alwin Borhem*)

Recente meldingen

284 Withalsvliegenvanger / Collared Flycatcher *Ficedula albicollis*, mannetje, Vinkel, Noord-Brabant, 24 mei 2012 (Bas van de Meulengraaf) **285** Kleine Klapekster / Lesser Grey Shrike *Lanius minor*, Science Park, Amsterdam, Noord-Holland, 14 mei 2012 (Cock Reijnders) **286** Roodkopklauwier / Woodchat Shrike *Lanius senator*, Voorboezem, Wieringen, Noord-Holland, 3 mei 2012 (Co van der Wardt) **287** Citroenkwikstaarten / Citrine Wagtails *Motacilla citreola*, vrouwtjes, Azewijn, Gendringen, Gelderland, 30 april 2012 (Wim Gerritsen) **288** Aziatische Goudplevier / Pacific Golden Plover *Pluvialis fulva*, Middelburg, Zeeland, 20 mei 2012 (Vincent Legrand) **289** Bairds Strandloper / Baird's Sandpiper *Calidris bairdii*, Deventer, Overijssel, 17 mei 2012 (Wietze Janse)

Den Hoorn op Texel. Twee vrouwtjes **Citroenkwikstaart** *Motacilla citreola* verbleven op 30 april bij Azewijn, Gelderland. Een dag later was hier nog ten minste één exemplaar aanwezig. Tussen 26 april en 5 mei werden op vijf plekken **Grote Piepers** *Anthus richardi* gemeld, waaronder van 1 tot 6 mei in Lentevreugd bij Wassenaar, op 4 mei bij Thorn, Limburg, en op 6 mei bij Vlagtwedde, Groningen. Tussen 21 april en 28 mei werden 20 **Duinpiepers** *A. campestris* opgemerkt door trektellers verspreid over het land en tussen 30 april en 27 mei zeven **Roodkeelpiepers** *A. cervinus* voornamelijk in het uiterste noordoosten. Een pleisterende Roodkeelpieper van 9 tot 13 mei bij Bennekom, Gelderland, kreeg de meeste ogen op zich gericht. Vanaf telposten werden in totaal 35 **Europese Kanaries** *Serinus serinus* gemeld. Een (ge-ringd) zingend mannetje vanaf 3 mei tot in juni in de Amsterdamse Waterleidingduinen bij Vogelenzang, Noord-Holland, trok de nodige bekijks. In mei werden iets meer **Appelvinken** *Coccothraustes coccothraustes* dan normaal waargenomen, waaronder 211 exemplaren langs telposten. Telpost Berkheide bij Wassenaar sprong eruit met 111, waaronder 59 op 26 mei. Twee **Witbandkruisbekken** *Loxia leucoptera* bevonden zich van 25 april tot in juni bij West-Terschelling; vermoedelijk ging het om een paar waarvan het mannetje geel-

oranje in plaats van rood was. Vanaf 18 mei doken op c. 25 plekken langs de kust **Roodmussen** *Carpodacus erythrinus* op, waaronder een vangst op 30 mei bij Castricum. Op 20 mei zong een mannetje midden in Den Haag. Ook leuk was een zingend mannetje op doortrek op 28 mei binnen de bebouwing van Katwijk aan de Rijn en een paar minuten later in Rijnsburg, Zuid-Holland. Een adult mannetje bij het Kennemermeer bij IJmuiden zong vanaf 31 mei zijn hoogste lied voor een ongeringd maar vrijwel zeker ontsnapt (of misschien per schip aangevoerd) vrouwtje **Mexicaanse Roodmus** *C. mexicanus*. In de directe omgeving verbleven ook nog eens een onvolwassen mannetje en een vrouwtje Roodmus. Door meerdere vogelaars waargenomen **Ortolanen** *Emberiza hortulana* verbleven op 29 april in de Brabantse Biesbosch en van 5 tot 7 mei bij Berkenwoude, Zuid-Holland (twee op 6 mei). Door telposten verspreid over het land werden er in april-mei slechts zeven gemeld. **Grauwe Gorzen** *E. calandra* deden het iets beter met waarnemingen op minstens 30 plekken en vermoedelijk enkele stilgehouden territoria.

We bedanken Ruud Brouwer, Symen Deuzeman, Jelle Postma en Adri Remeeus voor hun hulp bij het samenstellen van dit overzicht.

Roy Slaterus, Bervoetsbos 71, 2134 PM Hoofddorp, Nederland (roy.slaterus@dutchbirding.nl)
Vincent van der Spek, Acaciastraat 212, 2565 KJ Den Haag, Nederland
(vincent.van.der.spek@dutchbirding.nl)

DB Actueel

Grijze Vrouwen bij Keent en Wageningen Op donderdagmiddag 12 april 2012 besloot Justin Jansen te zoeken naar de Klapekster *Lanius excubitor* en de vijf Beflijsters *Turdus torquatus* die hij een dag eerder had gezien in de singel langs de zandweg Bronk bij Keent (gemeente Oss), Noord-Brabant. Bij de singel aangekomen zag JJ om c. 15:45 'iets blauwigs' opvliegen van de kant van de weg naar de Maasdijk. Hij besloot vol gas door te rijden naar een plek waar hij vrij zicht had op deze vogel en na te zijn uitgestapt keek hij recht in de ogen van een biddende Grijze Vrouw *Elanus caeruleus*! Hij belde gelijk Meino Koning en daarna Max Berlijn, om de vogel door te zetten naar het Dutch Bird Alerts-systeem. Hij had nog geen foto en de vogel slechts een halve minuut kunnen bekijken. En toen de plichtplegingen waren gedaan (bellen was niet makkelijk door de telefoonstoring van Vodafone) was hij de vogel kwijt... Gelukkig vond hij hem terug bovenin de top van een eik op de hoek van Bronk en de Keentseweg. JJ nam de eerste foto's en wees MK via de telefoon op de vogel. Om c. 16:15 arriveerde Toy Janssen, en vanaf dat moment volgden velen. De vogel liet zich de rest van de dag voortdurend rondom de kruising Bronk-Keentseweg bekijken – vaak biddend, soms rustend en soms een muis

uit elkaar trekkend. Hij werd tot donker gezien, nog kort fanatiek jagend in de schemering. De volgende dag werd hij al om 06:51 gevonden, en na 40 minuten werd de eerste muis weer naar binnen geschrokt. Rond 10:00 was hij in de omgeving van de Velpseweg aan het jagen, waarbij hij de Lage Wijk invloog (binnen het luchtruim van de gemeente Grave, Noord-Brabant). Hij keerde daarna weer terug en liet zich opnieuw fraai bekijken bij eerder genoemde kruising. Om 13:00, kort nadat de zon was doorgebroken, steeg hij op, en verdween na hoogte te hebben gewonnen in noordelijke richting. Hij zat nog kort in een populier aan de rand van de Loonse Waard bij Wijchen, Gelderland, en verdween vervolgens definitief uit beeld. Naar schatting is de vogel tijdens zijn 21 uren durende aanwezigheid door meer dan 350 waarnemers bekeken. Onder meer vanwege de juveniele duimvleugelveren, enkele juveniele middelste dekveren en twee lichte bandjes op de staart kon hij als tweedekalenderjaar worden gedetermineerd.

In de avond van 19 mei 2012 was Henrick de Nieuwe op zoek naar Boomvalken *Falco subbuteo* in het Binnenveld bij Wageningen, Gelderland. Om 20:40 zag hij een biddende vogel die (met tegenlicht) leek op een vreemde Torenvalk *F. tinnunculus* met brede, rond lijkende vleu-

290 Grijze Wouw / Black-winged Kite *Elanus caeruleus*, tweede kalenderjaar, Keent, Noord-Brabant, 12 april 2012 (Toy Janssen)

291 Grijze Wouw / Black-winged Kite *Elanus caeruleus*, Wageningen, Gelderland, 20 mei 2012 (Alex Bos)

gels. HdN richtte zijn kijker en zag duidelijk grijze vleugels en bovendelen, zwarte handpennen, een ronde kop en een slank postuur: onmiskenbaar een Grijze Wouw (een soort die hij kende uit Gambia en Spanje). De vogel vloog parallel aan de Veensteeg en daarna zuidelijk van de Nieuwesteeg en HdN kon hem toen onder goede lichtomstandigheden zeker 1 min lang goed bekijken, waarna hij achter de populieren van de Veensteeg verdween. HdN voerde zijn waarneming in op www.waarneming.nl en later op de avond werd de melding breed bekend gemaakt, waarop Alex Bos via e-mail contact zocht voor aanvullende informatie. De volgende ochtend ging AB vroeg op zoek om te kijken of de vogel nog aanwezig was. Het Binnenveld leverde niks op en daarom reed hij om 06:15 door naar de Slagsteeg. Vanaf die plek zag hij een paar kleine wilgen in het veld staan. Hij pakte zijn kijker en had gelijk een grijze rug in beeld met een zwarte schouder. Toen hij zijn camera op het boompje mikte was de vogel weg maar even later zag hij hem plotseling boven het veld bidden en kon hij een aantal foto's maken. De terugvondst werd snel bekend gemaakt per telefoon en via Dutch Bird Alerts. Robert Keizer was er binnen 10 min en samen met AB zag hij hem op een paaltje een muis of mol verschalken. Ineens was de vogel uit de telescoop verdwenen. AB en RK pikten hem op terwijl hij snel naar noord vloog, waarbij hij werd aangevallen door Zwarte Kraaien *Corvus corone* en Eksters *Pica pica*, totdat hij zich liet 'vallen' en in een wilg neerstreek. Daar begon hij te poetsen, af en toe lastig gevallen door zijn belagers. Als hij daar genoeg van had vloog hij een rondje maar kwam steeds bij dezelfde boompjes terug. Op deze plek konden zeker 100

vogelaars hem gedurende de ochtend bekijken. Rond 11:00 was een van de Zwarte Kraaien de onverwachte gast blijkbaar zat en trok hem letterlijk uit de boom, waarna de wouw hoogte won en om 11:02 naar het zuidwesten verdween, waarbij werd gezien dat hij de grens met de provincie Utrecht passeerde.

Het betreft respectievelijk het zesde en zevende geval en het derde en vierde twitchbare. De andere waren op 31 mei 1971 (Knardijk, Flevoland); op 29-31 maart 1998 (Texel, Noord-Holland); van 4 juni tot 23 augustus 2000 (Bargerveen, Drenthe); op 22 mei 2009 (Bleskensgraaf, Zuid-Holland); en op 7 april 2010 (Nijmegen, Gelderland; op slechts c 15 km afstand van de waarneming in 2012). In april 2012 werden ook Grijze Wouwen gezien in Denemarken (langs Gilleleje, Nordsjælland, op 18 april; vierde geval) en Zweden (bij Tranebo, Småland, op 21-24 april; tweede geval). Bij de drie waarnemingen in april 2012 gaat het op basis van vergelijking van de foto's waarschijnlijk om één en hetzelfde exemplaar – en misschien betrof ook de waarneming van mei dezelfde vogel, op weg terug naar Zuid-Europa...? JUSTIN J F J JANSEN, HENRIK DE NIE & ALEX BOS

BLACK-WINGED KITE On 12-13 April 2012, a second calendar-year Black-winged Kite *Elanus caeruleus* was present near Keent, Noord-Brabant, the Netherlands, and seen by c 350 birders. Probably the same bird was seen later in April in Denmark and Sweden. On 19-20 May 2012, a bird was seen by c 100 birders near Wageningen, Gelderland, the Netherlands. These were the sixth and seventh records, and the third and fourth twitchable.

Corrigenda

Volgens Recente meldingen (Dutch Birding 34: 125-134, 2012) werd op 21 januari 2012 een met olie besmeurde en in Engeland geringde Alk *Alca torda* van het strand van Den Haag, Zuid-Holland, geraapt en op 3 februari 2012 schoon weer losgelaten in Hoek van Holland, Zuid-Holland. Het betrof hier echter een Zeekoet *Uria aalge*.

In het bijschrift bij plaat 182 (Dutch Birding 34: 131,

2012) werd een verkeerde leeftijdsaanduiding vermeld. De Kleine Burgemeester *Larus glaucoides* is een derde-winter. REDACTIE

In the caption of plate 182 (Dutch Birding 34: 131, 2012) a wrong age was mentioned. The Iceland Gull *Larus glaucoides* is a third-winter. EDITORS